វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង
ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ការវិភាគខាងយេនឌ័រលើ
កំណែទម្រង់វិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា

គីម សេតានា និង Joakim Öjendal
រួមជាមួយ ឈួន ណារ៉េត និង លី គីម

ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៧១

ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ២០១៣

ឯកសារបោះពុម្ពផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថាន CDRI

ការវិភាគខាងយេនឌ័រលើ
កំណែទម្រង់វិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា

ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៧១

គឹម សេតាភ និង **Joakim ÖJENDAL**
រួមជាមួយ **ឈួន ណារ៉េត** និង **លី តឹម**

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៣

បេសកកម្ម CDRI

ក្នុងលក្ខណៈជា វិទ្យាស្ថានកម្ពុជាឯករាជ្យផ្នែកស្រាវជ្រាវពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ វបសអ មានបេសកកម្មរួមចំណែកដល់ការអភិវឌ្ឍប្រទេសប្រកបដោយចីរភាព និងលើកកម្ពស់សុខុមាលភាពប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជា តាមរយៈការស្រាវជ្រាវមានគុណភាពខ្ពស់ពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ ការផ្សព្វផ្សាយចំណេះដឹង និងការកសាងសមត្ថភាព។

វបសអ ប្រឹងប្រែងបំពេញបេសកកម្មនេះ ដោយធ្វើការជាដៃគូជាមួយស្ថាប័នសាធារណៈ និងសង្គមស៊ីវិលកម្ពុជា ស្ថាប័នអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក និងដោយគោរពដល់សមត្ថភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងស្ថាប័នកម្ពុជា ចំណេះដឹង និងបទពិសោធន៍ក្នុងស្រុក ព្រមទាំងប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌របស់ប្រទេសកម្ពុជា។

© **រក្សាសិទ្ធិឆ្នាំ២០១៣ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (CDRI)**

រក្សាសិទ្ធិគ្រប់យ៉ាង - គ្មានផ្នែកណាមួយនៃឯកសារនេះ ដែលអាចយកទៅចម្លងទុក ឬផ្សព្វផ្សាយតាមទម្រង់ និងតាមមធ្យោបាយផ្សេងៗ ដូចជា អេឡិចត្រូនិក យន្តកម្ម ថតចម្លង...។ល។ ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតជាលាយលក្ខណ៍អក្សរពី CDRI ឡើយ។

ISBN-13: 978-99950–52–67-6

ការវិភាគខាងយេនឌ័រលើកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា

(A Gendered Analysis of Decentralisation Reform in Cambodia)

គឹម សេដារា	អតីតអ្នកស្រាវជ្រាវជាន់ខ្ពស់នៃវិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និងស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (វបសអ) (kimsedara@fulbrightmail.org)
Joakim ÖJENDAL	ជាសាស្ត្រាចារ្យផ្នែកការសិក្សាសាកលនៃសាកលវិទ្យាល័យ Göteborg ប្រទេសស៊ុយអែត (joakim.ojendal@globalstudies.gu.se)
ឈួន ណារ៉េត	ជំនួយការកម្មវិធីក្នុងកម្មវិធីអភិបាលកិច្ចបែបប្រជាធិបតេយ្យ និងកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈនៃវិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និងស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (វបសអ)
លី តឹម	អតីតជំនួយការស្រាវជ្រាវក្នុងកម្មវិធីអភិបាលកិច្ចបែបប្រជាធិបតេយ្យ និងកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈ ហើយបច្ចុប្បន្នកំពុងសិក្សាបញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់នៅប្រទេសញូហ្ស៊ីឡែន

ទស្សនៈទាំងឡាយនៅក្នុងឯកសារនេះ គឺជាគំនិតផ្ទាល់របស់អ្នកនិពន្ធ និងមិនមែនជាទស្សនៈរបស់ វបសអ/CDRI ទេ។

វិទ្យាស្ថាន CDRI

អគារលេខ ៥៦ ផ្លូវលេខ ៣១៥ ខ័ណ្ឌទួលគោក ប្រអប់សំបុត្រលេខ ៦២២ ភ្នំពេញ កម្ពុជា

ទូរស័ព្ទ៖ (៨៥៥ ២៣) ៨៨១ ៣៨៤, ៨៨១ ៧០១, ៨៨១ ៩១៦, ៨៨៣ ៦០៣

ទូរសារ៖ (៨៥៥ ២៣) ៨៨០ ៧៣៤; អ៊ីមែល៖ cdri@cdri.org.kh; http://www.cdri.org.kh

កែសម្រួល និងរចនាដោយ៖ នន សុខចំរើន និង យូ សិទ្ធីរិទ្ធ

បកប្រែដោយ៖ ខេង សេង

បោះពុម្ពនៅប្រទេសកម្ពុជាដោយ រោងពុម្ព ធី អេន អេស រាជធានីភ្នំពេញ

មាតិកា

បញ្ជីរូបភាព និងតារាង iv

បញ្ជីអក្សរកាត់ v

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ vii

សម្រង់អត្ថបទ ix

១. សេចក្តីផ្តើម 1

១.១. គោលបំណង និងវិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវ 2

១.២. ដែនកំណត់ និងក្រមសីលធម៌ស្រាវជ្រាវ 3

១.៣. ការទ្រទ្រង់ជាលក្ខណៈទ្រឹស្តី - "យេនឌ័រ" នៅក្នុងវិមជ្ឈការបែបប្រជាធិបតេយ្យ 4

២. សាវតារអភិបាលកិច្ចមានស្ត្រីចូលរួមនៅកម្ពុជាៈ ពេលមានការផ្លាស់ប្តូរនានា 6

២.១. និន្នាការចូលរួមក្នុងផ្នែកនយោបាយរបស់ស្ត្រី 7

២.២. ស្ត្រី វប្បធម៌ និងការចូលរួមខាងនយោបាយ 9

៣. លទ្ធផលបានពីការពិនិត្យជាក់ស្តែង 11

៣.១. វិមជ្ឈការ និងផលប៉ះពាល់លើបញ្ហាយេនឌ័រ 11

៣.២. បញ្ហាអ្នកតំណាងជាស្ត្រីក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ 13

៣.៣. បរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីបញ្ចេញមតិខាងនយោបាយ និងឥទ្ធិពលនៅក្នុងនយោបាយមូលដ្ឋាន 17

៤. ការពិភាក្សា និង សេចក្តីសន្និដ្ឋាន 24

៤.១. វិមជ្ឈការ និងភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយមានលក្ខណៈយេនឌ័រនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ 24

៤.២. លទ្ធភាពស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិអំពីអាទិភាពផ្នែកនយោបាយ និងទស្សនៈផ្សេងៗ 25

៤.៣. ការសន្និដ្ឋាន 26

ឯកសារយោង 28

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់វិទ្យាស្ថាន CDRI 32

បញ្ជីរូបភាព និងតារាង

រូបភាព ១៖ ស្ត្រីជាប់ឆ្នោតជាក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ក្នុងឆ្នាំ ២០០២, ២០០៧ និង ២០១២ 8

រូបភាព ២៖ អ្នកតំណាងផ្នែកនយោបាយជាស្ត្រី (ឆ្នាំ១៩៩៣-២០០៨) 9

រូបភាព ៣៖ រចនាសម្ព័ន្ធអំណាចនៅថ្នាក់ឃុំ/សង្កាត់...22

តារាង ១៖ ស្ត្រីក្នុងមុខងារអង្គនីតិបញ្ញត្តិ ឆ្នាំ១៩៩៣-២០១០...7

តារាង ២៖ ស្ត្រីក្នុងមុខងារផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ នៅក្នុងអាណត្តិលើកទី ៤ (ឆ្នាំ២០០៨-២០១៣)................................8

តារាង ៣៖ មន្ត្រីស៊ីវិលជាស្ត្រី (ឆ្នាំ២០០៦-២០០៩) 8

បញ្ជីអក្សរកាត់

CC	ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ (Commune Council)
CDRI	វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (Cambodia Development Resource Institute)
CEDAW	អនុសញ្ញាលុបបំបាត់រាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងលើស្ត្រីភេទ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women)
CNCW	ក្រុមប្រឹក្សាជាតិដើម្បីស្ត្រី (Cambodian National Council for Women)
COMFREL	គណៈកម្មាធិការដើម្បីការបោះឆ្នោតដោយសេរី និងយុត្តិធម៌នៅកម្ពុជា (Committee for Free and Fair Elections)
CPP	គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា (Cambodian People’s Party)
D&D	វិសហមជ្ឈការ និងវិមជ្ឈការ (Deconcentration and Decentralisation)
DGPSR	កម្មវិធីអភិបាលកិច្ចបែបប្រជាធិបតេយ្យ និងកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈ (Democratic Governance and Public Sector Reform)
ICLD	មជ្ឈមណ្ឌលអន្តរជាតិសម្រាប់លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យក្នុងស្រុក (International Centre for Local Democracy)
IULA	សហជីពអន្តរជាតិនៃអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន (International Union of Local Authorities)
LAMC	ច្បាប់ស្តីពីរដ្ឋបាល និងការគ្រប់គ្រងឃុំ/សង្កាត់ (Law on the Administration and Management of Communes/Sangkats)
MoWA	ក្រសួងកិច្ចការនារី (Ministry of Women’s Affairs)
NEC	គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត (National Election Committee)
NGO	អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល (Non-governmental Organisation)
PRK	សាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិត្យកម្ពុជា (People’s Republic of Kampuchea)
SSCS	រដ្ឋលេខាធិការដ្ឋានមុខងារសាធារណៈ (State Secretariat of Civil Service)
UNDP	កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍អង្គការសហប្រជាជាតិ (United Nations Development Programme)

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះមិនអាចអនុវត្តបានទេ បើសិនពុំមានជំនួយគាំទ្រដ៏ប្រសើរពីបុគ្គល និងស្ថាប័នជាច្រើន។ ក្រុមអ្នកនិពន្ធសូមអរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះជំនួយមូលនិធិដ៏សប្បុរសពី មជ្ឈមណ្ឌលអន្តរជាតិសម្រាប់លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យក្នុងស្រុក (ICLD) នៃប្រទេសស៊ុយអែត ដល់កម្មវិធីអភិបាលកិច្ចតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនិងកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈ និងការគាំទ្រផ្នែកស្ថាប័នពីវិទ្យាស្ថាន CDRI ។

ក្រុមអ្នកនិពន្ធក៏សូមអរគុណចំពោះការចូលរួមចំណែក និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការដ៏មានតម្លៃរបស់អ្នកភូមិជាច្រើន សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និងប្រធានភូមិ នៅតាមឃុំទាំងបួនដែលបានចុះសិក្សា។ ក្រុមអ្នកនិពន្ធសូមអរគុណដល់ លោកស្រី លី តឹម និងលោកស្រី ឈួន ណារ៉េត ចំពោះការចូលរួមចំណែកចុះប្រមូលទិន្នន័យ និងធ្វើកិច្ចការខាងស្រាវជ្រាវជាច្រើនទៀត និង លោកស្រី ធន់ វិមាលា លោក លន់ ពិដេ លោក អ៊ូ ស៊ីវហួច ចំពោះជំនួយគាំទ្រដ៏មានតម្លៃក្នុងលក្ខណៈជាសមាជិកក្រុមស្រាវជ្រាវ។

ក្រុមអ្នកនិពន្ធសូមអរគុណដល់បុគ្គលិក CDRI ជាច្រើនដែលបានផ្ដល់ការគាំទ្រខាងរដ្ឋបាលនិងភស្ដុភារ ក្នុងពេលធ្វើការស្រាវជ្រាវ ជាពិសេស លោក Larry Strange ជានាយកប្រតិបត្តិ និង លោក អ៊ឹង ស៊ានលី ជានាយកផ្នែកប្រតិបត្តិការ ដែលបានយកចិត្តទុកដាក់ជាខ្លាំង ជួយគាំទ្រដល់ការស្រាវជ្រាវនេះ។

សម្រង់អត្ថបទ

ការបោះឆ្នោតឃុំ/សង្កាត់នៅឆ្នាំ២០០២ និង ២០០៧ ជាជំហានទៅមុខដ៏សំខាន់មួយក្នុងដំណើរការធ្វើវិមជ្ឈការបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅកម្ពុជា។ វិមជ្ឈការជាកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈដ៏ជ្រាលជ្រៅ និងជាការរីកលូតលាស់លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យដ៏សំខាន់បំផុតនៅកម្ពុជា។ កំណែទម្រង់បានកែសម្រួលឡើងវិញនូវរចនាសម្ព័ន្ធអំណាច បានបង្កើតបរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យមានគណបក្សនយោបាយច្រើន និងបំផុសឲ្យមានការបញ្ចេញគំនិតថ្មីៗ។ មកទល់បច្ចុប្បន្ន កំណែទម្រង់នៅតែមានជួបបញ្ហាប្រឈមគួរឲ្យកត់សម្គាល់ សមាសភាពនារីមិនទាន់មានច្រើនគ្រប់គ្រាន់ក្នុងអង្គភាពធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តខាងនយោបាយអាទិភាពផ្សេងៗ និងការបញ្ចេញគំនិតខាងយេនឌ័រទទួលបានការយកចិត្តទុកដាក់មានកម្រិត ហើយរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចខាងយេនឌ័រនៅចាក់ឫសរឹងពិបាកផ្លាស់ប្តូរបាន។ ដោយផ្តោតលើវិមជ្ឈការបែបប្រជាធិបតេយ្យ និងសមភាពខាងយេនឌ័រ ការសិក្សានេះព្យាយាមពិនិត្យពីបរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីមានតួនាទីនៅក្នុងប្រព័ន្ធអភិបាលកិច្ចតាមមូលដ្ឋាន៖ តើតុល្យភាពយេនឌ័របានកើនឡើងប៉ុណ្ណា? តើស្ត្រីអាចបញ្ចេញនិងអនុវត្តគំនិតរបស់ខ្លួនបានយ៉ាងណានៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយតាមមូលដ្ឋាន? ដើម្បីឆ្លើយនឹងសំណួរទាំងនេះ ការសិក្សាបានផ្តោតលើបញ្ហាសំខាន់ពីរ៖ សមាសភាពស្ត្រីនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ការបញ្ចេញគំនិតខាងនយោបាយ និងឥទ្ធិពលស្ត្រីក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅតាមមូលដ្ឋាន។

១
សេចក្តីផ្តើម

ច្បាប់គ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលឃុំសង្កាត់ (LAMC) និង ច្បាប់ការបោះឆ្នោតឃុំ/សង្កាត់ ដែលបានប្រកាសនៅឆ្នាំ២០០១ បានកំណត់ពីវិមជ្ឈការបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅកម្ពុជា។ ច្បាប់ទាំងពីរនេះ បានកំណត់យកឃុំ ជាស្ថានដ៏សំខាន់សម្រាប់អភិបាលកិច្ច និងការអភិវឌ្ឍនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ។ តាំងពីពេលនោះមក ប្រទេសកម្ពុជា បានបោះឆ្នោតជ្រើសរើសឃុំ/សង្កាត់ នៅឆ្នាំ២០០២ និង ២០០៧ ដែលជាទូទៅគេចាត់ទុកជា កំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈដ៏ស៊ីជម្រៅ និង ជាការរីកចម្រើនលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យដ៏សំខាន់បំផុតនៅកម្ពុជា ចាប់តាំងពីការអនុវត្តរដ្ឋមនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣ មក (Ojendal & Kim 2009)។ ដោយកសាងលើជោគជ័យពីដំបូងនៃកំណែទម្រង់រដ្ឋបាលមូលដ្ឋាននៅថ្នាក់ឃុំ/សង្កាត់នេះ នៅឆ្នាំ២០០៥ រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា បានដាក់ចេញនូវចក្ខុវិស័យរបស់ខ្លួន ដើម្បីធ្វើកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈយ៉ាងទូលំទូលាយនៅក្រោមបដានៃ "វិសហមជ្ឈការ និងវិមជ្ឈការ" (D&D)។ កំណែទម្រង់នេះ ត្រូវបានរៀបចំឡើងជាក្បួនច្បាប់ឡើង តាមរយៈក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រសម្រាប់វិមជ្ឈការ និងវិសហមជ្ឈការ។ តាមការអនុម័តច្បាប់រៀបចំអង្គការនៅខែកុម្ភៈ ២០០៨ និង ការបោះឆ្នោតដោយប្រយោលជ្រើសរើសក្រុមប្រឹក្សាស្រុក/ខណ្ឌ និងក្រុមប្រឹក្សាខេត្ត/រាជធានីនៅខែឧសភា ២០០៩ កម្ពុជាបានចាប់អនុវត្តដំណាក់កាលទី២នៃការធ្វើកំណែទម្រង់។ គេរំពឹងថា នឹងមានការផ្ទេរមុខងារ និងអំណាចដ៏សំខាន់ពីរដ្ឋអំណាចថ្នាក់កណ្តាល ទៅដល់ថ្នាក់ខេត្តនិងស្រុក ដើម្បីពង្រឹងការរីកលូតលាស់អភិបាលកិច្ចបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ លើកកម្ពស់ការផ្តល់សេវាកម្មមូលដ្ឋាននៅក្រោមប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលឯកភាពមួយ និងបង្កើតកម្មវិធីអភិបាលកិច្ចគ្រប់ជ្រុងជ្រោយនៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន តាមរយៈការប្រគល់មុខងារ។ សរុបមក ការធ្វើប្រជាធិបតេយ្យនីយកម្មដ៏ខ្លាំងក្លាបំផុតរបស់កម្ពុជា ក្រោយពេលមានអន្តរាគមន៍របស់អង្គកាសហប្រជាជាតិនៅឆ្នាំ១៩៩២/៣ នេះ បានរីងមាំរីកសាយដល់ថ្នាក់មូលដ្ឋាន និងកាន់តែសម្រាប់គ្រប់គ្នាឡើង។

កំណែទម្រង់នេះទាក់ទងទៅនឹងនយោបាយ ដែលជម្រុញដោយផលប្រយោជន៍ផ្សេងៗ ដូចជា តម្រូវការទទួលបានភាពពេញច្បាប់ខាងនយោបាយ ការការពារលំហូរសាច់ប្រាក់ និងការបង្កើតឋានៈក្នុងសង្គម (Hughes & Un 2007; Blunt & Turner 2005) ។ ដូចនេះ កំណែទម្រង់បានរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចសាជាថ្មី បង្កើតបរិយាកាសឲ្យគណបក្សនយោបាយកាន់តែច្រើនឡើង បំផុសការបញ្ចេញមតិថ្មីៗ និងដោះស្រាយសមភាពយេនឌ័រក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅតាមមូលដ្ឋាន ក៏ដូចជា គណនេយ្យភាព ការផ្តល់សេវាកម្ម និងការឆ្លើយតបជាទូទៅ (Kim 2012; Kim & Ojendal 2009)។ ដូច្នេះតាមទស្សនៈច្បាប់ កំណែទម្រង់ទាំងនេះ បង្កប់នូវសក្តានុពលអភិវឌ្ឍន៍ដ៏ខ្ពស់ (Manor 2008) ដូចជា ធ្វើឲ្យលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យកាន់តែស៊ីជម្រៅ សមភាពយេនឌ័រប្រសើរឡើង ការផ្តល់សេវាកម្មល្អជាងមុន និងជួយកែលំអហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តី កំណែទម្រង់នេះបានជួបបញ្ហាប្រឈមជាច្រើន ដោយមានការរារាំងខ្លះដល់ការផ្លាស់ប្តូរ និងរចនាសម្ព័ន្ធសង្គមពីដើមនៅតែមានឥទ្ធិពលខ្លាំងជាង ក្នុងនេះ ទិដ្ឋភាពផ្សេងៗនៃការគិតគូរពីយេនឌ័រ ការចូលរួម និងលទ្ធិប្រជាធិយតេយ្យ ពិបាកបញ្ជ្រាបជាងគេ (Ojenal & Kim 2006; cf. Lilja 2010; cf. Kent 2010)។ ទោះបីមានសញ្ញានៃកំណើន សមភាពយេនឌ័រក្តី អ្នកតំណាងស្ត្រីក្នុងអង្គភាពធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តខាងគោលនយោបាយ នៅតែមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ ការបញ្ចេញមតិ និងអាទិភាពរបស់ស្ត្រីទទួលបានចម្លើយតបតិចតួច ហើយរចនាសម្ព័ន្ធអំណាច យេនឌ័រដែលមានស្រាប់នៅតែបន្តចាក់ឫសមាំមិនងាយផ្លាស់ប្តូរបានទេ។ Kent និង Chandler (2008: 128) បានលើកថា៖ បញ្ហាចែករំលែកអំណាចពិត និងការទទួលខុសត្រូវ នៅបន្តជាប់គាំងក្នុងទំនាក់ទំនងរវាងបែបបទចាស់និងថ្មី ដោយមានក្តីព្រួយបារម្ភជាខ្លាំងពីការបាត់បង់ប្រពៃណី និងការរលំរលាយក្រឹត្យក្រមសីលធម៌។ ដូច្នេះ ដំណើរការផ្លាស់ប្តូរបានចាប់ផ្តើមហើយ ប៉ុន្តែត្រូវជួបឧបសគ្គច្រើន។

លក្ខណៈផ្សេងៗនៃស្ថានភាពសង្គម-នយោបាយកំពុងផ្លាស់ប្តូរទៅមុខ ហើយភាពជាតំណាងក៏ត្រូវបានជម្រុញឡើងជាទូទៅដែរ។ នារីកម្ពុជាដែលចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយបានរៀបចំ និងលើកកម្ពស់នយោបាយផ្តល់អត្តសញ្ញាណ ដោយបានកៀងគរ និងប្រកួតប្រជែងយកតំណែងក្នុងមុខងារសាធារណៈ (Lilja 2009) ប៉ុន្តែ ការចូល

រួមរបស់នារីក្នុងការសម្រេចចិត្ត នៅតែជួបឧបសគ្គ ហើយកិច្ចប្រឹងប្រែងបង្កើនឥទ្ធិពល សិទ្ធិបញ្ចេញមតិ និងចំនួនភាគរយនារីក្នុងមុខតំណែងនយោបាយ ជាតស៊ូដ៏លំបាកមួយ (COMFREL 2007a; Thon *et al.* 2009; cf. Öjendal & Kim 2006; cf. Lilja 2009)។ នៅកម្រិតបុគ្គល ទោះបីនារីកម្ពុជាសកម្មគួរសមក្តី ហើយជាក់ស្តែងបានគ្រប់ដណ្តប់លើការងារសេដ្ឋកិច្ចខ្នាតតូច និងការងារផ្ទះក្តី ក៏អ្នកផងនៅតែយល់ថា នារីចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយវាមិនសមរម្យទេ (Ledgerwood 1992; Frieson 2001)។ ចំណុចនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីទស្សនៈអភិរក្សនិយមលើនយោបាយកម្ពុជា ប៉ុន្តែក៏មាននិន្នាការ និងឥទ្ធិពលថ្មីៗផុសឡើងច្បាស់ដែរ។ ដំណើរការកសាងឡើងវិញក្រោយចប់សង្គ្រាមបានចាប់ផ្តើមការផ្លាស់ប្តូរបែបបទចាស់ៗក្នុងសង្គម ដោយទទួលឥទ្ធិពលពីគោលការណ៍ប្រជាធិបតេយ្យបស្ចឹមប្រទេស សេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារសេរី និងលំហូរចូលជំនួយអន្តរជាតិ (Ovesen *et al.* 1996; Öjendal & Kim 2006; Lilja 2010)។ ភស្តុតាងជាច្រើននៃសមភាពយេនឌ័រស៊ីជម្រៅ អាចពិនិត្យឃើញច្បាស់ ហើយដំណើរការក៏មានច្រើនផុសផុលដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមកទេ។ ត្រង់ចំណុចនេះ គួរយល់ស្របនឹងការអះអាងរបស់ Stiven (2010:1) ថា "ទំនើបកម្ម (នៅអាស៊ី) មានបង្កប់នូវដំណើរការលើកកម្ពស់យេនឌ័រ"។ ប្លែកពីការសិក្សាពីមុនៗរបស់ CDRI ស្តីពីកំណែទម្រង់ D&D នៅកម្ពុជា ការសិក្សានេះ ពិនិត្យលំអិតពីកម្រិតដែលកំណែទម្រង់ D&D បានជួយកែលំអបរិយាកាសឲ្យមានសមភាពយេនឌ័រក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅតាមមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជា។ ក្នុងកិច្ចប្រឹងប្រែងពិនិត្យពីបរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យនារីបានចូលរួមក្នុងប្រព័ន្ធអភិបាលកិច្ចតាមមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជានោះ ការសិក្សានេះព្យាយាមឆ្លើយនឹងសំណួរស្រាវជ្រាវដូចតទៅ៖ តើតុល្យភាពយេនឌ័របានប៉ុណ្ណាហើយ? តើនារីអាចបង្ហាញ និងអនុវត្តទស្សនៈរបស់ខ្លួននៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយតាមមូលដ្ឋានតាមរបៀបណា?

មុនពេលចូលដល់ការបង្កើតទ្រឹស្តី គួរបញ្ជាក់បន្ថែមពីរបៀបដែលត្រូវឆ្លើយនឹងសំណួរទាំងឡាយនៅខាងលើ។

១.១. គោលបំណង និងវិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវ

តំណាងជាស្ត្រីដែលគិតជាតួលេខនៅក្នុងវេទិកានយោបាយ កំពុងមានការកើនឡើង (សូមមើលខាងក្រោម)។ ប៉ុន្តែយើងក៏ដឹងដែរថា នេះគ្រាន់តែជាដំណោះស្រាយតិចតួចមួយចំពោះបញ្ហាស្នូលដែលមិនមែនគ្រប់ដណ្តប់តែទៅលើភាពជាតំណាងឡើយ។ ស្របគ្នានឹងការស្រាវជ្រាវជាលក្ខណៈអន្តរជាតិនាពេលថ្មីៗនេះ ស្តីពីបញ្ហាយេនឌ័រក្នុងផ្នែកនយោបាយ (Kayumba 2010; Sylvester 1994; Rydström 2010) យើងគ្រាន់តែសម្តែងការចាប់អារម្មណ៍បន្តិចបន្តួចលើផ្នែកតួលេខប៉ុណ្ណោះ។ ការសិក្សាមានមូលដ្ឋានផ្អែកលើតួលេខនេះ អាចផ្តល់នូវលទ្ធផលមានសារៈប្រយោជន៍ក្នុងលក្ខណៈខុសប្លែកពីការស្រាវជ្រាវមុនៗក្នុងកម្រិតមួយ។ ដើម្បីឆ្ពោះទៅរកជោគជ័យផ្នែកគុណភាពយេនឌ័រនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋានរបស់កម្ពុជា ចាំបាច់ត្រូវមានការពិនិត្យពិច័យពីដំណើរការស្រពេចស្រពិលដែលកើតចេញពីរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចផ្អែកលើយេនឌ័រទាំងក្នុងលក្ខណៈជាក់លាក់ និងដោយប្រយោល។ ការវិភាគអំណាចយេនឌ័រពេញលេញមួយនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋាន មានកម្រិតហួសពីដែនកំណត់នៃការសិក្សានេះ (cf. Lija 2009; cf. Frieson 201; Ledgerwood 1992) ប៉ុន្តែ យើងព្យាយាមបំពេញការវិភាគផ្នែកតួលេខ ឬ ភាពជាតំណាង និងការវិភាគពីការបញ្ចេញមតិរបស់ស្ត្រី ថាតើស្ត្រីកំពុងប្រើប្រាស់ភាពជាតំណាងរបស់ខ្លួនកាន់តែច្រើនជាងមុនឬ? និង តើសម្លេងរបស់ពួកគេត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយ និងទទួលបានការអើពើឬទេ? ដូច្នេះ យើងសិក្សាអំពីកម្រិត២ ដែលនាំយើងទៅរកចរិតលក្ខណៈស្នូលនៃកិច្ចការនយោបាយនៅកម្ពុជា។

វិស័យសំខាន់ទាំងពីរនៃ ភាពជាតំណាង និង ការបញ្ចេញមតិនេះ នឹងត្រូវបានវិភាគក្នុងផ្នែកដាច់ៗពីគ្នា ហើយការបកស្រាយពីការវិភាគនោះ នឹងផ្តល់នូវការយល់ដឹងស៊ីជម្រៅថ្មីៗ សំខាន់ៗ ពីកំណែទម្រង់ D&D និងវិសាលភាពនៃកំណែទម្រង់ទាំងនោះក្នុងនាមជាយន្តការសម្រាប់ពង្រីកសមភាពយេនឌ័រ ជាពិសេស ក្នុងការធ្វើឲ្យតួនាទីយេនឌ័រមានលក្ខណៈជាផ្លូវការនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយ។ បញ្ហាសំខាន់ៗរួមមាន៖

• *តើការកំណត់យេនឌ័រនៃភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ មានដំណើរការដូចម្តេច? គិតជាតួលេខ តើភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រី មានការវិវត្តដូចម្តេច ហើយមានន័យយ៉ាងណា?*

ក្នុងករណីដែលភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ មានការកើនឡើង៖

• *តើការបញ្ចេញមតិ និងចំណាប់អារម្មណ៍របស់ស្ត្រីនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ត្រូវបានអនុវត្តដូចម្តេច និងមានលទ្ធផលបែបណា? តើស្ត្រីនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ អាច ឬត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យបញ្ចេញមតិផ្នែកនយោបាយ និងចំណាប់អារម្មណ៍របស់ពួកគេទាក់ទងនឹងមណ្ឌលបោះឆ្នោតយ៉ាងដូចម្តេច?*

វិស័យទាំងពីរខាងលើ ជាមូលដ្ឋាននៃអត្ថបទនេះ។ ការស្វែងយល់ពីបរិបទជាក់ស្តែង ទទួលបានជាចម្បងពីបទពិសោធន៍ស្រាវជ្រាវ និងការសិក្សាធ្លាប់មានពីមុនៗ របស់កម្មវិធីអភិបាលកិច្ចតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យ និងកំណែទម្រង់វិស័យសាធារណៈ (DGPSR) នៃវិទ្យាស្ថាន CDRI ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០២មក (គិតបញ្ចូលទាំងការសិក្សារបស់ Thon *et al*. 2009; Öjendal & Kim 2006, 2011; Kim 2012)។ ឃុំដែលត្រូវបានជ្រើសរើសសម្រាប់ការស្រាវជ្រាវមាន ឃុំ TK ក្នុងខេត្តតាកែវ ឃុំ KC ក្នុងខេត្តក្រចេះ ឃុំ IT ក្នុងខេត្តបាត់ដំបង និង ឃុំ KL ក្នុងខេត្តកំពង់ចាម។[៧]

មូលហេតុសម្រាប់ការជ្រើសរើសឃុំទាំងបួននេះ គឺ៖

ក. ចំណេះដឹងមានច្រើនស្រាប់ទាក់ទងនឹងបរិបទជាក់ស្តែង បានពីការសិក្សាពីមុនៗនៅតំបន់ទាំងនេះ អាចឲ្យយើងស្វែងយល់ស៊ីជម្រៅទៅក្នុងស្ថានការណ៍ទូទៅ ផ្នែកនយោបាយ និង ផ្នែកសង្គម-សេដ្ឋកិច្ច។

ខ. ការសិក្សានេះ ផ្តោតលើឃុំដែលមានវត្តមានសំខាន់របស់នារី និងមានប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាប់ឆ្នោតជានារីដឹកនាំឃុំ។

គ. តំបន់សិក្សាមានតុល្យភាពផ្នែកភូមិសាស្ត្រ៖ ២ឃុំ (KC និង KL) នៅទិសខាងជើងឆៀងខាងកើតនៃប្រទេស ១ឃុំ (TK) នៅទិសខាងត្បូង និង ១ឃុំទៀត (TT) នៅទិសខាងជើងឆៀងខាងលិច។

ការសិក្សានេះប្រើទិន្នន័យបែបគុណភាព ទទួលបានពីការសម្ភាសស៊ីជម្រៅជាមួយអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានគន្លឹះរួមមាន៖ ប្រធានឃុំ (ជាស្ត្រីទាំងអស់) ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ (មានបុរស និង ស្ត្រី) និង ប្រធានបក្សនយោបាយនៅក្នុងឃុំនីមួយៗ មេភូមិ (ភាគច្រើនជាបុរស) និង សមាជិកគណៈកម្មាធិការភូមិ (ភាគច្រើនជាស្ត្រី)។

ការស្រាវជ្រាវនេះ មិនមែនជាការសិក្សាប្រៀបធៀបពីក្រុមប្រឹក្សាឃុំទាំងបួនខាងលើទេ ប៉ុន្តែវាប្រើប្រាស់ការវិភាគកិច្ចការនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងយេនឌ័រនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ដើម្បីយល់ដឹងស៊ីជម្រៅពីទិដ្ឋភាពឥទ្ធិពលយេនឌ័រទៅលើអំណាច នៅក្នុងដំណើរការកំណែទម្រង់ D&D ។ ដោយសារការសម្ភាស និងតំបន់សិក្សាមានកម្រិត ដូច្នេះការសិក្សានេះមិនតំណាងឲ្យរូបភាពពេញលេញនៃយេនឌ័រនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជាឡើយ ប៉ុន្តែវាគូសបញ្ជាក់ពីដំណើរការ និងបញ្ហាសំខាន់ខ្លះៗនៅក្នុងនោះ។ ចុងក្រោយបង្អស់ ដោយសារយើងជ្រើសរើសតែឃុំដែលមានស្ត្រីជាមេឃុំ ដូច្នេះសំណាកសម្រាប់ការសិក្សាមានភាពលំអៀងទៅរកឃុំដែលគាំទ្រស្ត្រី។ យ៉ាងណាក្តី សំណាកនេះ នឹងផ្តល់បទពិសោធន៍ និងចំណេះដឹងច្រើន។

១.២. ដែនកំណត់ និងក្រមសីលធម៌ស្រាវជ្រាវ

យើងយល់ដឹងពីក្រមសីលធម៌ និងទំនួលខុសត្រូវក្នុងការអនុវត្តតាមក្រមសីលធម៌ នៅពេលស្រាវជ្រាវអំពីអភិបាលកិច្ច។ តាមនិយមន័យ "យេនឌ័រ" ជាបញ្ហារសើបចាក់ស្រេះនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយ និងដែនឯកជន។ ទីមួយ វាបង្កើតជាភាពមន្ទិលចំពោះរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចដែលមានស្រាប់ ធ្វើឲ្យអស្ថិរភាពរបៀបរបបទូទៅ និងរៀបចំរបៀបរបប

[៧] ឃុំទាំងនេះ មិនត្រូវបានបញ្ចេញឈ្មោះពិតឡើយ ដោយសារហេតុផលក្រមសីលធម៌ស្រាវជ្រាវ។

នោះជាថ្មីក្នុងចំណោមអ្នកមាន និងអ្នកក្រ។ ទីពីរ ការស្រាវជ្រាវពីយេនឌ័រ មានលក្ខណៈបុគ្គល ដោយសារវាធ្វើការកំណត់ និងចោទសួរពាល់អ្នកទទួលសម្ភាសន៍មិនថាបុរស ឬ នារី ស្តីពីលទ្ធភាពផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេ។ ដូច្នេះ ការសម្ភាសចាំបាច់ត្រូវអនុវត្តដោយប្រុងប្រយ័ត្នទាក់ទងនឹងបញ្ហារសើប និងត្រូវមានវិធានការការពារអ្នកទទួលសម្ភាសន៍ពីផលវិបាកនានាដែលអាចកើតមានឡើងដោយសារសម្ភាសន៍នោះ។ ដើម្បីការពារការសម្ងាត់របស់អ្នកផ្តល់ព័ត៌មាន ការស្រាវជ្រាវនេះមិនបញ្ចេញនូវឈ្មោះរបស់ពួកគាត់ និងឈ្មោះពិតរបស់ឃុំ និងស្រុកដែលបានសិក្សាឡើយ។

១.៣. ការទទួលខ្ទង់ជាលក្ខណៈទ្រឹស្តី - "យេនឌ័រ" នៅក្នុងវិមជ្ឈការបែបប្រជាធិបតេយ្យ

វិមជ្ឈការ មិនមែនជាបាតុភូតថ្មីឡើយ គឺវាមានប្រវត្តិយូរឡុងមកហើយ (Rondinelli & Cheema 1983) និងបានក្លាយជានិន្នាការពិភពលោកមួយនៅក្នុងទសវត្សរ៍១៩៩០ ហើយត្រូវបានគេហៅថា "បដិវត្តន៍ស្ងប់ស្ងាត់" (Campbell 2003; cf. Grindle 2009; cf. World Bank 2008; cf. Öjendal 2002; cf. Manor 1999; cf. Crook & Manor 1998)។ មូលហេតុចំបងនៃការអនុវត្តវិមជ្ឈការដោយរដ្ឋាភិបាល ជាពិសេសនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍគឺដើម្បីពង្រីកលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ និងការចូលរួមពីប្រជាជន នាំយករដ្ឋាភិបាលឲ្យចូលកៀកនឹងទីកន្លែងស្នាក់នៅ និងធ្វើការរបស់ប្រជាជន និងពង្រឹងទំនាក់ទំនងរវាងសង្គមស៊ីវិល និងរដ្ឋ (Litvack *et al.* 1998; Manor 1999)។ យ៉ាងណាក្តីវិមជ្ឈការជាវាក្យស័ព្ទដែលពិបាកនឹងបកស្រាយសម្រាប់ការអនុវត្តជាក់លាក់តាមប្រទេស។ការរចនានិងលទ្ធផលរបស់វាពឹងផ្អែកលើបរិបទសេដ្ឋកិច្ច វប្បធម៌ ប្រវត្តិសាស្ត្រ គោលនយោបាយ និងសង្គម (Crook & Manor 1998; cf. Treisman 2006; cf. Manor 2011)។ ចំណុចនេះកាន់តែត្រូវជាពិសេស នៅពេលយើងផ្តោតលើទិដ្ឋភាពយេនឌ័រ (Ahikire 2007)។

ជាងដប់ឆ្នាំកន្លងទៅ *សេចក្តីប្រកាសជាលក្ខណៈសាកលរបស់* IULA *ស្តីពីនារីនៅក្នុងជួររដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋាន* បាន *លើកឡើងថា៖*

> រដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋាន ជាតំណែងវិសេសមួយ សម្រាប់រួមចំណែកក្នុងការព្យាយាមសម្រេចនូវសមភាពយេនឌ័រ ហើយអាចមានឥទ្ធិពលធំធេងលើឋានៈនារី និងស្ថានការណ៍សមភាពយេនឌ័រនៅជុំវិញពិភពលោក ដោយសារកម្រិតអភិបាលកិច្ចមានភាពជិតស្និទ្ធបំផុតនឹងប្រជាពលរដ្ឋ... *(ដកស្រង់ចេញពីអត្ថបទរបស់ Byrne & Schnyder 2005:6 នៅឆ្នាំ ១៩៩៨)*។

កំណែទម្រង់ស្ថាប័ន រំពឹងថានឹងបង្កើតលំហសម្រាប់ឲ្យនារីចូលរួម និងបញ្ចេញសិទ្ធិសេរីភាពរបស់ពួកគេ ហើយរដ្ឋាភិបាល ត្រូវតែធ្វើឲ្យសកម្មភាពទាំងនោះកើតឡើងយ៉ាងពេញលេញ (World Bank 2001)។ ការសិក្សាមួយដោយ Kazuki Iwanaga (2008) ស្តីពីភាពជាតំណាង និងការចូលរួមផ្នែកនយោបាយរបស់ស្ត្រីនៅតំបន់អាស៊ី សង្កេតឃើញថានារីទាំងអស់រួមគ្នាបង្កើតជាអំណាចសំឡេងឆ្នោតដ៏ធំធេង ប៉ុន្តែភាពជាតំណាងរបស់នារីក្នុងផ្នែកនយោបាយ មានការវិវត្តយឺតយ៉ាវនៅឡើយនៅក្នុងប្រទេសជាច្រើន។ ការទទួលបានសិទ្ធិស្មើភាពគ្នា គឺជាមូលដ្ឋាននៅក្នុងលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ហេតុនេះ នារីមានសិទ្ធិជាតំណាងដូចគ្នានឹងបុរសដែរនៅក្នុងឆាកនយោបាយ។ មានការអះអាងថា វិមជ្ឈការតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យ មិនអាចសម្រេចបានឡើយ លុះណាតែនារីអាចចូលរួមទទួលអត្ថប្រយោជន៍នៅគ្រប់កម្រិតជាពិសេសនៅកម្រិតមូលដ្ឋាន (IULA 1998: 1)។

ចំណុចនេះ នាំឲ្យយើងចោទជាសំណួរថា តើនៅទីណា និងតាមវិធីណាដែលនារីអាចចូលរួមជាតំណាងបានពេញលេញ ឬ តើទីណា និងហេតុអ្វីបានជានារីមិនអាចចូលរួមជាតំណាងបានពេញលេញ? រដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋាន អាចជាចំណុចចាប់ផ្តើមងាយបំផុតសម្រាប់ការពង្រីកភាពជាអ្នកដឹកនាំរបស់នារី នៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយ។ Byrne និង Schnyder លើកឡើងថា៖ "វិមជ្ឈការធ្វើឲ្យអភិបាលកិច្ចកម្រិតមូលដ្ឋានមានសារៈសំខាន់ឡើង ដោយដើរតួជាអ្នកផ្តល់សេវាកម្ម និងជាច្រកចូលទៅក្នុងប្រព័ន្ធនយោបាយ ហេតុនេះ វាជាវេទិកាគន្លឹះមួយសម្រាប់ការជំរុញអំណាចនយោបាយរបស់នារី" (2005:6)។ ពួកគាត់ បន្តទៀតថា៖

> រដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋាន អាចជាចំណុចសំខាន់សម្រាប់ឲ្យនារីចូលទៅក្នុងប្រព័ន្ធនយោបាយ... នារីប្រហែលងាយចូលរួមក្នុងផ្នែកនយោបាយនៅកម្រិតមូលដ្ឋាន ជាងនៅកម្រិតជាតិទៀត ដោយសារការជាប់រវល់ជាមួយការងារក្នុងផ្ទះ និងការងារគ្រួសារ និងការទ្រទ្រង់ពី NGOs នៅមូលដ្ឋាន និងក្រុមសហគមន៍នានា ដែលនាំឲ្យ កម្រិតមូលដ្ឋាន អាចជាចំណុចចាប់ផ្តើមងាយស្រួល សម្រាប់ការចូលរួមក្នុងសកម្មភាពនយោបាយ។ (2005:7)

ការសិក្សាមួយរបស់ UNDP បង្ហាញថា ការទ្រទ្រង់រដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋានតាមរយៈវិមជ្ឈការដែលជួយលើកកម្ពស់តម្លាភាព គណនេយ្យភាព និងការអើពើនឹងតម្រូវការរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ជាយន្តការសមស្របបំផុតសម្រាប់ការជម្រុញភាពជាតំណាងមានលក្ខណៈស្មើភាពផ្នែកយេនឌ័រ (UNDP 2000; World Bank 2001)។ លើសពីនេះទៀត Beall (2005) ពន្យល់ថា បទពិសោធន៍ពីប្រទេសអាហ្វ្រិចបង្ហាញថា វិមជ្ឈការតែងដើរតួជាយានសំខាន់មួយសម្រាប់បង្កើនការចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយ និងភាពជាតំណាងរបស់នារី។

យ៉ាងណាក្តី យើងមិនអាចសន្និដ្ឋានជាទូទៅថា តំណាងរបស់នារីប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព នឹងផុសឡើងស្របគ្នាជាមួយវិមជ្ឈការឡើយ។ Ahikire (2007) លើកឡើងថា ទោះបីជាចំនួននារីចូលរួមក្នុងផ្នែកនយោបាយមានការកើនឡើង ប៉ុន្តែឥទ្ធិពលនៃការចូលរួមនោះមិនប្រាកដថាកើនឡើងដូចបរិមាណទេ។ គាត់បានរកឃើញថា នៅប្រទេសយូហ្គាន់ដា ការបញ្ចូលនារីទៅក្នុងឆាកនយោបាយ បានកើតមានឡើងក្នុងទំហំធំមួយ (សូម្បីដល់ថ្នាក់កំណត់កូតា) ប៉ុន្តែអំណាចរបស់នារីមិនបានជ្រាបទៅដល់មជ្ឈដ្ឋាននយោបាយតាមមូលដ្ឋានឡើយ។ ដូច្នេះ ការបង្កើតឡើងនៃរដ្ឋាភិបាលមូលដ្ឋានដែលមានការចូលរួម តាមរយៈវិមជ្ឈការតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យ *អាចពង្រីកសមភាពនៃភាពជាតំណាងរបស់នារី ប៉ុន្តែលក្ខខណ្ឌផ្នែកសម្ភារៈ និងកិច្ចសន្ទនាក្នុងបរិយាកាសជុំវិញខ្លួនពួកគាត់ ក៏អាចជាឧបសគ្គចំពោះការបញ្ចេញសំឡេងស៊ីជម្រៅជាងមុនក្នុងផ្នែកនយោបាយផងដែរ។* បញ្ហានេះ ជាគំរូមួយដែលផុសចេញពីការសិក្សាធ្លាប់មានពីមុនមក។

ការពិភាក្សាខាងក្រោមនេះ ពិនិត្យលើបញ្ហាយេនឌ័រទូទៅនៅក្នុងបរិបទប្រទេសកម្ពុជា និងស្ថានការណ៍ផ្លាស់ប្តូរនៃតំណាងរបស់នារីនៅក្នុងស្ថាប័ននយោបាយមូលដ្ឋាន ព្រមទាំងស្វែងយល់ថាតើសំឡេងយេនឌ័រណាមួយដែលមានឥទ្ធិពលលើការអនុវត្តការងារ និងពិចារណាពីផលវិបាកនៃស្ថានការណ៍កំពុងប្តូរផ្លាស់នេះ។

២
សាវតារអភិបាលកិច្ចមានស្ត្រីចូលរួមនៅកម្ពុជា៖ ពេលមានការផ្លាស់ប្តូរនានា

ផ្នែកនេះ បង្ហាញនូវបរិបទនៃភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីក្នុងផ្នែកនយោបាយនៅកម្ពុជា ទាក់ទងនឹងក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ ឯកសារគោលនយោបាយ និងការសិក្សាមុនៗលើប្រធានបទនេះ។ មានអត្ថបទមួយចំនួន បានលើកអំពីបញ្ហាយេនឌ័រ ក្នុងផ្នែកនយោបាយនៅកម្ពុជា[២] ប៉ុន្តែមិនទាន់មានការសិក្សាច្បាស់លាស់ទេថា តើកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការបានលើកឬក៏បង្អាក់ទឹកចិត្តស្ត្រីយ៉ាងណាក្នុងការចូលរួមនៅក្នុងនយោបាយថ្នាក់មូលដ្ឋាន។ គេបានលើកថា តួនាទីយេនឌ័រនៅកម្ពុជាស្មុគស្មាញជាខ្លាំង ព្រោះគោលគំនិត "ទាន់សម័យ" វានៅលាយឡំជាមួយនឹង បែបបទបង្កប់ផ្សេងៗផ្នែកសង្គម ឥរិយាបថ ប្រពៃណី និងវប្បធម៌ ដែលតែងមានការប្រែប្រួល (Kent 2010)។ ចំណុចនេះបង្កើតបានជាបញ្ហាស្មុគស្មាញមិនដាច់ស្រេច។

ប្រអប់ ១៖ បញ្ហាយេនឌ័រមានឆ្លុះបញ្ចាំងក្នុងច្បាប់វិមជ្ឈការ

មាត្រា ១៩ នៃអនុក្រឹត្យស្តីពី ការធ្វើវិមជ្ឈការអំណាច តួនាទី និងភារកិច្ចទៅឲ្យក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ (ឆ្នាំ២០០២៖ ៥-៨)៖

ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ ត្រូវតែងតាំងសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ម្នាក់ជានារី ដើម្បីឲ្យទទួលបន្ទុកកិច្ចការនារី និងកុមារ។ ក្នុងករណីគ្មាននារីជាសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ ត្រូវតែងតាំងនារីមួយរូបធ្វើជាជំនួយការទទួលបន្ទុកកិច្ចការនារី និងកុមារ។ សម្រាប់កម្រិតភូមិ មាត្រា ២២ នៃអនុក្រឹត្យនេះ ចែងថា ប្រធានភូមិ អនុប្រធានភូមិ និងសមាជិកភូមិ ត្រូវតែជាប្រជាពលរដ្ឋមានសិទ្ធិបោះឆ្នោតនៃភូមិនោះ ហើយត្រូវមាននារីយ៉ាងតិចមួយរូប។ យោងតាមសភាពការណ៍ជាក់ស្តែងនៃភូមិនីមួយៗ ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ ត្រូវខិតខំជ្រើសរើសនារីឲ្យទទួលតំណែងជាមេភូមិ ឬអនុប្រធានភូមិ។

យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ និងកម្មវិធីជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ (NP-SNDD 2010-2019: 85)៖

ការលើកកម្ពស់សមភាព និងសមធម៌យេនឌ័រ ត្រូវបានទទួលស្គាល់ថាជាសមាសធាតុគន្លឹះនៃយុទ្ធសាស្ត្រនេះ។ ស្ត្រីត្រូវបានទទួលស្គាល់ថាជាឆ្អឹងខ្នងនៃសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកម្ពុជា ហើយយុទ្ធសាស្ត្រនេះកំណត់ថា ស្ត្រីទាំងអស់មានសិទ្ធិទទួលបានដោយស្មើភាពនូវសេវាថែទាំសុខភាព ការអប់រំ ការបណ្តុះបណ្តាលជំនាញ ការទទួលបានធនធាន និងចូលរួមសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច និងតួនាទីធ្វើសេចក្តីសម្រេចនៅគ្រប់ថ្នាក់ និងគ្រប់វិស័យ។ សមភាពយេនឌ័រត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា ជាធាតុដ៏ចាំបាច់មួយនៅក្នុងកម្មវិធីកំណែទម្រង់របស់រដ្ឋាភិបាល រួមមានកំណែទម្រង់រដ្ឋបាលសាធារណៈ កំណែទម្រង់ច្បាប់និងយុត្តិធម៌ កម្មវិធីកំណែទម្រង់ការគ្រប់គ្រងហិរញ្ញវត្ថុសាធារណៈ និងកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការនិងវិសហមជ្ឈការ។ នៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ ថ្នាក់រាជធានី ខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ និងថ្នាក់ឃុំ សង្កាត់ ត្រូវធានាឲ្យមានតំណាងស្ត្រីនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សានៃរដ្ឋបាលទាំងនេះ។

[២] ការកត់សម្គាល់សំខាន់បំផុតគឺ Ebihar 1968, Ledgerwood (1990; 1992) UNDP 2000; Frieson 2001; Lilja (2009; 2010); Thon *et al*. 2009; Kent 2010; Derks 2010; Öjendal & Kim 2006; និង Kim & Öjendal (2011, 2012)។

ទី១ បញ្ហាយេនឌ័រ បានក្លាយជាផ្នែកដ៏សំខាន់មួយនៃគោលនយោបាយមេនៅកម្ពុជាក្នុងអំឡុងប្រាំឆ្នាំចុងក្រោយនេះ។ បញ្ហាយេនឌ័រដែលមានចែងក្នុងច្បាប់វិមជ្ឈការ (២០០១) មានសេចក្តីបញ្ជាក់បន្ថែម ទោះបីតាមបែបអភិវក្យបន្តិចក្តី នៅក្នុងមាត្រា១៩ នៃអនុក្រឹត្យឆ្នាំ២០០២ ស្តីពី ការធ្វើវិមជ្ឈការអំណាច តួនាទី និងភារកិច្ចទៅឲ្យក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ (សូមមើលប្រអប់ ១) និងមានចែងកាន់តែលំអិតនៅក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រ D&D តាំងពីឆ្នាំ២០០៥ (RGC 2005) ហើយអាចមានលក្ខណៈច្បាស់លាស់បំផុតនៅក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណនាពេលថ្មីៗនេះ (RGC 2010a)។ ការកែលំអដែលអាចកើតមានក្នុងលទ្ធភាពចូលរួមរបស់នារីក្នុងកិច្ចការនយោបាយ ពាក់ព័ន្ធនឹងការដឹកនាំនៅកម្រិតផ្សេងៗ គេឃើញថាបានកើតមានឡើងឆ្លងតាមកំណែទម្រង់រចនាសម្ព័ន្ធស្ថាប័ន ដូចជា D&D (ប្រអប់ ១) កំណែទម្រង់ការគ្រប់គ្រងហិរញ្ញវត្ថុសាធារណៈ វិធានការតម្រឹមនិងបន្សុីគ្នា និងយន្តការសម្រាប់បង្កើនប្រសិទ្ធភាព និងសមត្ថភាពឆ្លើយតបក្នុងបញ្ហាយេនឌ័រ (MoWA 2008)។ កំណែទម្រង់ស្ថាប័ននេះ ទោះបីមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ក្តី ក៏បានបញ្ឈប់នូវលំនាំពីមុនៗ និងបង្កើនការចូលរួមរបស់ស្ត្រីក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយ។

២.១. និន្នាការចូលរួមក្នុងផ្នែកនយោបាយរបស់ស្ត្រី

កំណើនតំណាងស្ត្រីក្នុងផ្នែកនយោបាយ សម្រេចបានជាចម្បង (និងរកឃើញច្រកចេញ) ឆ្លងតាមដំណើរការបោះឆ្នោតដោយផ្ទាល់ និងដោយប្រយោល ដែលស្តែងចេញតាមតួលេខមួយចំនួនដូចតទៅ៖ សមាមាត្រស្ត្រីជាប់ឆ្នោតជាតំណាងរាស្ត្រក្នុងរដ្ឋសភាជាតិ កើនឡើងគួរឲ្យកត់សម្គាល់ពី ៥% ក្នុងការបោះឆ្នោតជាតិនៅឆ្នាំ១៩៩៣ ដល់ ១២% នៅឆ្នាំ១៩៩៨ ១៩% នៅឆ្នាំ២០០៣ និង ២១% នៅឆ្នាំ២០០៨ (NIS 2008) (តារាង ១)។ ម៉្យាងទៀត សមាមាត្រស្ត្រីជារដ្ឋលេខាធិការ កើនពី ៧% នៅឆ្នាំ២០០៣ ដល់ ៧,៧% នៅឆ្នាំ២០០៨ រីឯសមាមាត្រស្ត្រីជាអនុរដ្ឋលេខាធិការ កើនពី ៩,៦% ដល់ ១៤,៦%។

ក្នុងកំណែទម្រង់ស្ថាប័នតាមរយៈច្បាប់រៀបចំអង្គការដែលបានចាប់អនុវត្តនាពេលថ្មីៗ ស្ត្រីមានចំណែក ១០,១% ក្នុងក្រុមប្រឹក្សាខេត្ត និងក្រុង និង ១២,៦% ក្នុងក្រុមប្រឹក្សាស្រុក ក្រុង និងខណ្ឌ (Lilja 2010)។ សមាមាត្រស្ត្រីជាប់ឆ្នោតក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ កើនពី ៩,៤១% ក្នុងការបោះឆ្នោតឃុំ នៅឆ្នាំ២០០២ ដល់ ១៥,១២% នៅឆ្នាំ២០០៧ និង ១៨% នៅឆ្នាំ២០១២។ ក្នុងការជ្រើសតាំងព្រឹទ្ធសភាលើកដំបូងនៅឆ្នាំ១៩៩៩ ស្ត្រីទទួលបានអាសនៈ ១៤,៧៥%។ ប៉ុន្តែដោយមានការផ្លាស់ប្តូរទៅអនុវត្តការបោះឆ្នោតជាប្រយោលពីសំណាក់ក្រុមប្រឹក្សាឃុំក្នុងឆ្នាំ២០០៦ សមាមាត្រអាសនៈដែលស្ត្រីទទួលបាននៅក្នុងព្រឹទ្ធសភា នៅរក្សាតួលេខ ១៤,៧៥% ដដែល។[៣]

តារាង ១៖ ស្ត្រីក្នុងមុខងារអង្គនីតិបញ្ញត្តិ ឆ្នាំ១៩៩៣-២០១០

ឆ្នាំ	ព្រឹទ្ធសភា (% នៃស្ត្រី)
1999-2005	14.75
2006-2010	14.75
ឆ្នាំ	**រដ្ឋសភាជាតិ (% នៃស្ត្រី)**
1993	5.00
1998	12.00
2003	19.00
2008	21.00

ប្រភព៖ ទិន្នន័យរបស់គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត (RGC 2010b: 26)

[៣] ពីដំបូង គណបក្សនយោបាយជ្រើសតាំងសមាជិកព្រឹទ្ធសភា ប៉ុន្តែចាប់ពីឆ្នាំ២០០២ មក ព្រឹទ្ធសភា ត្រូវបានបោះឆ្នោតជ្រើសតាំងដោយប្រយោលដោយក្រុមប្រឹក្សាឃុំដែលជាក្រុមនយោបាយមានលក្ខណៈអភិរក្សនិយមជាង (MoWA 2008)។

តារាង ២៖ ស្ត្រីក្នុងមុខងារផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ នៅក្នុងអាណត្តិលើកទី ៤ (ឆ្នាំ២០០៨-២០១៣)

ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី		រដ្ឋមន្ត្រី		រដ្ឋលេខាធិការ		អនុរដ្ឋលេខាធិការ	
សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី
10	1	26	2	198	15	204	30
100%	10%	100%	8%	100%	8%	100%	14.71%

ប្រភព៖ ទិន្នន័យរបស់ រដ្ឋលេខាធិការដ្ឋានមុខងារសាធារណៈ - SSCS (RGC 2010b: 26)

រូបភាព ១៖ ស្ត្រីជាប់ឆ្នោតជាក្រុមប្រឹក្សាឃុំ/សង្កាត់ក្នុងឆ្នាំ ២០០២, ២០០៧ និង ២០១២

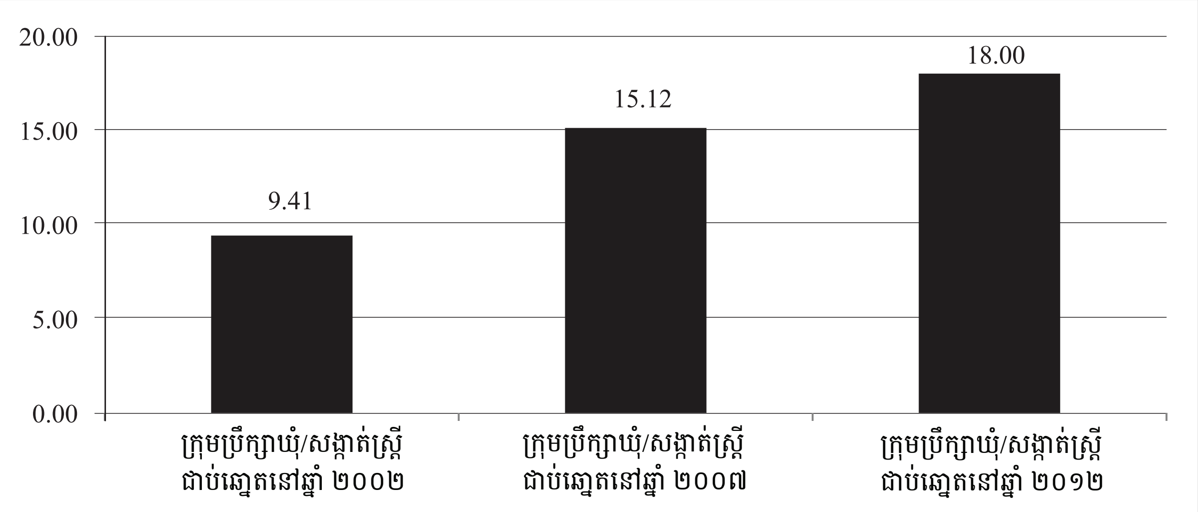

តារាង ៣៖ មន្ត្រីស៊ីវិលជាស្ត្រី (ឆ្នាំ២០០៦-២០០៩)

2006		2007		2008		2009	
សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី	សរុប	ស្ត្រី
167220	51046	176344	57114	179016	58270	182228	61298
100%	31%	100%	32.38%	100%	32.55%	100%	34%

ប្រភព៖ ទិន្នន័យ SSCS (RGC 2010b: 27)

រូបភាព ១ និង ២ ព្រមទាំង តារាង ២ និង ៣ បង្ហាញនូវចំណុចសំខាន់ពីរ។ ទី១ អ្នកតំណាងស្ត្រីក្នុងផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ និងផ្នែកនីតិបញ្ញត្តិ នៅមានចំនួនតិច នៅគ្រប់កម្រិត ហើយកន្លងមកមិនដែលមានពេលណា ដែលអ្នកតំណាងស្ត្រី បានកើនចំនួនឡើងជិតស្មើនឹងចំនួនអ្នកតំណាងបុរសនោះទេ។ អ្នកតំណាងស្ត្រី មានអត្រាខ្ពស់បំផុតត្រឹម ២០% ដូច្នេះនៅឃ្លាតឆ្ងាយជាខ្លាំងអំពីសមធម៌ខាងយេនឌ័រ។ ទី២ និន្នាការទាំងអស់កំពុងឈានទៅភ្ជិតគម្លាតដ៏ធំនេះ ហើយប្រសិនបើវាបន្តកើតមានសម្រាប់ការបោះឆ្នោតពីរបីលើកទៀតនោះ សមភាពយេនឌ័រក្នុងភាពអ្នកតំណាងផ្នែកនយោបាយ គួរតែអាចសម្រេចបាន។ តារាង ១-៣ បង្ហាញពី ភាគរយរបស់ស្ត្រីក្នុងជួររដ្ឋាភិបាលនៅកម្រិតរដ្ឋបាលខុសៗគ្នា។

រូបភាព ២៖ អ្នកតំណាងផ្នែកនយោបាយជាស្ត្រី (ឆ្នាំ១៩៩៣-២០០៨)

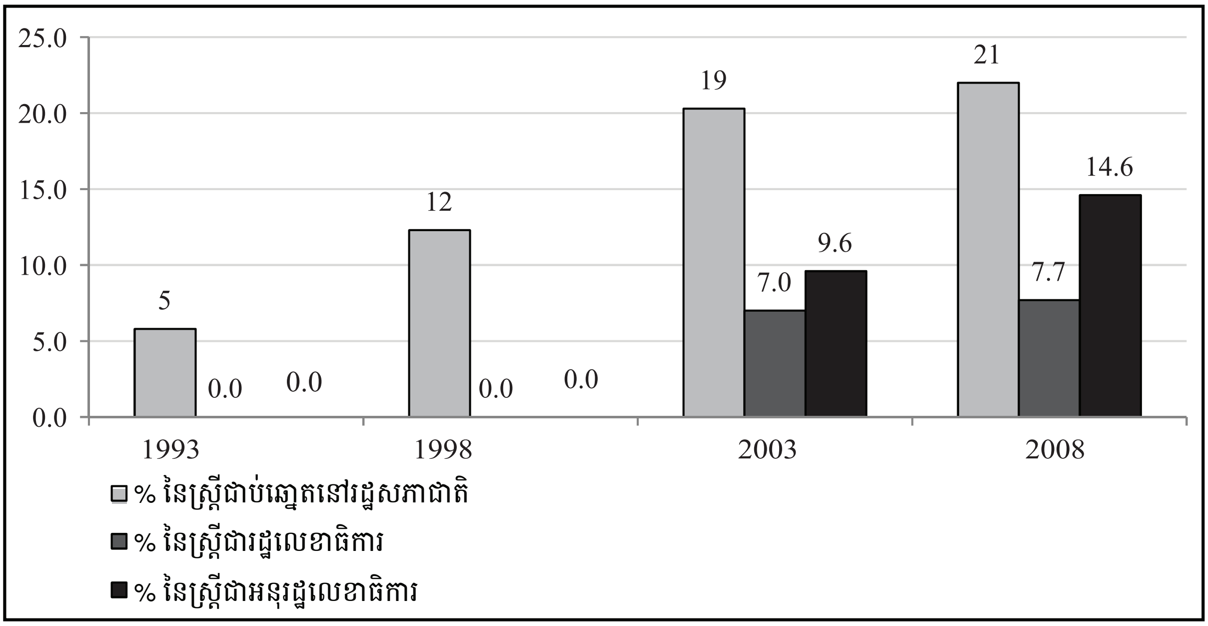

ប្រភព៖ NIS 2008

២.២. ស្ត្រី វប្បធម៌ និងការចូលរួមខាងនយោបាយ

បើពិនិត្យទៅក្នុងរង្វង់សង្គមវិញ ការសិក្សារបស់ May Ebihara ដែលធ្វើឡើងក្នុងទសវត្សរ៍១៩៦០ នៅសម័យមុនសង្គ្រាមស៊ីវិល អំពីតួនាទីរបស់ស្ត្រីក្នុងសង្គមជនបទកម្ពុជា (ជាការសិក្សាពេញលេញតែមួយគត់អំពីយេនឌ័រនៅកម្ពុជានៅមុនសង្គ្រាម) បង្ហាញថា អ្នកភូមិខ្មែរ មិនមានទំនៀមទំលាប់បែងចែកពលកម្មដោយសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើភេទ និងអាកប្បកិរិយាផ្សេងៗ ដូចនៅក្នុងសង្គមជនបទមួយចំនួនទៀតនោះទេ។ កិច្ចការជាច្រើនគឺមានអនុវត្តដោយបុរស ឬនារី ឬភេទទាំងពីរតែម្តង ហើយជួនកាល បុរសធ្វើការងាររបស់ស្ត្រី ឬក៏ ស្ត្រីធ្វើកិច្ចការរបស់បុរស ដោយគ្មានការចំអក ឬការខ្មាសអៀនអ្វីទេ (Ebihara 1968: 190-191)។ នៅកម្ពុជាសម័យបច្ចុប្បន្ន ស្ត្រីមានតួនាទីជាច្រើនក្នុងសង្គម ហើយនៅក្នុងគ្រួសារស្ត្រីតែងមានសិទ្ធិគ្រប់គ្រងលើធនធាន និងមានទំនួលខុសត្រូវមើលថែទាំកូន។ នៅតំបន់ជនបទ ស្ត្រីតែងជួយការងារកសិកម្ម ហើយនៅទីក្រុង ស្ត្រីតែងធ្វើការក្នុងវិស័យក្រៅផ្លូវការ និងសហគ្រាស ជាពិសេសក្នុងរោងចក្រកាត់ដេរ ក៏ដូចជា ក្នុងទីផ្សារ និងក្នុងផ្នែករដ្ឋបាលសាធារណៈ (cf. Derks 2010)។

កាលពីដើម ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តជាសាធារណៈ និងកិច្ចការនយោបាយ តែងផ្សារភ្ជាប់ខ្លាំងជាមួយនឹងចរិតលក្ខណៈជាបុរស ហើយការបង្ហាញកម្លាំងត្រង់ៗ បានក្លាយជាចំណុចសំខាន់បំផុត និងសម្រាប់គ្រប់ករណី ដើម្បីប្រមូលក្តោបក្តាប់អំណាចនយោបាយ (Ebihara 1968; Ledgerwood 1990; Ovesen *et al.* 1996; Luco 2002; Frieson 2001; Öjendal & Kim 2006; Lilja 2009)។ ដូច្នេះកន្លងមក ស្ត្រីបានរងការគាបសង្កត់ខាងនយោបាយ និង/ឬ ត្រូវគេបំបាត់សិទ្ធិអំណាច ប៉ុន្តែបញ្ហានេះ បាននិងកំពុងផ្លាស់ប្តូរសន្សឹមៗប៉ុន្មានឆ្នាំមកហើយ។ ជាឧទាហរណ៍ នៅទសវត្សរ៍១៩៨០ ស្របតាមប្រពៃណីក្នុងរបបកុម្មុយនីស្ត ចលនារបស់ស្ត្រី ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្នុងអង្គការរណសិរ្ស (ក្រុមស្នូលដែលរួមមាន សមាគមនារី និងសមាគមយុវជន)។ សកម្មភាពនេះ បាន (ឬគេសន្មតថាបាន) ជួយបង្កើនការអប់រំផ្នែកនយោបាយ ដើរតួជាស្ពានតភ្ជាប់រវាងបក្ស និងមហាជន ព្រមទាំងជាមូលដ្ឋានបណ្តុះបណ្តាលសម្រាប់សមាជិកបក្ស និងកម្មាភិបាលរដ្ឋនាពេលខាងមុខ (Gottesman 2003: 59)។ ស្ត្រីនៅតំបន់ជនបទ បានចូលរួមយ៉ាងច្រើនក្នុងការកសាងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវ័ន្តឡើងវិញនៅកម្ពុជាក្នុងទសវត្សរ៍១៩៨០។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី មានស្ត្រីតិចនាក់ណាស់ដែលទទួលមុខតំណែងនយោបាយខ្ពស់ នៅក្នុងសម័យសាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា (Iwannaga 2008)

ហើយប្រព័ន្ធកេណ្ឌប្រមូលនារី (ក្នុងលក្ខណៈក្រុមសង្គមមួយ) ដើម្បីបម្រើគណបក្សនយោបាយ នៅតែឃើញមានសេសសល់ខ្លះរហូតមកទល់សព្វថ្ងៃ។

ប្រទេសកម្ពុជាដែលទើបតែងើបពីសង្គ្រាមចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៣ មក បានទទួលរងឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងពីគោលការណ៍ប្រជាធិបតេយ្យ និងសេដ្ឋកិច្ចបែបទីផ្សាររបស់បស្ចឹមប្រទេស តាមរយៈលំហូរចូលនូវជំនួយ និងអន្តរាគមន៍អន្តរជាតិផ្សេងៗ ដែលមានលក្ខណៈផ្ទុយពីបែបបទជាប្រពៃណីនៅក្នុងទស្សនៈខ្មែរអំពីពិភពលោក និងយេនឌ័រ (Ovensen *et al.* 1996; Lilja 2009)។ តំណាងផ្នែកនយោបាយ ការធ្វើសេចក្ដីសម្រេចចិត្ត និងសមភាពយេនឌ័រ កំពុងត្រូវបានលើកកម្ពស់ដោយមានការគាំទ្រពីទីភ្នាក់ងារអន្តរជាតិនានា។ ម៉្យាងទៀត តួនាទីរបស់ស្ត្រីខាងផ្នែកនយោបាយ ក៏បានកើនឡើងដោយសារឥទ្ធិពលនៃសាកលភាវូបនីយកម្ម ក្នុងនោះមានទាំង ការណែនាំពីបែបបទថ្មីៗឆ្លងតាមរបៀបរបបនិងគោលនយោបាយរបស់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល និងទីភ្នាក់ងារផ្ដល់ជំនួយ ជាពិសេសទាក់ទិននឹង អត្តសញ្ញាណខាងនយោបាយនៃតំបន់ជនបទនៅកម្ពុជា (Lilja 2009; 2010)។ ស្ថានភាពនេះបង្កើតបានជារូបភាពពីរគឺស្ត្រីត្រូវជាប់ផុងនៅក្នុងការរំពឹងទុកនិងបែបបទជាប្រពៃណីប៉ុន្តែត្រូវគេរំពឹងថានឹងទាមទារយកអាសនៈនៅក្នុងឆាកនយោបាយ ទោះបីមានការអញ្ជើញឲ្យចូលដោយទើសទាល់ក្ដី។ ប្រសិនបើស្ត្រីនៅតែរក្សាភាពអសកម្ម ពួកគេនឹងមិនទទួលបានអំណាចផ្នែកនយោបាយឡើយ ហើយប្រសិនបើពួកគេប្រឹងប្រែងទាមទារអំណាច នោះនឹងត្រូវគេចោទសួរតាមរយៈការរែកញែកបែបអភិរក្សនិយមដើម្បីការពារមុខដំណែងដែលមានស្រាប់។ កំណើនតំណាងស្ត្រីក្នុងជួរថ្នាក់ដឹកនាំនយោបាយ ផុសចេញជាសំខាន់ពីគោលគំនិតបែបអភិវឌ្ឍនិយម និងការផ្លាស់ប្ដូរជារួមឆ្ពោះទៅរកបរិយាកាសនយោបាយមួយដែលងាយបត់បែនមិនរឹងកំព្រឹសដូចមុន។ ក្នុងស្ថានភាពក្រោយបញ្ចប់ទំនាស់ ដែលការអភិវឌ្ឍវាក្លាយជាសំខាន់ជាងបញ្ហាសន្តិសុខ គឺអាចមានតម្រូវការ និងឱកាសកាន់តែច្រើនសម្រាប់ថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រី។

ការសិក្សាមួយក្នុងពេលថ្មីៗស្ដីពី ថ្នាក់ដឹកនាំនៅមូលដ្ឋាន បង្ហាញថា អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីប្រឈមនឹងឧបសគ្គចម្រុងៗផ្នែកវប្បធម៌ ប្រពៃណី សម្ពាធគ្រួសារ (តួនាទីបី) និងបញ្ហាពិបាកសម្គាល់ឃើញជាច្រើនទៀត (Thon *et al.* 2009)។ ជាទូទៅ ឧបសគ្គទាំងនេះ មានន័យថា អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីខ្វះការគាំទ្រ និងសហប្រតិបត្តិការពីសមាជិកគ្រួសារ និងអ្នករួមការងារ។ អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីមួយចំនួន បានប្រឈមនឹងការលះលែងប្ដី ដោយសារការចូលរួមក្នុងនយោបាយ។ ការសិក្សាបានរកឃើញដែរថា កង្វះភាពជឿជាក់លើខ្លួនឯង និងកង្វះសមត្ថភាពរបស់ស្ត្រីក្នុងការធ្វើជាអ្នកដឹកនាំថ្នាក់ខ្ពស់នៅមូលដ្ឋាន វាបណ្ដាលមកពីមូលហេតុពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗ មិនមែនមកពីការយល់ឃើញថា ស្ត្រីមិនសក្ដិសមនឹងតំណែងនោះឡើយ។ ជាទូទៅ នេះជាការយល់ឃើញរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំជាបុរស (និងស្ត្រីមួយចំនួន) និងអ្នកភូមិ ដែលបង្កើតបានជាទំនាយមួយនៅក្នុងគំនិតរបស់ពួកគេ។ បញ្ហានេះ ជាអន្ទាក់វិលវង់មួយ ព្រោះកង្វះទំនុកចិត្តលើសមត្ថភាពរបស់អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី ធ្វើឲ្យពួកគេមានអារម្មណ៍តូចទាបជាងគេ ដូច្នេះមន្ទិលសង្ស័យពីដំបូងនោះក៏ក្លាយជាការពិត (Thon *et al.* 2009)។

ស្ថិតិបង្ហាញថា អ្នកតំណាងស្ត្រីកាន់តែមានច្រើនឡើងនៅតាមកម្រិតផ្សេងៗក្នុងអង្គនីតិបញ្ញត្តិ និងនីតិប្រតិបត្តិ ឆ្លងតាមការបោះឆ្នោតដោយផ្ទាល់ និងដោយប្រយោល តាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣ និង នៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន តាំងពីឆ្នាំ២០០២។ តាមប្រវត្តិសាស្ត្រ ដំណាក់កាលដំបូងដែលមានតំណាងស្ត្រីនៅក្នុងវិស័យនយោបាយ បានចាប់ផ្ដើមក្នុងទសវត្សរ៍១៩៨០ ប៉ុន្តែទៅតាមបែបបទមួយដែលរាំងស្ទះលទ្ធភាពទទួលបានអំណាចពេញលេញ និងស្មើភាព។ ទោះបីមានការជំរុញបង្កើនសមភាពយេនឌ័រក្ដី ក៏ស្ត្រីនៅតែត្រូវប្រឈមនឹងឧបសគ្គជាច្រើន ដោយមិនមានការទទួលស្គាល់ពេញលេញឡើយនៅក្នុងការងារសង្គម នយោបាយ និងសេដ្ឋកិច្ចនៃសង្គមកម្ពុជា ដែលបង្កើតបានជាការលាយឡំគ្នាដ៏ស្មុគស្មាញនៃនយោបាយយេនឌ័រចាស់ នយោបាយយេនឌ័រថ្មី និងបែបបទខាងយេនឌ័រ។ ដើម្បីលាតត្រដាងពីភាពស្មុគស្មាញ ក្នុងដំណើរជឿនលឿនទៅមុខ និងប្រតិកម្មផ្សេងៗ នៃការកែលំអបរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងអភិបាលកិច្ចនៅតាមមូលដ្ឋាននោះ ជំពូកបន្ទាប់នេះ មានបកស្រាយបង្ហាញពីការពិនិត្យអង្កេតជាក់ស្ដែងលើ ការចូលរួមផ្នែកនយោបាយ *តាមភាពជាតំណាង និងការបញ្ចេញមតិរបស់អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី* នៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំទាំងបួនដែលបានសិក្សា។

៣
លទ្ធផលបានពីការពិនិត្យជាក់ស្តែង

> វិមជ្ឈការបានផ្លាស់ប្តូរក្រឹត្យក្រមចាស់ៗ និងរបៀបរបបអនុវត្តន៍របស់ស្ត្រី ហើយផ្តល់ឱកាសឲ្យស្ត្រីដូចជារូបខ្ញុំ បានចូលរួមក្នុងសកម្មភាពដឹកនាំនៅកម្រិតឃុំ តាមរយៈការបោះឆ្នោតថ្នាក់មូលដ្ឋាន។ ក្នុងឋានៈជាមេឃុំជាប់ឆ្នោត ខ្ញុំត្រូវដោះស្រាយបញ្ហាផ្សេងៗខាងសន្តិសុខ និងមានការទទួលខុសត្រូវជាទូទៅនៅក្នុងឃុំ។ ជួនកាល ការងារតម្រូវឲ្យខ្ញុំធ្វើដំណើរឃ្លាតឆ្ងាយពីផ្ទះទៅកាន់ខេត្តផ្សេងៗជាច្រើនថ្ងៃក្នុងមួយលើកៗ។ កាលពីដើម ការធ្វើដំណើរបែបនេះមិនអាចទទួលយកបានទេ ព្រោះគេយល់ថាមិនសមរម្យសម្រាប់ស្ត្រី ប៉ុន្តែបច្ចុប្បន្ន ខ្ញុំអាចធ្វើទៅបានដោយគ្មានការជំទាស់អ្វីពីសាច់ញាតិ ឬប្តីរបស់ខ្ញុំឡើយ។ នារីវ័យក្មេងជាច្រើនបានធ្វើដំណើរ និងធ្វើការឆ្ងាយពីផ្ទះ នៅតាមទីក្រុងជាយូរខែ ដើម្បីរកចិញ្ចឹមជីវិត។ ទង្វើនេះជួយឲ្យពួកគេមានទំនុកចិត្តលើខ្លួនឯងនិងមានភាពឯករាជ្យកាន់តែខ្ពស់។ *មេឃុំស្ត្រីនៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

ទិន្នន័យប្រមូលបានជាក់ស្តែងដែលប្រើប្រាស់ក្នុងជំពូកនេះ បានមកពីប្រភពពីរផ្សេងគ្នា៖ ១) អង្កេតមូលដ្ឋានបែបបរិមាណក្នុងឆ្នាំ ២០០៨/០៩ លើអ្នកបោះឆ្នោតឆ្លើយសម្ភាសន៍ ៦៤៦នាក់ ក្នុង ៥ឃុំ នៅខេត្តកំពង់ស្ពឺ ក្រចេះ បាត់ដំបង កំពត និង សៀមរាប (Öjendal & Kim 2011) និង ២) ព័ត៌មានប្រមូលបាននៅឆ្នាំ២០១០ ក្នុងពេលធ្វើសម្ភាសន៍ស៊ីជម្រៅជាមួយមេឃុំ (CC) សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និងមន្ត្រីភូមិក្នុង ៤ឃុំ នៅខេត្តកំពង់ចាម ក្រចេះ តាកែវ និងបាត់ដំបង។ ជំពូកនេះចែកចេញជាបីផ្នែក ដោយវិភាគលើ៖ ១) តួនាទីទូទៅនិងផលប៉ះពាល់នៃវិមជ្ឈការលើយេនឌ័រ ទិន្នន័យអង្កេតបែបបរិមាណ និងទស្សនៈរបស់អ្នកផ្តល់ព័ត៌មានបុរស និងស្ត្រី ក្នុងឃុំ ២) តំណាងស្ត្រីក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅមូលដ្ឋាន និង ៣) សមត្ថភាពស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិ និងជះឥទ្ធិពលលើនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន។

៣.១. វិមជ្ឈការ និងផលប៉ះពាល់លើបញ្ហាយេនឌ័រ

ដូចបានបង្ហាញពីមុន គេតែងសន្មតថា សម្រាប់ស្ត្រី ឆាកនយោបាយនៅមូលដ្ឋានងាយស្រួលនឹងចូលរួមជាង (UNDP 2002; Byrne & Schnyder 2005)។ តើជាទូទៅនៅកម្ពុជា វាយ៉ាងដូច្នេះដែរឬទេ?

បើមើលមួយភ្លែត ព័ត៌មានបានពីសម្ភាសន៍ និងការសង្កេតដល់កន្លែងបង្ហាញថា វិមជ្ឈការជាដំបូងនាំមកនូវឱកាសផ្សេងៗសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីទទួលបានតួនាទីដឹកនាំក្នុងសហគមន៍។ ប៉ុន្តែវិធានការខ្លះមិនសូវស៊ីជម្រៅទេ ដូច្នេះត្រូវតែស្រាវជ្រាវវិភាគលំអិតតាមលក្ខណៈជាក់ស្តែងពីវិសាលភាពរបស់វា។ មេឃុំស្ត្រីម្នាក់នៅខេត្តតាកែវ បានបង្ហាញទស្សនៈផ្ទាល់ខ្លួនពីតួនាទីយេនឌ័រតាំងពីពេលអនុវត្តវិមជ្ឈការមកថា ៖ "(យើង)អាចនិយាយពីតួនាទីស្ត្រីក្នុងនយោបាយ និងការអភិវឌ្ឍនៅកម្រិតឃុំបាន ទោះបីពាក្យសំដីខ្លះគ្មានន័យអ្វីទេ ...." ។

គាត់បាននិយាយបន្តគួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍ថា

> ....ប៉ុន្តែតាំងពីមានវិមជ្ឈការនៅឆ្នាំ២០០២ មក ស្ត្រីមួយចំនួនទទួលបានការយកចិត្តទុកដាក់ និងលើកកម្ពស់ពីគណបក្សនយោបាយរបស់ខ្លួន និងរដ្ឋាភិបាល ឲ្យបានចូលរួមដូចជាក្នុងការដឹកនាំនៅថ្នាក់មូលដ្ឋានជាដើម។ ដោយមានឱកាសទទួលបានការកសាងសមត្ថភាព និងបានយល់ដឹងពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ស្ត្រីក៏ចាប់ផ្តើមទាមទារសិទ្ធិស្មើគ្នា និងបានចូលរួមយ៉ាងសកម្ម ក្នុងកិច្ចការសង្គមនៅក្នុងសហគមន៍....
> *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៥ មិថុនា ២០១០*

ដូចជាច្បាស់លាស់ដែរដែល កំណែទម្រង់នាពេលថ្មីៗបានបំផុសជាបណ្ដើរៗនូវការយល់ដឹងពីយេនឌ័រ។ មេឃុំស្ត្រីម្នាក់នៅខេត្តបាត់ដំបងបានផ្ដល់ទស្សនៈពី វិមជ្ឈការ និងយេនឌ័រ ថា៖

> ការយល់ដឹងពីយេនឌ័រវាកាន់តែល្អប្រសើរឡើងហើយ ដោយសារកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការ ដែលបានបើក (ឱកាស)ឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងការបោះឆ្នោត និងក្នុងសកម្មភាពសហគមន៍ជាច្រើន។ កំណើន(ចម្បង) នូវការយល់ដឹងពីយេនឌ័របានមកពីកិច្ចប្រឹងប្រែងរបស់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល (NGO) និងប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ។ *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

អ្នកផ្ដល់ព័ត៌មានជាច្រើននាក់និយាយថា ឧបសគ្គនៃក្រឹត្យក្រមប្រពៃណីលែងជាបញ្ហាចម្បងទៀតហើយ ដោយសារទស្សនៈរបស់បុរស និងស្ត្រីបានផ្លាស់ប្ដូរចាប់តាំងពីមានការអនុវត្តវិមជ្ឈការ។[៤] ទោះបីសំដីនេះអាចជាការសន្និដ្ឋានលឿនពេកក្ដី ក៏វាបង្ហាញពីតម្រូវការសង្កេតពិនិត្យថែមទៀតដែរ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម បានលើកថា៖

> ឧបសគ្គនៃក្រឹត្យក្រមជាប្រពៃណីលើស្ត្រី មិនមែនជាបញ្ហាចម្បងទៀតទេ ព្រោះវាបានផ្លាស់ប្ដូរជាបណ្ដើរៗហើយ។ គ្រប់ស្ថាប័នហាក់ដូចបានធ្វើការខ្លាំងក្លា ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយអំពីតម្លៃផ្សេងៗខាងយេនឌ័រ។ ប្រជាជនបានយល់ដឹងយ៉ាងច្បាស់ពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួន រួមទាំងសមភាពស្ត្រីក្នុងគ្រប់វិស័យនៃសង្គម។ ស្ត្រីរងសម្ពាធតិចជាងពីក្រឹត្យក្រមជាប្រពៃណី បើធៀបទៅនឹងអតីតកាល។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០១០*

សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំម្នាក់ទៀតនិយាយថា៖

> តាមទស្សនៈផ្ទាល់របស់ខ្ញុំ ភាពជាអ្នកដឹកនាំរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងសហគមន៍មានការផ្លាស់ប្ដូរ ដោយសារក្រឹត្យក្រមជាប្រពៃណីមិនមែនជាឧបសគ្គសម្រាប់ស្ត្រីទៀតឡើយ។ ជោគជ័យរបស់ស្ត្រីក្នុងស្ថានភាពជាអ្នកដឹកនាំ អាស្រ័យលើចរិតរបស់បុគ្គល ភាពក្លាហាន កម្រិតអប់រំ បណ្ដាញទំនាក់ទំនង និងការប្ដេជ្ញាចិត្ត។ ទោះយ៉ាងណាក្ដី អ្នកដឹកនាំស្ត្រីជាច្រើននៅតែត្រូវរ៉ាប់រងបន្ទុកច្រើនក្នុងគ្រួសារ ដូចជា មើលថែទាំកូន ធ្វើការងារផ្ទះ និងគ្រប់គ្រងសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយរូប នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៧ មិថុនា ២០១០*

មានការទទួលស្គាល់ជាទូទៅថា អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីច្រើនតែសកម្ម និងមានការប្ដេជ្ញាខ្ពស់ក្នុងបញ្ហាសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារ និងកិច្ចការសង្គមកិច្ចក្នុងសហគមន៍ ជាងសហសេវិកជាបុរស។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម បានចែករំលែកទស្សនៈពីតួនាទីរបស់អ្នកដឹកនាំស្ត្រី ថា៖

> អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី តែងយកចិត្តទុកដាក់ខ្លាំងចំពោះសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារ ស្ត្រី កុមារ និងសុខុមាលសង្គមរបស់ប្រជាជនក្នុងសហគមន៍។ គាត់មិនរើសអើងចំពោះប្រជាជនមកពីបក្សនយោបាយផ្សេងទេ ព្រមទាំងមានតម្លាភាពល្អ និងមិនពុករលួយ។ នេះជាចរិតផ្ទាល់ខ្លួនដ៏ល្អរបស់គាត់។ គាត់តែងយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះអ្នកក្រ និងអ្នកដទៃទៀតក្នុងឃុំ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

[៤] ការផ្លាស់ប្ដូរក្នុងក្រឹត្យក្រមជាប្រពៃណី ក៏បង្កឡើងដោយសារកត្តាសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គម និងចំណាកស្រុករបស់ប្រជាជនដែរ។

ទោះបីមានលទ្ធផលវិជ្ជមានជាច្រើនដែលផុសចេញជាសំខាន់ពីដំណើរការវិមជ្ឈការក្តី ក៏នៅតែមានមតិចម្រុះគ្នាអំពីការអនុវត្តគោលនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងយេនឌ័រ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុមនៅខេត្តតាកែវ បានផ្តល់យោបល់ថា៖

> ទោះបីជាមានការគាំទ្រខ្លាំង និងគោលនយោបាយពីរដ្ឋាភិបាល និងទីភ្នាក់ងារអភិវឌ្ឍន៍នានាដើម្បីលើកកម្ពស់ស្ត្រីក្តី ក៏ក្នុងកម្រិតណាមួយវានៅតែជាពាក្យពេចន៍នៅឡើយទេ ពីព្រោះក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែងស្ត្រីនៅតែខ្វះទំនុកចិត្តលើខ្លួនឯង មានការអប់រំទាប និងត្រូវពឹងផ្អែកច្រើនលើបុរស។ គេលំបាកនឹងបញ្ចុះបញ្ចូលពួកគាត់ ឲ្យអនុវត្តសិទ្ធិរបស់ខ្លួនណាស់។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៤ មិថុនា ២០១០*

ឧបសគ្គមួយទៀតដែលរារាំងដល់ការកែលំអសមភាពយេនឌ័រ គឺកង្វះការប្តេជ្ញាចិត្តពេញលេញ ដើម្បីអនុវត្តគោលនយោបាយដែលបានព្រមព្រៀងហើយនៅគ្រប់កម្រិត។ មេឃុំស្ត្រីម្នាក់នៅខេត្តក្រចេះ បាននិយាយពីការសង្កេតឃើញរបស់គាត់ថា៖

> ការអនុវត្តជាក់ស្តែងក្នុងបញ្ហាយេនឌ័រ មិនស៊ីគ្នាជាមួយក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ និងគោលនយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលទេ។ ក្នុងការគ្រប់គ្រងក្រុមប្រឹក្សាឃុំប្រចាំថ្ងៃ វាមានដំណើរការល្អ។ ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនៅតែមិនទាន់មានតួនាទី ឬក៏ខ្សែរយៈប្រាស្រ័យទាក់ទងគ្នាច្បាស់លាស់ រវាងឃុំ គណបក្សនយោបាយ និងឥទ្ធិពលរបស់បុគ្គលទេ ហើយនៅតែមានជំហរមិនព្រមទទួលស្គាល់ស្ត្រីជាអ្នកដឹកនាំដោយពេញលេញ និងនៅតែគ្មានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការយ៉ាងពេញលេញពីសំណាក់បុរសៗ។ *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៩ មិថុនា ២០១០*

ជារួម លទ្ធផលជាដំបូងៗនៃវិមជ្ឈការក្នុងការបង្កើនសមភាពយេនឌ័រមានលក្ខណៈគួរឲ្យពេញចិត្ត បើធៀបនឹងរយៈពេលដ៏ខ្លីដែលវាបានដំណើរការកន្លងមក។ ដូចបង្ហាញនៅខាងលើ អ្នកផ្តល់ព័ត៌មានជាច្រើននៅកម្រិតឃុំបានរាយការណ៍ពី ស្ថានភាពថ្មីមួយចំនួនដែលផុសឡើងនៅក្នុងមូលដ្ឋាន តាំងពីពេលចាប់អនុវត្តវិមជ្ឈការនៅឆ្នាំ២០០២មក។ ស្ថានភាពថ្មីទាំងនេះបង្កើតនូវបរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីបានចូលរួមក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅមូលដ្ឋាន ដោយបង្កើនចំនួនអ្នកតំណាងជាស្ត្រី (អ្នកដឹកនាំ) នៅកម្រិតឃុំ និងភូមិ។ ម្យ៉ាងទៀត ស្ត្រីកាន់តែទទួលបានការពេញចិត្តពីសំណាក់គណបក្សនយោបាយរបស់ខ្លួន។ កំណែទម្រង់បានជះឥទ្ធិពលលើ និងជួយផ្លាស់ប្តូរក្រឹត្យក្រមចាស់/ប្រពៃណី ការយល់ឃើញពីតួនាទីរបស់ស្ត្រីក្នុងនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន និងបានបង្កើនការយល់ដឹងជាសាធារណៈអំពីយេនឌ័រ ហើយស្ត្រីក៏បានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការដាក់បញ្ហាសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារ និងបញ្ហាសង្គមកិច្ច ឲ្យចូលជាមួយគ្នានឹងការងាររបស់ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ។ ការផ្លាស់ប្តូរជាបណ្តើរៗបានពិនិត្យឃើញច្បាស់គួរសមហើយ ថ្វីបើវាមិនទាន់មានន័យថា បានដោះស្រាយឧបសគ្គអស់នោះទេ ដូច្នេះគួរតែពិនិត្យលំអិតលើទិន្នន័យថែមទៀត។

៣.២. បញ្ហាអ្នកតំណាងជាស្ត្រីក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ

ដូចបានឃើញខាងលើ តំណាងស្ត្រីនៅកម្រិតឃុំ និងភូមិ បានកើនឡើងជាបណ្តើរៗ។ ក្រៅពីស្ត្រីដែលជាប់ឆ្នោតជាមេឃុំ និងសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ស្ត្រីមួយចំនួនបានស្ម័គ្រចិត្តបម្រើការជាជនបង្គោលក្នុងឃុំ ប្រធានភូមិ និងជំនួយការភូមិ។ អ្នកផ្តល់បទសម្ភាសន៍ជាច្រើននាក់បានអះអាងច្បាស់ថា អ្នកតំណាងជាស្ត្រីបានកើននៅគ្រប់កម្រិតនៃអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ជាពិសេសនៅកម្រិតឃុំ និងភូមិ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម បានបំភ្លឺថា៖

> ឃុំនេះ មានមេឃុំស្ត្រី និងស្មៀនស្ត្រី ហើយយើងមានទាំងអស់ ១៣ភូមិ។ នៅគ្រប់ភូមិ ស្ត្រីបានប្រឹងប្រែងធ្វើការដើម្បីជួយសហគមន៍។ ពួកគេមានការប្តេជ្ញាចិត្តខ្ពស់ណាស់ដើម្បីធ្វើការបម្រើអ្នកភូមិ ហើយនេះជា

ការរីកចម្រើនពិតៗក្នុងឃុំរបស់យើង....។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

ប្រជាជនជាច្រើនមានសុទិដ្ឋិនិយមថា អ្នកតំណាងស្ត្រីនឹងកើនឡើងទៀតនាពេលខាងមុខ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយរូបបានផ្តល់មតិថា៖

នាបច្ចុប្បន្ន ស្ត្រីមានភាពក្លាហាន និងវៃឆ្លាតជាងពីមុន។ ខ្ញុំមានទំនុកចិត្តថា ចំនួនសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាស្ត្រីនឹងកើនឡើង ដោយសារកំណើនការយល់ដឹងរបស់សាធារណជន ការតស៊ូមតិរបស់ស្ថាប័នជាច្រើន និងការប្តេជ្ញារបស់គណបក្សនយោបាយផ្សេងៗ ដើម្បីលើកទឹកចិត្តស្ត្រីឲ្យចូលរួមក្នុងការងារសង្គម។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយរូប នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០១០*

ក្នុងប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតបច្ចុប្បន្ន ស្ត្រីត្រូវតែធ្លាប់បានចូលរួមជាក់ស្តែង និងមានការប្តេជ្ញាចិត្តខ្ពស់ ពោលគឺ បានបម្រើគណបក្សនយោបាយយូរឆ្នាំ ទើបបក្សគិតគូរ និងដាក់ជាបេក្ខជនចម្បងក្នុងបញ្ជីបោះឆ្នោតរបស់បក្សដែលសំខាន់បំផុតដើម្បីឈានដល់ឋានៈខ្ពស់។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម មានយោបល់ថា៖

មូលហេតុដែលយើងមានមេឃុំស្ត្រីនៅឃុំនេះគឺ ដោយសារគាត់បានធ្វើការឲ្យគណបក្ស និងសហគមន៍ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ មក។ មូលហេតុមួយទៀតគឺ យើងបានធ្វើការបោះឆ្នោតថ្នាក់ឃុំចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០២ មក។ គាត់ក្លាយជាមេឃុំ ពីព្រោះសកម្មជនចាស់ៗមួយចំនួនបានស្លាប់ ប្តូរទីតាំង ឬលាឈប់។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៤ មិថុនា ២០១០*

ក្រៅពីការប្តូរផ្តាច់ចំពោះបក្សដែលជាលក្ខខណ្ឌដ៏សំខាន់បំផុតសម្រាប់ឲ្យស្ត្រី (ឬអ្នកណាទៀត) បានធ្វើជាអ្នកតំណាងក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំនោះ គេតែងយល់ឃើញជាទូទៅថា អ្នកដឹកនាំស្ត្រីច្រើនមានភាពអំណត់ ការយល់ចិត្ត ងាយជួបទាក់ទង សុភាពរាបសារ សប្បុរស និងមានចិត្តផ្សារភ្ជាប់យ៉ាងជ្រាលជ្រៅជាមួយសហគមន៍ ជាពិសេសជនក្រីក្រ គ្រួសារមានមេគ្រួសារទោលនិងកុមាររីឯបុរសមិនសូវមានគុណសម្បត្តិច្រើនដូច្នេះទេ។ជំទប់បុរសម្នាក់នៅខេត្តបាត់ដំបង និយាយថា៖

នៅឃុំនេះ អ្នកដឹកនាំស្ត្រីធ្វើការដោយអំណត់ និងយល់ដឹងពីស្ថានភាពមូលដ្ឋានបានល្អ ជាពិសេសបញ្ហាសុខុមាលភាពសង្គម។ មេឃុំស្ត្រីរបស់យើងកាន់តែមានការយល់ដឹង និងការពាក់ព័ន្ធច្រើនជាមួយប្រជាជន ហើយអ្នកណាក៏អាចជួបទាក់ទងគាត់បានដែរ។ គេគោរពគាត់ណាស់ក្នុងឃុំនេះ ពីព្រោះគាត់ទន់ភ្លន់ អំណត់ និងចិត្តល្អជាមួយគ្រប់គ្នាដោយគ្មានការរើសអើងលើបញ្ហានយោបាយ ឬមានក្រទេ។ ដើម្បីក្លាយជាអ្នកដឹកនាំល្អ មិនមែនសំខាន់ត្រឹមតែមានកម្រិតអប់រំ និងសមត្ថភាពនោះទេ ប៉ុន្តែត្រូវមានលក្ខណៈសម្បត្តិល្អៗទាំងនេះផង។ *ជំទប់បុរសម្នាក់ នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

មានការយល់ឃើញជាទូទៅដែរថា ស្ត្រីច្រើនមានសមត្ថភាពជាងបុរសក្នុងការគ្រប់គ្រងបញ្ហាសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមនៅក្នុងសហគមន៍ (ដូច្នេះ ក៏មានតម្រូវការ)។ សមាជិកបុរសម្នាក់ក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ អះអាងថា៖

ចំពោះតួនាទីរបស់ស្ត្រីក្នុងអាជ្ញាធរឃុំ ស្ត្រីមានលទ្ធភាពកៀងគរស្ត្រីក្នុងសហគមន៍បានច្រើនជាង ដូចជានៅកម្រិតភូមិជាដើម។ ស្ត្រីពូកែរៃអង្គាស និងប្រមូលវិភាគទានក្នុងមូលដ្ឋាន និងពូកែស្វែងយល់ពីសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសាររបស់អ្នកភូមិ ពីព្រោះគាត់និយាយភាសាដែលស្ត្រីឯទៀតក្នុងសហគមន៍ចង់ស្តាប់។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសម្នាក់ នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០១០*

ស្រដៀងគ្នាដែរ សមាជិកស្ត្រីម្នាក់ក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាមួយគ្នា បញ្ចេញយោបល់ថា៖

ឆ្លងតាមវិមជ្ឈការ ឥឡូវនេះយើងមានមេឃុំជាស្ត្រី ហើយជាទូទៅក្នុងសង្គមយើង អ្នកផងតែងយល់ថា ស្ត្រីងាយជួបប្រាស្រ័យទាក់ទងជាង។ ចំពោះការដោះស្រាយ និងតស៊ូមតិក្នុងបញ្ហាសង្គម ដូចជាខាងសុខភាព អប់រំ និងដោះស្រាយទំនាស់ក្នុងសហគមន៍ ស្ត្រីមានប្រសិទ្ធភាពជាងបុរស។

ទោះបីចំណុចទាំងនេះអាចចាត់ទុកជាផ្នត់គំនិត និង/ឬ ការរៀបពាក្យសំដីឲ្យតែបានពិរោះក្តី ប៉ុន្តែជម្រៅនៃការដក់ជាប់ក្នុងចិត្ត (និងបានអនុវត្ត) ដោយបុរសនិងស្ត្រី នៅតែធ្វើឲ្យវាទៅជា "ពិតជាក់ស្តែង" បាន។ សមាជិកស្ត្រីដដែលបន្តទៀតថាៈ

សម្រាប់ទិដ្ឋភាពនយោបាយ គណបក្សមួយចំនួនដូចជា គណបក្សប្រជាជន ជាដើម មិនអាចជ្រោងខ្ពស់បង្កើនមេឃុំជាស្ត្រីបានទេ ដោយសារអាទិភាពផ្ទៃក្នុង និង/ឬ ឆន្ទៈនយោបាយរបស់បក្ស។ បេក្ខជនទី១ របស់គណបក្សសម្រាប់ការបោះឆ្នោតឃុំ ត្រូវតែមានភាពវៃឆ្លាត ប្រជាប្រិយភាព និងការអប់រំ ហើយចំណុចសំខាន់បំផុតគឺ ត្រូវយល់ដឹងច្បាស់ពីបរិយាកាសក្នុងមូលដ្ឋាន និងអាចដោះស្រាយស្ថានភាពនៅមូលដ្ឋានបានល្អ។ ទោះយ៉ាងណាក្តី គ្រប់គណបក្សនយោបាយបានត្អូញត្អែរពី ការលំបាករកបានបេក្ខនារីមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់ការបោះឆ្នោតក្រុមប្រឹក្សាឃុំ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំស្ត្រីម្នាក់ នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០១០*

ដូច្នេះ យន្តការឲ្យមានអ្នកតំណាងជាស្ត្រី អាស្រ័យជាសំខាន់លើកត្តាពីរៈ អាទិភាពរបស់គណបក្សនយោបាយ និងគុណសម្បត្តិរបស់បុគ្គល ហើយនិង ប្រវត្តិសាស្ត្រនិងឥរិយាបថ (និង តើអ្នកមូលដ្ឋានយល់ឃើញយ៉ាងណាដែរ)។[៥] ជនស្នូលស្ត្រីក្នុងភូមិម្នាក់ នៅខេត្តក្រចេះ បានបង្ហាញទស្សនៈថាៈ

(កម្រិតដែល)យើងមានស្ត្រីធ្វើការក្នុងឃុំ ឬភូមិ គឺកំណត់ឡើងដោយឆន្ទៈនយោបាយ និងថ្នាក់លើរបស់គណបក្សនីមួយៗ។ សម្រាប់ឃុំនេះ ប្រជាជនជាច្រើនមិនចូលចិត្ត CPP មិនមែនដោយសារគាត់មិនចូលចិត្តគណបក្សនេះទេ ប៉ុន្តែដោយសារមិនចូលចិត្តនឹងបេក្ខជនរបស់គណបក្ស។ ហេតុនេះហើយបានជាមេឃុំនៅឃុំនេះ គាត់មកពីគណបក្សផ្សេង និងជាស្ត្រី។ *ជនស្នូលជាស្ត្រីក្នុងភូមិ នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០១០*

ដូចបង្ហាញនៅខាងលើ អ្នកតំណាងស្ត្រីកើនចំនួនជាបណ្តើរៗ ហើយប្រជាជនទទួលស្គាល់ថា ស្ត្រីអនុវត្តការងារបានល្អក្នុងតួនាទីជាអ្នកដឹកនាំផ្នែកសេដ្ឋកិច្ចសង្គមកិច្ច និងនយោបាយក្នុងសហគមន៍។ ប្រធានគណបក្សនយោបាយបុរសនៅកម្រិតឃុំម្នាក់និយាយថាៈ

មូលហេតុដែលគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាគ្មានមេឃុំជាស្ត្រី គឺមកពីបក្សមិនបានដាក់ស្ត្រីជាបេក្ខជនទី១ ក្នុងបញ្ជីរបស់គណបក្ស។ ដូចបានដឹងស្រាប់ហើយ ប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជាឈរលើមូលដ្ឋានគណបក្ស។ បញ្ហាគ្មានមេឃុំស្ត្រីមានមូលហេតុបីៈ ទី១ ការលំបាករកបានបេក្ខនារីមានលក្ខណៈប្រកួតប្រជែង។ ទី២ មិនទាន់ដល់ពេលឲ្យស្ត្រីធ្វើជាមេឃុំ ព្រោះយើងត្រូវដោះស្រាយបញ្ហាសន្តិសុខដែលភាគច្រើនកើតឡើងនៅពេលយប់ ហើយខ្ញុំមិនទុកចិត្តថា ស្ត្រីហ៊ានចេញក្រៅនោះទេ។ ទី៣ វត្តមានស្ត្រី

---

៥ នេះជាបញ្ហាស្មុគស្មាញមួយ។ សព្វថ្ងៃនេះ អ្នកមានប្រវត្តិតស៊ូយូរឆ្នាំ និងប្តូរផ្តាច់ចំពោះបក្សជាច្រើននាក់ ត្រូវគេផាត់ចេញដោយសារបញ្ហាពុករលួយ និងបក្សពួកនិយមក្នុងជួរបក្ស ហើយវាបានអនុញ្ញាតឲ្យអ្នកចំណូលថ្មីដែលមានទំនាក់ទំនងល្អជាពិសេសមានប្រាក់ច្រើន បានឡើងឋានៈជាបន្តបន្ទាប់។ អ្នកចំណូលថ្មីទាំងនេះ ដែលជាទូទៅ គឺអ្នកមានប្រាក់សម្រាប់ចំណាយ ជាពិសេសលើការឃោសនាបោះឆ្នោត តែងទទួលបានការតម្លើងឋានៈលឿនរហូតដល់ជួរលើក្នុងបញ្ជីគណបក្ស ទោះបីមានប្រជាប្រិយភាពតិច និងការផ្សារខ្លួនកម្រិតទាបជាមួយសហគមន៍ក្តី។ លក្ខណៈនេះ អាចចាត់ទុកដំណាក់កាលទី១ ដែលប្រាក់កាសជ្រៀតចូលទៅក្នុងនយោបាយ គឺដូចគ្នានឹងប្រទេសកាន់លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យនៅអាស៊ីជាច្រើនទៀត ដូចជា ថៃ និង ហ្វីលីពីន ជាដើម (Seidl 2000; Arghiros 2001)។

ក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅមូលដ្ឋានអាស្រ័យលើគណបក្ស ហើយក្នុងប្រព័ន្ធបច្ចុប្បន្នមិនសូវមានកន្លែងច្រើនសម្រាប់បេក្ខនារីទេ។ បក្សនៅមិនទាន់មានអាទិភាពខ្លាំងដើម្បីដាក់បេក្ខនារីនៅលំដាប់ទី១ ក្នុងបញ្ជីគណបក្ស។ នេះជាទស្សនៈផ្ទាល់របស់ខ្ញុំ ហើយវាមិនមែនដូចគ្នាសម្រាប់គ្រប់ក្រុមប្រឹក្សាឃុំនៅកម្ពុជាឡើយ ប៉ុន្តែនៅជនបទដាច់ស្រយាលដូចទីនេះ ស្ត្រីត្រូវជួបការលំបាក។ *ប្រធានគណបក្សនយោបាយមួយ នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៧ មិថុនា ២០១០*

អ្នកឆ្លើយសម្ភាសន៍ជាច្រើននាក់ ក៏បានផ្សារភ្ជាប់ចំនួនអ្នកតំណាងស្ត្រី ទៅនឹងកម្រិត និងលក្ខណៈនៃការផ្ទេរអំណាចដែរ។ មេឃុំម្នាក់និយាយថា៖

អ្នកតំណាងស្ត្រីនៅកម្រិតឃុំ គ្រាន់តែជាពាក្យពេចន៍នៅឡើយ ...។ ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ និងគោលនយោបាយជាច្រើន អនុវត្តមិនទាន់បានល្អទេ។ អ្នកដឹកនាំភាគច្រើននៅកម្រិតឃុំ ធ្វើការដោយផ្អែកលើគោលនយោបាយរបស់គណបក្សខ្លួន ជាជាងលើគោលនយោបាយរដ្ឋាភិបាល។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងឋានៈជាមេឃុំ ខ្ញុំដឹងច្បាស់ពីស្ថានភាព(ប្រជាជន)ក្នុងឃុំ ជាពិសេសអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ និងភាពក្រីក្រ ប៉ុន្តែខ្ញុំគ្មានធនធានសម្រាប់ជួយពួកគាត់ទេ។ *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៩ មិថុនា ២០១០*

ដូចបានបង្ហាញហើយ ការបង្កើនសមភាពយេនឌ័រនៅកម្រិតឃុំត្រូវជួបឧបសគ្គដោយសារ (ការយល់ថាមាន) កង្វះស្ត្រីដែលមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ និងបរិបទតម្រូវឲ្យដោះស្រាយបញ្ហាពិបាកៗដូចជា ទំនាស់ដីធ្លី និងអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម បានវែកញែកលើបញ្ហានេះថា៖

នៅពេលយើងនិយាយពីតំណាងយេនឌ័រ យើងគួរផ្ដោតលើលទ្ធផលការងារជាក់ស្ដែង ហើយការបង្កើនចំនួនស្ត្រីក្នុងឃុំ គឺមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងឃុំនៅតែមានបញ្ហាសង្គមជាច្រើន ដូចជា អំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ និងជម្លោះដីធ្លីដែលមិនទាន់ដោះស្រាយ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំភាគច្រើន បានចែករំលែកទស្សនៈរបស់ខ្លួនថា ការបានធ្វើជាអ្នកតំណាង វាមិនគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីកែប្រែរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចទេ។ បញ្ហាគុណភាព និងភាពទន់ខ្សោយ ដែលគេតែងចោទទៅលើអ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីវាលែងងាប់ក្រឡាផ្លាស់ប្ដូរមិនបានទៀតហើយ។ ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាឃុំស្ត្រីម្នាក់ នៅខេត្តតាកែវ បកស្រាយថា៖

នៅមានភាពមន្ទិលជាច្រើនអំពីសមត្ថភាពស្ត្រី ដូចជាការយល់ឃើញថា ស្ត្រីទន់ខ្សោយ មិនអាចធ្វើការបានល្អដូចបុរស មិនអាចដោះស្រាយបញ្ហាសន្តិសុខ និងកិច្ចការផ្សេងៗទៀតដែលគេចាត់ទុកជាការងាររបស់បុរស។ ការយល់ខុសទាំងអស់នេះ ត្រូវតែផ្លាស់ប្ដូរឲ្យបានដើម្បីលើកកម្ពស់តួនាទីស្ត្រីទៅថ្ងៃអនាគត។ *មេឃុំស្ត្រីម្នាក់ ខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៥ មិថុនា ២០១០*

បន្ទាប់ពីបានពិពណ៌នាពីលទ្ធផលរកឃើញជាក់ស្ដែងលើការយល់ឃើញនៅតាមមូលដ្ឋាន អំពីតំណាងជាស្ត្រីនៅកម្រិតឃុំមក ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្នអាចសង្ខេបបាន ដូចតទៅនេះ៖

- តំណាងជាស្ត្រីនៅកម្រិតឃុំ និងភូមិ បានកើនឡើងតាមរយៈ ក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាប់ឆ្នោត ជនស្ម័គ្រចិត្តក្នុងឃុំនិងភូមិ។ យើងបានរកឃើញនូវមតិយោបល់ជាទូទៅថា អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីមានការប្ដេជ្ញាចិត្តខ្ពស់ ហើយចូលរួមជួយ និងតំណាងឲ្យមណ្ឌលដែលគាត់ជាប់ឆ្នោតបានល្អ។

- ឥរិយាបថ និងការយល់ឃើញក្នុងចំណោមបុរស និងស្ត្រីក្នុងសហគមន៍ អំពីអ្នកតំណាងជាស្ត្រីនៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយ កំពុងមានការផ្លាស់ប្ដូរ ដោយពួកគេកាន់តែជឿជាក់លើអ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី ទោះបីមានមតិប្រឆាំងខ្លះៗក៏ដោយ។ មូលហេតុចម្បងនៃការផ្លាស់ប្ដូរឥរិយាបថជាបន្តបន្ទាប់នេះគឺ ប្រជាជនជាច្រើនយល់ឃើញថា ស្ត្រីមានសមត្ថភាពដឹកនាំមូលដ្ឋានប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពដូច ឬខ្ពស់ជាងបុរស។

- វត្តមានតំណាងជាស្ត្រីក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយនៅមូលដ្ឋាន អាស្រ័យជាបឋមលើអាទិភាពរបស់គណបក្សនយោបាយ ដោយសារប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតបានកំណត់យកវិធីចុះឈ្មោះក្នុងបញ្ជីគណបក្ស។ ប្រធានឃុំស្ត្រីតែងតែជួយប្រជាជនដោយមិនប្រកាន់និន្នាការនយោបាយឡើយ ហើយចំណុចនេះអាចផ្ទាក់លើគណបក្សមិនសូវពេញចិត្ត។
- ជួនកាលមានការអះអាងថា ស្ត្រីមានប្រសិទ្ធភាពជាងបុរសក្នុងការធ្វើទំនាក់ទំនងជាមួយប្រជាជនក្នុងសហគមន៍ ទាក់ទិននឹងបញ្ហាសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមរបស់ស្ត្រី។ តាមការយល់ឃើញជាទូទៅ ទំនាក់ទំនងដ៏រឹងមាំនេះកើតមានដោយសារអត្តចរិតធម្មជាតិរបស់ស្ត្រី ដែលជាប្រពៃណីតែងទន់ភ្លន់ ច្បាស់លាស់ អំណត់ និងសប្បុរស។
- ទោះបីភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីបានរីកចម្រើនច្រើន នៅក្នុងគណបក្សនយោបាយតាមមូលដ្ឋានក្តី ក៏នៅមានឧបសគ្គពិបាកសម្គាល់ឃើញជាច្រើនទៀត ។ ឧទាហរណ៍ នៅមានភាពមិនស៊ីគ្នារវាង ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់/គោលនយោបាយ នឹង ការអនុវត្តជាក់ស្តែង ហើយអ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី មិនទទួលបានការគាំទ្រពេញលេញពីរដ្ឋាភិបាល គណបក្សនយោបាយ ឬអ្នករួមការងារជាបុរសទេ។ ទាំងអស់នេះបង្កើតបានជារបាំងក្រាស់ឃ្មឹកមួយ រារាំងសមភាពនៃភាពជាតំណាងក្នុងផ្នែកនយោបាយ។

សរុបមក តំណាងជាស្ត្រីបានកើនចំនួន និងមានការរីកចម្រើនលើការយល់ដឹងពីភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីក្នុងឆាកនយោបាយ។ ដូច្នេះគួរបែរទៅពិនិត្យពីឥទ្ធិពល និងការបញ្ចេញមតិ និងសិក្សាថា តើភាពជាតំណាងកាន់តែស៊ីជម្រៅនេះមានឆ្លុះបញ្ចាំងយ៉ាងដូចម្តេចក្នុងកិច្ចការនយោបាយសកម្មប្រយុទ្ធ។

៣.៣. បរិយាកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីបញ្ចេញមតិខាងនយោបាយ និងឥទ្ធិពលនៅក្នុងនយោបាយមូលដ្ឋាន

ការបញ្ចេញមតិរបស់ស្ត្រីនៅទីនេះ មានន័យថា សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាប់ឆ្នោតជាស្ត្រី មានស្វ័យភាព ចំណេះដឹង និងសមត្ថភាព (ដូចមានចែងក្នុងកំណែទម្រង់ D&D) ដើម្បីលើកឡើងឲ្យគេដឹងពីអាទិភាពនានារបស់គាត់នៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សាវែកញែកផ្នែកនយោបាយជាផ្លូវការ និងក្រៅផ្លូវការ។ ចំណុចនេះទាក់ទងទៅនឹងសំណួររបស់ Spivak ថា តើអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ អាចនិយាយបាន និងមានគេស្តាប់ឮប៉ុណ្ណា (១៩៨៨)។ ដូច្នេះ យើងគួរយកចិត្តទុកដាក់ទី១ ពីលទ្ធភាពស្ត្រីក្នុងការនិយាយ និង ទី២ ពីកម្រិតដែលគេបានដឹងឮ ពោលគឺ ស្ត្រីអាចជះឥទ្ធិពល និងប្រើសិទ្ធិអំណាចបាន ។

សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម បានលើកពីទស្សនៈរបស់ខ្លួនលើបញ្ហានេះថា៖

> មេឃុំសព្វថ្ងៃនៅឃុំនេះ មានការប្តេជ្ញាចិត្តយ៉ាងមុតមាំចំពោះប្រជាជន និងមានប្រជាប្រិយភាពខ្លាំង ព្រោះគាត់មិនប្រើអំណាចផ្ទាល់ខ្លួន ដើម្បីយកចំណេញលើអ្នកដទៃ។ គាត់យកចិត្តទុកដាក់ខ្លាំងចំពោះបញ្ហាសុខុមាលភាពស្ត្រី កុមារ និងសង្គម។ គាត់មិនរើសអើងប្រជាជនមកពីបក្សនយោបាយផ្សេងៗ មានតម្លាភាពល្អនិងមិនពុករលួយ។គណបក្សនយោបាយរបស់គាត់ជឿជាក់លើរូបគាត់ព្រោះគាត់បានធ្វើការឲ្យអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានតាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ មក។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

សំដីដកស្រង់ខាងលើ បង្ហាញពីទិដ្ឋភាពសំខាន់ៗមួយចំនួនដែលអាចជួយក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិលើការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួន មានជាអាទិ៍ ប្រជាប្រិយភាពក្នុងចំណោមប្រជាជនមូលដ្ឋាន ការធ្វើការងារដោយមានតម្លាភាព និងការប្តេជ្ញាចិត្តបម្រើសហគមន៍។ ដោយមានចរិតលក្ខណៈទាំងអស់ខាងលើនេះ ថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រីអាចទទួលបានការពេញចិត្តពីគណបក្សគាត់ ព្រោះបក្សនឹងទទួលបានការគាំទ្រនៅពេលបោះឆ្នោត។ នេះជាហេតុផល

ចម្បងបំផុត នៃការពង្រឹងរបបប្រជាធិបតេយ្យនៅមូលដ្ឋានឲ្យមានតុល្យភាពផ្នែកយេនឌ័រ ព្រមទាំង តួនាទីកាន់តែច្រើនសម្រាប់ស្ត្រី និង*សម្រាប់* គណបក្សនយោបាយ។

ដូច្នេះ សមត្ថភាព *ជាក់ស្តែង* របស់ស្ត្រី ដើម្បីបញ្ចេញមតិប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពលើការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួន កើតមានតាមរយៈ ទំនុកចិត្ត និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការទទួលបានពីមជ្ឈដ្ឋានផ្សេងៗកំពុងគ្របដណ្តប់ដោយបុរស (នគរបាល អាជ្ញាធរស្រុក/ឃុំ និងអ្នកមានឥទ្ធិពលសេដ្ឋកិច្ចនៅក្នុងមូលដ្ឋាន) ដែលរួមដៃគ្នា(អាចដោយអចេតនា) គ្របដណ្តប់/ត្រួតត្រាលើការជជែកវែកញែកផ្នែកនយោបាយ។ ការគ្របដណ្តប់នេះ អាចពិនិត្យឃើញនៅកន្លែងជាច្រើន (Ahikire 2007)។ ជំទប់បុរសមួយរូបនៅខេត្តបាត់ដំបង បានប្រមើលមើលថា៖

> វាគ្មានខុសគ្នាអ្វីទេរវាងសមត្ថភាពបុរស និងស្ត្រី (ក្នុងការបញ្ចេញមតិពីអាទិភាព) ក្នុងការអនុវត្តកិច្ចការរបស់ខ្លួន។ នៅអំឡុងពេលប្រយុទ្ធជាមួយពួកខ្មែរក្រហម មានស្ត្រីជាច្រើនបានចូលក្នុងកងទ័ព។ ស្ត្រីអាចធ្វើការងារបានល្អដូចបុរសដែរ។ *ជំទប់បុរស នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

កត្តាសំខាន់មួយទៀត កើតចេញពីវត្តមានធនធានហិរញ្ញវត្ថុ។ កង្វះធនធានហិរញ្ញវត្ថុ ធ្វើឲ្យការបញ្ចេញមតិពីអាទិភាពផ្សេងៗរបស់អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី វាគ្រាន់តែជា "សំនួនវោហា" (ដូចបានឃើញខាងលើ) ព្រោះត្រូវពឹងផ្អែកដដែលលើការទ្រទ្រង់ផ្នែកសម្ភារៈ និងហិរញ្ញវត្ថុពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល គណបក្សនយោបាយ និងរដ្ឋាភិបាលកណ្តាលតាមរយៈមូលនិធិឃុំ/សង្កាត់។[៦] សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម នៅខេត្តតាកែវ បានបញ្ចេញទស្សនៈថា៖

> វិមជ្ឈការ ពិតជាល្អសម្រាប់ស្ត្រី ព្រោះពួកគេអាចចូលទៅក្នុងប្រព័ន្ធនយោបាយថ្នាក់ឃុំ ប៉ុន្តែ (ការចូលរួមសកម្មរបស់ពួកគេ) បើពិនិត្យតាមសមត្ថភាពធ្វើការងារផ្សេងៗ គឺមិនទាន់បានទូលំទូលាយដូចអាជ្ញាធរឃុំចង់បាននោះទេ។ កង្វះធនធានជាបញ្ហាចម្បង ដែលរារាំងដល់សមត្ថភាពស្ត្រីក្នុងការឆ្លើយតប (ចំពោះមតិ និងសំណើផ្សេងៗ)[៧] និងការសម្រេចចិត្តដោយឯករាជ្យ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៤ មិថុនា ២០១០*

ទោះយ៉ាងណាក្តី ក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាទូទៅមិនអាចបំពេញគ្រប់តម្រូវការរបស់ប្រជាជននោះទេ។ ដើម្បីធ្វើឲ្យប្រជាជនយល់ដឹងពីការលំបាកដែលរារាំងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ មិនឲ្យមានលទ្ធភាពឆ្លើយតបបានពេញលេញនោះ មេឃុំក៏ដូចជាក្រុមប្រឹក្សាឃុំទាំងអស់ ត្រូវមានលក្ខណៈទន់ភ្លន់អាចបត់បែនបាន អត់ធ្មត់ និងមានតម្លាភាពក្នុងការចាត់ចែងការងារជាមួយប្រជាជន។ មេឃុំស្ត្រីមួយរូបនៅខេត្តបាត់ដំបង បានពន្យល់ថា៖

> ជានិច្ចជាកាល ប្រជាជនមានសំណើជាច្រើនដល់ឃុំ ហើយពួកយើងមិនអាចបំពេញតាមរាល់តម្រូវការរបស់ពួកគេទេ។ វិធីសាស្ត្រល្អបំផុតដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហា គឺពន្យល់ (ពីស្ថានភាព) ឲ្យច្បាស់ដល់ពួកគាត់ និងប្រាប់ពីចំនួនថវិកាពិតប្រាកដដែលក្រុមប្រឹក្សាឃុំទទួលបានជារៀងរាល់ឆ្នាំ។ *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

ស្រដៀងគ្នាដែរ មេឃុំម្នាក់នៅខេត្តបាត់ដំបង និយាយថា៖

---

៦ ការពឹងផ្អែកលើរដ្ឋាភិបាលកណ្តាល និងគណបក្សនយោបាយ/អ្នកមានឋានៈខ្ពស់ ជាកត្តាចម្បងដែលរារាំងអ្នកដឹកនាំស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិពីតួនាទីរបស់ខ្លួន និងធ្វើការសម្រេចចិត្តប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ ការគាំទ្រច្រើនៗដែលគាត់តែងទទួលបាននៅក្នុងមូលដ្ឋាន វាមិនសុទ្ធតែអាចធ្វើឲ្យស្ថានភាពសព្វថ្ងៃនេះប្រែប្រួលទេ។ ដរាបណាអាជ្ញាធរវិមជ្ឈការនៅតែពឹងផ្អែកលើមូលនិធិពីមជ្ឈឹមនោះ ប្រជាប្រិយភាព និងភាពពេញច្បាប់នៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន នៅតែមិនអាចបង្កើនលទ្ធភាពប្រមូលចំណូល ហើយវាជះឥទ្ធិពលតិចតួចណាស់ទៅលើអ្វីដែលអាចសម្រេចបាន (ព្រោះឧបសគ្គខាងហិរញ្ញវត្ថុ ជាការរាំងស្ទះចម្បងដល់ការរីកចម្រើនក្នុងរយៈពេលខ្លី)។

៧ ពាក្យ ការបញ្ចេញមតិ (ឆ្លើយតប) មានន័យថា សមត្ថភាពបំពេញការងារដោយឯករាជ្យប្រកបដោយភាពទទួលខុសត្រូវ។

តាមការយល់ឃើញរបស់ខ្ញុំផ្ទាល់ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ជាពិសេសស្ត្រីដូចរូបខ្ញុំ មានឱកាសច្រើនជាងមុនដើម្បីចូលរួមក្នុងការដឹកនាំឃុំ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី ឧបសគ្គចម្បងចំពោះការអនុវត្តទំនួលខុសត្រូវនានា គឺយើងមិនមានចំណូលអ្វីផ្សេង ក្រៅពីមូលនិធិឃុំ/សង្កាត់ដែលទទួលបានមួយដងក្នុងមួយឆ្នាំនោះទេ។ ជំនួយទ្រទ្រង់ (ផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ) បន្ថែមតែមួយគត់សម្រាប់ជួយពួកយើងឲ្យធ្វើការបម្រើប្រជាជន គឺការជួយទ្រទ្រង់មួយចំនួនទទួលបានពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល។ *មេឃុំ នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

ឧបសគ្គមួយទៀតក្នុងការទាក់ទាញស្ត្រីដែលមានសមត្ថភាព អាចបញ្ចេញនូវទស្សនៈនយោបាយរបស់ខ្លួននៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និងចំណង់ចំណូលចិត្តនិងតម្រូវការរបស់ប្រជាជនក្នុងមណ្ឌលបោះឆ្នោត គឺកង្វះស្ត្រីដែលមានគុណសម្បត្តិ ភាពក្លាហាន និងការយកចិត្តទុកដាក់ចង់ចូលរួមក្នុងអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ពីព្រោះស្ត្រី (និងបុរស) ភាគច្រើននៅជនបទ តែងរារែកក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចដែលមានការប្រទាំងប្រទើសច្រើន។[៨] សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុមនៅខេត្តកំពង់ចាម បានចែករំលែកទស្សនៈគាត់ថា៖

បញ្ហាយេនឌ័រពិតជាល្អមែននៅលើក្រដាស។ ពួកយើងបានមើលឃើញថា មានទីភ្នាក់ងារជាច្រើនកំពុងធ្វើការលើកកម្ពស់ការយល់ដឹងពីយេនឌ័រ ប៉ុន្តែក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង វាមិនទាន់មានលក្ខណៈប្រាកដនិយមទេ។ បញ្ហាចម្បងៗនៃ (សមភាព) យេនឌ័រ គឺគុណសម្បត្តិ និងទំនុកចិត្តលើខ្លួនឯងនៃបេក្ខនារី។ ស្ត្រីដែលមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ មិនមានច្រើនទេក្នុងគណបក្សនយោបាយ ហើយនារីក្មេងៗដែលមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ មិនចូលចិត្តធ្វើការជាមួយអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានឡើយ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

អ្នកផ្តល់ព័ត៌មានជាច្រើនអះអាងថាអ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីនៅកម្រិតឃុំត្រូវការលក្ខខណ្ឌខុសពីបុរសដើម្បីអាចបញ្ចេញមតិរបស់ខ្លួនបានត្រឹមត្រូវ។ លក្ខខណ្ឌទាំងនោះ រួមមាន៖ ១ ធនធានហិរញ្ញវត្ថុគ្រប់គ្រាន់ និងសិទ្ធិអំណាចសម្រេចចិត្តដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ ២ ការគាំទ្រពេញលេញ ការអនុញ្ញាត និងទំនុកចិត្តពីសំណាក់គណបក្សនយោបាយ ៣ កម្រិតអប់រំច្បាស់លាស់ (ខ្ពស់ជាងបុរស) ឬសមត្ថភាពផ្នែកប្រាជ្ញា បទពិសោធន៍ការងារ ការយល់ដឹងល្អពីសហគមន៍ និងទំនុកចិត្តលើខ្លួនឯង និង ៤ ចរិយាសម្បត្តិល្អ និងប្រជាប្រិយភាពនៅក្នុងសហគមន៍។ បន្ទាប់មក មានសំនួរផុសឡើងថា តើអ្នកតំណាងត្រូវកសាងឥទ្ធិពលរបស់ខ្លួនតាមរបៀបណា និងប្រើប្រាស់ឥទ្ធិពលនោះយ៉ាងដូចម្តេច។ ដូច្នេះគួរធ្វើការពិភាក្សាពីលទ្ធភាពរបស់ស្ត្រីក្នុងការប្រើអំណាចរបស់ខ្លួន ឆ្លងតាមកំណើនសមត្ថភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិអំពីចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់ខ្លួន។

.....ប៉ុន្តែ គេបានដឹងឮកម្រិតណាដែរអំពីការបញ្ចេញមតិរបស់ស្ត្រី?

នៅកម្ពុជាអ្នកដឹកនាំ (បុរស ឬស្ត្រី) លំបាកនឹងរក្សាភាពឯករាជ្យ (Kim 2012)។ភាពជាមេកើយឆ្លងតាមបណ្តាញធំទូលាយតាមខ្សែយរ គេតែងគិតថាជារឿងធម្មតា ឬក៏ជាកាតព្វកិច្ចតែម្តង (Chandler 2000; Marson 1997; Pak *et al.* 2007; Kim 2012) ហើយរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចក្រៅផ្លូវការ តែងតែប្រកួតប្រជែងជានិច្ចជាមួយឋានានុក្រមក្នុងស្ថាប័នរដ្ឋ (Roberts 2006; Ledgerwood & Vijghen 2002)។ លំនាំជាទូទៅតាំងពីដើមរៀងមក គឺអំណាចវាផ្សារភ្ជាប់នឹងបុគ្គល

---

[៨] បញ្ហានេះបណ្តាលមួយផ្នែកមកពីការក្រាញជំទាស់ដែលធ្លាប់មានពីមុន ចំពោះការចូលរួមរបស់ស្ត្រីក្នុងការសម្រេចចិត្តផ្នែកនយោបាយ (ដែលបង្កើតជាអន្ទាក់វិលវង់នៃការផាត់ចេញ) និងមួយផ្នែកមកពីការរារែកជាទូទៅក្នុងការលើកមតិដែលខ្លួនអាចមិនមានលទ្ធភាពបង្ហាញភស្តុតាង និងដែលជាចរិតលក្ខណៈទូទៅមួយរបស់ប្រជាជននៅជនបទ ព្រោះប្រសិនបើមាន "កំហុស" អ្វីមួយ អាចមានការចំអកធ្ងន់ធ្ងរយូរឆ្នាំអំពីមហាជន។ បញ្ហានេះកើតមានទាំងលើបុរស និងស្ត្រី ប៉ុន្តែក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែងមានការដាក់ទោសធ្ងន់ជាងទៅលើអ្នកមានចរិតអំណួត និងអ្នកបំពានលើបែបបទមានស្រាប់។ ដូច្នេះ ស្ត្រីដែលហ៊ានប្រថុយចូលក្នុងកិច្ចការនយោបាយ អាចងាយរងគ្រោះខ្លាំងដោយសារ "ការគំរាមគំហែង" ប្រភេទនេះ។

និងស្ថិតក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់បុគ្គល ឬក្រុមផ្សេងៗ ហើយកម្រនៅជាមួយស្ថាប័នរដ្ឋផ្លូវការណាស់ (Mabbett & Chandler 1995; Thion 1993)។ នៅកម្រិតមូលដ្ឋាន មានការពឹងផ្អែកច្រើនណាស់ជាលក្ខណៈបុគ្គល និងក្នុងករណីមួយចំនួនមានខ្សែរយៈទាក់ទងជាមួយគណបក្សនយោបាយ (Pak & Craig 2008)។ នៅកម្ពុជាសម័យនេះ អំណាចប្រមូលផ្តុំនៅលើផ្នែកសំខាន់ៗបី៖ ផ្នែកឯកជន (បុគ្គល ឬអំណាចផ្សារភ្ជាប់នឹងបុគ្គល) ផ្នែកសាធារណៈ (ស្ថានប័នរដ្ឋ/រដ្ឋាភិបាល) និងគណបក្សនយោបាយ។ ដូច្នេះ គេត្រូវស្វែងរកឥទ្ធិពលតាមរយៈផ្នែកដ៏សំខាន់ទាំងនេះ ដែលស្ត្រីអាចមិនសូវមានលទ្ធភាពទៅជួបទាក់ទង។

អ្នកផ្តល់ព័ត៌មាន បានឆ្លើយសម្ភាសន៍ បង្ហាញនូវទស្សនៈខុសៗគ្នាពីរបៀបប្រើប្រាស់អំណាចដោយពេញច្បាប់នៅតាមមូលដ្ឋាន។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម បានលើកពីចំណាប់អារម្មណ៍របស់ខ្លួនថា៖

> ក្នុងស្ថានភាពបច្ចុប្បន្នក្នុងឋានៈជាសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ពួកយើងមិនអាចឯករាជ្យបានទេ។ ពួកយើងត្រូវប្តូរផ្តាច់ចំពោះគណបក្សនយោបាយ ព្រោះប្រព័ន្ធនេះធ្វើការតាមរយៈបញ្ជីគណបក្ស។ ចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់គណបក្សនយោបាយ មានអានុភាពខ្លាំងបំផុត ហើយយើងមិនអាចផ្លាស់ប្តូរបានទេ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

មេឃុំស្ត្រីម្នាក់ នៅខេត្តបាត់ដំបង បានបង្ហាញទស្សនៈលើកត្តានយោបាយដ៏សំខាន់ៗបំផុតថា៖

> នាបច្ចុប្បន្នប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតរបស់យើងឈរលើការបោះឆ្នោតឲ្យគណបក្សគិតតាមសមាមាត្រ។ (ខ្សែរយៈទាក់ទងជាមួយ) គណបក្សនយោបាយ ជាកត្តាសំខាន់បំផុតសម្រាប់ការប្រើប្រាស់អំណាច។ កត្តាសំខាន់ទី២ គឺសមត្ថភាពបុគ្គល និងការប្តេជ្ញាចិត្ត ហើយកត្តាទី៣ គឺរដ្ឋ ឬឃុំ។ យើងត្រូវការកត្តាទាំងបីនេះ ដើម្បីទទួលបានការគាំទ្រពីប្រជាជនក្នុងសហគមន៍ និងធ្វើការងារបានជោគជ័យ។ លោកអ្នកអាចប្រៀបធៀបទៅនឹងជើងក្រានដែលត្រូវមានជុំទម្រនៅបីជ្រុង ទើបអាចដាក់ឆ្នាំងបាយនឹងល្អ។ *មេឃុំស្ត្រីមួយរូប នៅខេត្តបាត់ដំបង ថ្ងៃទី១២ កក្កដា ២០១០*

ដើម្បីមានអំណាចពេញច្បាប់ អ្នកដឹកនាំគួរដឹងច្បាស់ពីធាតុស្នូលទាំងបីនៃអំណាច។ មេឃុំស្ត្រីមួយរូប នៅខេត្តក្រចេះ បានលើកថា៖

> ខ្ញុំសូមចែករំលែកជាមួយលោកអ្នកថា នាបច្ចុប្បន្ន អំណាចនៅកម្រិតឃុំ វាជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយបុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់បុគ្គល រដ្ឋអំណាច និងគណបក្សនយោបាយ។ រដ្ឋ ឬឃុំ ជាធាតុសំខាន់ជាងគេក្នុងចំណោមធាតុទាំងបី ព្រោះត្រូវទទួលខុសត្រូវលើការអនុវត្តក្របខ័ណ្ឌច្បាប់របស់រដ្ឋាភិបាល។ ធាតុសំខាន់ទី២ គឺសមត្ថភាពអ្នកដឹកនាំ និងប្រជាប្រិយភាពរបស់ពួកគេ ហើយធាតុទី៣ គឺ គណបក្សនយោបាយ ព្រោះពួកយើងនៅក្នុងប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតផ្អែកលើបញ្ជីគណបក្ស។ *មេឃុំស្ត្រី នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី១៩ មិថុនា ២០១០*

ការបែងចែករវាងរដ្ឋ និងគណបក្សនយោបាយនៅតែមិនទាន់ច្បាស់លាស់។ អ្នកនយោបាយនៅតាមមូលដ្ឋានជាច្រើន នៅតែកំពុងបន្តអនុវត្តនូវប្រព័ន្ធសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា (PRK) តាំងពីទសវត្ស៍១៩៨០ នោះទៀត ដែលមានន័យថា បក្សដឹកនាំ ហើយរដ្ឋអនុវត្ត ឬបក្សជាទី១ ហើយ រដ្ឋជាទី២។ ទោះបីកំពុងអនុវត្តក្តី ក៏របៀបរបបនេះហាក់ចាស់ហួសសម័យទៅហើយ នៅក្នុងប្រព័ន្ធអភិបាលកិច្ចដែលកំពុងផុសឡើង។ ប៉ុន្តែការជជែកអះអាងពីភាពហួសសម័យ មិនបានរារាំងដល់ប្រសិទ្ធភាពនៃប្រព័ន្ធនេះទេ ទោះបីវាមានលក្ខណៈបុរាណបន្តិចក្តី។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយរូប នៅខេត្តតាកែវ បានបកស្រាយបន្ថែមថា៖

> តាមប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតផ្អែកលើគណបក្សនាបច្ចុប្បន្ន (យុទ្ធសាស្ត្រ) សំខាន់បំផុតសម្រាប់បុគ្គលដើម្បីមានអំណាច ឬមុខងារក្នុងរដ្ឋាភិបាល គឺត្រូវមានមុខតំណែងល្អក្នុងគណបក្សនយោបាយ ព្រោះពួកយើង

នៅតែជឿថា បក្សដឹកនាំ ហើយរដ្ឋអនុវត្ត។ កត្តាផ្សេងទៀតសម្រាប់បង្កើតអំណាច គឺសមត្ថភាពបុគ្គល បណ្ដាញ និងប្រជាប្រិយភាពក្នុងគណបក្ស និងសហគមន៍។ ទាំងនេះជាកត្តានានា ដែលក្រុមប្រឹក្សាឃុំត្រូវប្រតិបត្តិតាម។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៤ មិថុនា ២០១០*

សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម បានបង្ហាញទស្សនៈពីរចនាសម្ព័ន្ធអំណាច និងការសម្រេចចិត្តរបស់គណបក្សនយោបាយ ថា៖

ច្បាប់រដ្ឋដ៏ត្រឹមត្រូវសមហេតុផលសំខាន់ខ្លាំងណាស់ សម្រាប់ការអនុវត្តប្រចាំថ្ងៃ នូវគោលនយោបាយរដ្ឋាភិបាល និងការចាត់ចែងដោះស្រាយជាមួយប្រជាជន ប៉ុន្តែគណបក្សមានអំណាចសម្រេចចិត្តបណ្ដេញចោល ឬរក្សាទុករូបអ្នកក្នុងមុខតំណែង ដូច្នេះគណនេយ្យភាពចំពោះបក្សវាសំខាន់ដូចគ្នា។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តកំពង់ចាម ថ្ងៃទី២៨ កក្កដា ២០១០*

សមាជិកជាន់ខ្ពស់នៃក្រុមប្រឹក្សាឃុំមួយរូបមកពីគណបក្សកាន់អំណាច នៅខេត្តក្រចេះ បានពិពណ៌នាពីអំណាចសម្រេចចិត្តរបស់បក្សគាត់ថា៖

ចំណុចស្នូលនៃអំណាចសម្រេចចិត្តនៅក្នុងបក្ស វាអាស្រ័យលើលទ្ធផលការងារសម្រាប់បក្ស ការប្ដូរផ្ដាច់ចំពោះបក្ស និងប្រជាប្រិយភាពក្នុងចំណោមប្រជាជន ដែលធ្វើឲ្យបក្សជឿទុកចិត្តលើរូបអ្នក។ សមត្ថភាព និងការអប់រំមិនមែនជាអាទិភាពទី១ ទេ ព្រោះក្នុងស្ថានភាពនយោបាយបច្ចុប្បន្ន បក្សត្រូវផ្ដល់អាទិភាពលើការទទួលបានសន្លឹកឆ្នោតច្រើន និងជោគជ័យក្នុងការបោះឆ្នោត។ តាមធម្មតា មនុស្សម្នាក់មិនអាចបំពេញតាមតម្រូវការទាំងអស់នេះទេ ប៉ុន្តែសមត្ថភាព និងការអប់រំ អាចដោះស្រាយកែលំអតាមក្រោយបាន តាមរយៈបទពិសោធន៍ការងារ។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសម្នាក់ នៅខេត្តក្រចេះ ថ្ងៃទី២៥ មេសា ២០១២*

ការខុសប្លែកគ្នាខ្លះៗពីសេចក្ដីខាងលើ អាចមានជាកំណើនសារៈសំខាន់នៃប្រាក់កាសនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយតាមមូលដ្ឋាន។ មេឃុំស្ត្រីម្នាក់ បានបង្ហាញទស្សនៈពី ទំនាក់ទំនាក់រវាងគណបក្សនយោបាយនឹងរដ្ឋ ថាចំពោះប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតបច្ចុប្បន្ន បើគ្មានគណបក្ស ក៏គ្មានរដ្ឋដែរ ហើយអ្នកណាក៏ដោយឲ្យតែមានប្រាក់ គឺអាចឡើងកាំថ្នាក់អំណាចក្នុងគណបក្សនយោបាយ។ គាត់និយាយថា៖

រចនាសម្ព័ន្ធអំណាចបច្ចុប្បន្ន មានលក្ខណៈសាមញ្ញ (ហើយនៅដដែល) ដូចកាលពីឆ្នាំ១៩៧៩ ដែរ។ គណបក្សនយោបាយសំខាន់បំផុត ព្រោះបើ "គ្មានបក្ស គ្មានរដ្ឋ" ទេ។ នេះជាពាក្យស្លោកនយោបាយតាំងពីទសវត្សរ៍១៩៨០ហើយវានៅដដែលរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ខ្ញុំគិតថា សមត្ថភាព និងប្រជាប្រិយភាពរបស់បុគ្គល ក៏សំខាន់ណាស់ដែរ ព្រោះអាចធ្វើឲ្យគណបក្សឈ្នះឆ្នោត ហើយប្រជាជនក្នុងសហគមន៍ក៏គាំទ្ររូបអ្នក... ប្រាក់កាសឥឡូវនេះសំខាន់បំផុត។ ប្រាក់បង្កើតអំណាច និងប្រាក់។ បើអ្នកជាអ្នកមាន អ្នកក៏មានអំណាចក្នុងបក្សដែរ ហើយអាចជាប់ឈ្មោះនៅលើគេក្នុងបញ្ជីបេក្ខជនរបស់បក្ស នៅពេលបោះឆ្នោត រួចបន្ទាប់មកទទួលបានមុខតំណែងប្រកបដោយកិត្តិយស។ *មេឃុំ នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៥ មិថុនា ២០១០*

ក្រុមមួយផ្សេងទៀតនៅខេត្តតាកែវ បានពិពណ៌នាពីទស្សនៈរបស់ខ្លួនស្ដីពីអំណាចនៅកម្ពុជា៖

គណបក្សនយោបាយ សមត្ថភាពបុគ្គល និងអាជ្ញាធរ(រដ្ឋ) សំខាន់ខ្លាំងដូចគ្នា ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃ អំណាចពិតប្រាកដពឹងផ្អែកជាបឋមលើប្រាក់កាស រួចបន្ទាប់មកលើគណបក្សនយោបាយ និងអាជ្ញាធរ។ បេក្ខជនអ្នកមានប្រាក់ដែលប្រជែងយកតំណែងនយោបាយ គឺមានប្រជាប្រិយភាពក្នុងចំណោមប្រជាជន ហើយ

បក្សក៏ជឿទុកចិត្តដែរ ព្រោះពួកគេអាចទទួលបានលទ្ធផលបោះឆ្នោតល្អសម្រាប់បក្ស។ *សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំបុរសមួយក្រុម នៅខេត្តតាកែវ ថ្ងៃទី២៤ មិថុនា ២០១០*

រូបភាព ៣ បង្ហាញនូវព័ត៌មានជាក់ស្តែងបានពីការចុះធ្វើសម្ភាសន៍ជាមួយក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និងអ្នកដឹកនាំអាជ្ញាធរភូមិ។ រចនាសម្ព័ន្ធបីដែលមានឥទ្ធិពលខ្លាំងក្នុងសង្គមកម្ពុជា វាឆ្លុះបញ្ចាំងពី បែបបទនៃការប្រមូលយក និងរក្សាទុកអំណាចជានិរន្តរ៍។ ដើម្បីការពារអំណាចរបស់ខ្លួន ដែននយោបាយដ៏សំខាន់បំផុត (តាមទស្សនៈយេនឌ័រ) គឺស្ត្រីត្រូវចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុង និងទទួលបានទំនុកចិត្តពីគណបក្សនយោបាយ (ដោយសារការប្រើប្រព័ន្ធបញ្ជីឈ្មោះពីគណបក្ស)។ដែនសំខាន់បំផុតទី២គឺផ្នែកបុគ្គល/ឯកជនដែលតម្រូវឲ្យស្ត្រីចេះដាក់ខ្លួនមានប្រជាប្រិយភាពនិងចិត្តអំណត់នៅក្នុងសហគមន៍។ ដែននយោបាយសំខាន់ទី៣ គឺ ស្ថាប័នរដ្ឋ ដូចជា ឃុំជាដើម ដែលមានហេតុផលត្រឹមត្រូវ និងអំណាចស្របច្បាប់ដើម្បីគ្រប់គ្រងត្រួតត្រា។ ក្នុងចំណោមដែនសំខាន់ទាំងបី ស្ត្រីទំនងជាទទួលបានជោគជ័យខ្លាំងជាងគេក្នុងការបង្កើតការគាំទ្រពីមហាជន ដោយប្រើប្រាស់សមត្ថភាពឯកជន និងដោយទទួលបានការជួយទ្រទ្រង់មួយផ្នែកពីគោលនយោបាយ និងច្បាប់រដ្ឋ។ ការគាំទ្របានពីក្នុងបក្សមានកម្រិតតិចតួចជាង ដោយទទួលរងការគាបសង្កត់ពីការគ្រប់គ្រងបែបបុរាណ និងការផុសចេញនូវនយោបាយប្រើប្រាក់កាស ដែលសុទ្ធតែអំណោយផលទៅខាងបុរស។

រូបភាព ៣៖ រចនាសម្ព័ន្ធអំណាចនៅថ្នាក់ឃុំ/សង្កាត់

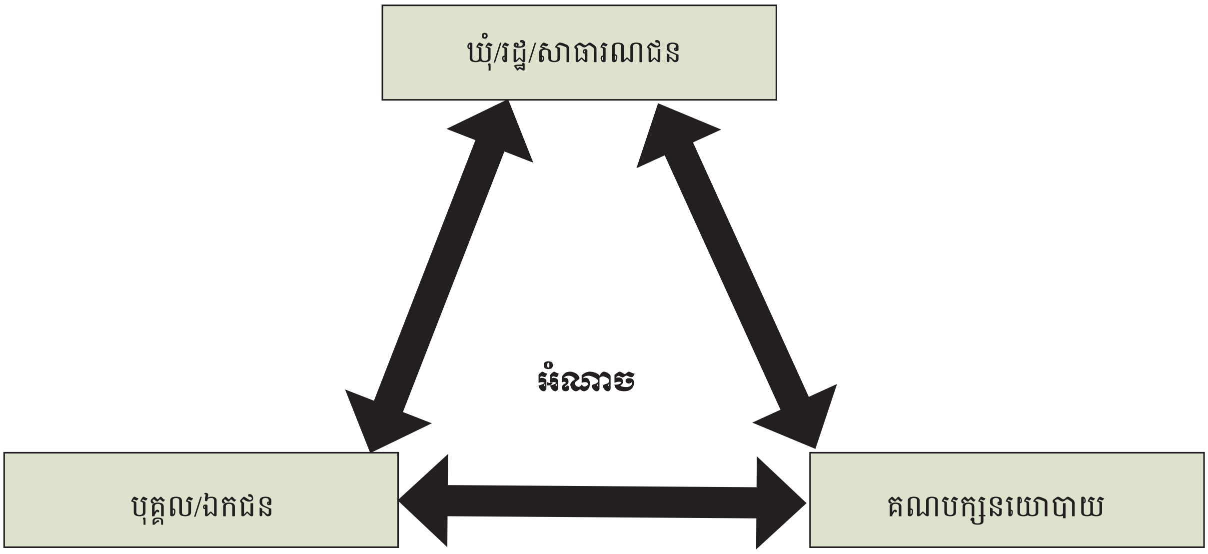

សរុបមក ដំណើរការនយោបាយសំខាន់ៗបំផុតដែលអាចជួយជំរុញអំណាចស្ត្រីនោះ យើងបានរកឃើញដូចតទៅ៖

- សមត្ថភាពរបស់ស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញទស្សនៈនយោបាយ នៅក្នុងអង្គភាពផ្លូវការ បានកើនឡើងតាមរយៈដំណើរការវិមជ្ឈការ។គេយល់ឃើញថាស្ត្រីពូកែនិងយកចិត្តទុកដាក់ក្នុងការបញ្ចេញទស្សនៈខាងនយោបាយ ជាពិសេសទាក់ទងនឹងបញ្ហាសុខុមាលភាពរបស់កុមារ ស្ត្រី និងសង្គម។
- អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី ត្រូវប្រឈមមុខនឹងឧបសគ្គបន្ថែម[៩] ដូចជា ការពឹងផ្អែក (ជាងគេ) លើធនធានហិរញ្ញវត្ថុពីរដ្ឋាភិបាលកណ្តាល គណបក្សនយោបាយ និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល។ ជារឿយៗ កិច្ចសហប្រតិបត្តិការពីសំណាក់បុរស និងគណបក្សនយោបាយ ជាការចាំបាច់ ដើម្បីឲ្យស្ត្រីអាចបញ្ចេញមតិ និងអនុវត្តអាទិភាពនានារបស់ខ្លួនបានល្អ។

[៩] វាក៏ជាឧបសគ្គចំពោះសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាជាបុរសដែរ ប៉ុន្តែតាមសេចក្តីរាយការណ៍ វារឹតតែលំបាកថែមទៀតចំពោះស្ត្រី។

- កិច្ចពិភាក្សាជាច្រើនពីបញ្ហាយេនឌ័រនៅកម្ពុជា បានផ្តោតលើការសន្មតពីកង្វះភាពជឿជាក់លើខ្លួនឯងក្នុងចំណោមស្ត្រី ដែលធ្វើឲ្យពួកគេជួបការលំបាក។ ដូចមានបង្ហាញក្នុងការពិភាក្សាជាក់ស្តែងខាងលើ ដើម្បីមានអំណាចបន្ថែមទៀត ស្ត្រីត្រូវការនូវស្វ័យភាព ទំនុកចិត្ត និងការគាំទ្រ ក្នុងកម្រិតណាមួយពីគណបក្សនយោបាយ និងក្រុមគ្រួសារ។
- ការផ្តល់អំណាចដល់ស្ត្រីក្នុងកិច្ចការនយោបាយ វាអាស្រ័យជាខ្លាំងលើការផ្តល់អាទិភាពឲ្យស្ត្រីនៅក្នុងគណបក្សនយោបាយ ដោយដាក់ឈ្មោះពួកគេនៅលើបំផុតក្នុងបញ្ជីបោះឆ្នោត និងផ្តល់សិទ្ធិអំណាច និងការគាំទ្រដល់ពួកគេ។
- ជារួម ស្ត្រីកាន់តែមានច្រើន និងទទួលបានការពេញចិត្តនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ហើយការជជែកវែកញែកក្នុងចំណោមមហាជន ក៏បានជួយលើកទឹកចិត្តមួយកម្រិតឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយនៅមូលដ្ឋានដែរ ពោលគឺ ឲ្យស្ត្រីមានភាពសកម្ម និងបញ្ចេញទស្សនៈរបស់ខ្លួន។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី លទ្ធភាពតូចរបស់ស្ត្រីក្នុងការជួបពាក់ព័ន្ធជាមួយ "មូលដ្ឋានគ្រឹះនៃអំណាច" ក្នុងសង្គម បានរារាំងស្ត្រីក្នុងការប្រើប្រាស់អំណាចបានស្មើភាពគ្នាជាមួយបុរស។

៤
ការពិភាក្សា និង សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ការសិក្សានេះ មានបំណងពិនិត្យថា តើការបែងចែកសិទ្ធិអំណាចបែបប្រជាធិបតេយ្យ បានបើកចំហឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋានត្រឹមកម្រិតណា។ ក្នុងការពិនិត្យពីកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋាន ដោយធ្វើការវិភាគលើវិធីសាស្ត្ររាប់ចំនួនមនុស្ស យើងបានអនុវត្តវិធីសាស្ត្រស្មើភាពគ្នាមួយ ដើម្បីសិក្សាស្រាវជ្រាវជាក់ស្តែង ទៅលើការចូលរួមរបស់ស្ត្រីក្នុងអភិបាលកិច្ចនៅមូលដ្ឋានក្នុងពីរកម្រិតផ្សេងគ្នា៖ ទី១ គឺ *ទំហំនៃភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយរបស់ស្ត្រីក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ* តាមរយៈសំណួរដូចជា តើភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយរបស់ស្ត្រីបានរីកចម្រើនយ៉ាងដូចម្តេច, ហេតុអ្វី និងជះឥទ្ធិពលយ៉ាងដូចម្តេច។ កម្រិតទី២ គឺ *ការបញ្ចេញមតិ និងការអនុវត្តសិទ្ធិអំណាចក្នុងតួនាទីជាអ្នកនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន*។ តើការលើកពីមតិ និងចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់ស្ត្រី មានអនុវត្តយ៉ាងដូចម្តេចនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ? តើយន្តការណាខ្លះជួយឲ្យស្ត្រីអាចប្រឹងតស៊ូដើម្បីទទួលបានអំណាចក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និង តើមានឧសគ្គអ្វីខ្លះ? ការពិភាក្សាក្នុងជំពូកនេះ នឹងបកស្រាយលំអិតលើសំណួរទាំងនេះ។

៤.១. វិមជ្ឈការ និងភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយមានលក្ខណៈយេនឌ័រនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ

ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិសម្រាប់ការផ្តល់អំណាចផ្នែកនយោបាយឲ្យស្ត្រី និងចំនួនស្ត្រីចូលរួមក្នុងវេទិកានយោបាយ នៅតាមផ្នែកផ្សេងៗនៃរដ្ឋាភិបាល បង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា រដ្ឋាភិបាលបានពិចារណាយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់លើតួនាទីរបស់ស្ត្រីក្នុងវិស័យនយោបាយ។ ភាពជឿជាក់ថាបញ្ហានេះសំខាន់ កំពុងផុសឡើងតាមរយៈកំណែទម្រង់គោលនយោបាយ និងក្របខ័ណ្ឌច្បាប់នានា។ ដូច្នេះ ការបញ្ជ្រាបយេនឌ័រ កំពុងធ្វើឡើងជាបន្តបន្ទាប់តាមរយៈយន្តការគោលនយោបាយផ្សេងៗ ហើយសំខាន់បំផុតតាមរយៈការបោះឆ្នោតថ្នាក់ជាតិ និងថ្នាក់មូលដ្ឋាន។ នៅកម្រិតអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ការចូលរួមរបស់ស្ត្រីក្នុងកិច្ចការនយោបាយ មិនមែនជារឿងថ្មីទេ ប៉ុន្តែ "បែបបទថ្មី" មួយកំពុងតែផុសឡើងដែលក្នុងនោះមានស្ត្រីចូលរួមជាតំណាងកាន់តែញឹកញាប់ជាងមុន ក្នុងវេទិកាផ្លូវការនានា ហើយជួនកាលមានការទទួលស្គាល់ជាអ្នកដឹកនាំពេញច្បាប់ និងមានសមត្ថភាពទៀតផង។ នេះជាភស្តុតាងច្បាស់ថា កំណែទម្រង់វិមជ្ឈការ ជាពិសេសការបង្កើតការបោះឆ្នោតឃុំ/ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ បានបើកចន្លោះសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីបានចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយនៅមូលដ្ឋានដល់កម្រិតមួយដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមក។

ការផ្លាស់ប្តូរសេដ្ឋកិច្ចសង្គមកិច្ចជាបន្តបន្ទាប់នៅកម្ពុជា បានជះឥទ្ធិពល និងផ្លាស់ប្តូរតួនាទីរបស់ស្ត្រីជាច្រើនបែបយ៉ាង។ បែបបទជាប្រពៃណី និងគំនិតសន្មតចាស់គម្រិលចំពោះស្ត្រី បានថយឥទ្ធិពលជាបណ្តើរៗដោយសារមូលហេតុជាច្រើន រួមមាន៖ កត្តាជំរុញឲ្យស្ត្រីត្រូវតែ ឬចង់ធ្វើការឆ្ងាយពីផ្ទះ គួបផ្សំនឹង ការជំទាស់និងហានិភ័យតិចជាងមុន និងឱកាសច្រើនជាងមុនសម្រាប់ឲ្យពួកគេធ្វើដូច្នោះ។ កត្តាអូសទាញមានដូចជា តម្រូវការថ្នាក់ដឹកនាំមូលដ្ឋានកាន់តែមានលក្ខណៈពេញច្បាប់ និងល្អប្រសើរដែលស្ត្រីអាចជួយបំពេញឲ្យបាន។ ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ ការតស៊ូមតិដើម្បីការអភិវឌ្ឍ និងការកសាងសមត្ថភាពជាទូទៅផ្តល់ដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនិងផ្តោតលើស្ត្រី ក៏បានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការបង្កើនការយល់ដឹងអំពីបញ្ហាយេនឌ័រ និងទប់ទល់នឹងការវែកញែកថា មិនមានស្ត្រីមានជំនាញសក្តិសមនឹងតួនាទីថ្នាក់ដឹកនាំផ្នែកនយោបាយទេ។

ដោយមានបញ្ហាដូចខាងលើ ការធ្វើឲ្យស្មើភាពគ្នាក្នុងភាពជាតំណាងផ្នែកនយោបាយ ពិតជាត្រូវប្រឈមមុខនឹងបញ្ហារាំងដែលបានចាក់ឫសយ៉ាងជ្រៅ។ ការរាប់ចំនួនជាក់ស្តែង បង្ហាញពីភាពរីកចម្រើននៃដំណើរការពង្រឹងយេនឌ័រក្នុងកិច្ចការនយោបាយ ប៉ុន្តែអ្នកនយោបាយបុរស នៅតែគ្របដណ្តប់លើគ្រប់កម្រិតក្នុងជួររដ្ឋាភិបាល ហើយតែងមានជានិច្ចនូវ "ការជជែកវែកញែកក្រាស់ឃ្មឹក" សម្រាប់សំអាងនៅពេលមានតម្រូវការ ដែលកំហិតនូវលទ្ធភាពសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីធ្វើជាអ្នកដឹកនាំមូលដ្ឋានប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ ស្ត្រីនានាបានដឹងពីគំនិតនេះ (ថៃមពីលើលក្ខខណ្ឌ

ពីបុរាណនោះទៀត) ហើយអន្ទាក់វិលវង់មួយក៏ផុសឡើង គឺពិបាករកបានបេក្ខនារីមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបម្រើការប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពក្នុងវេទិកានយោបាយនៅមូលដ្ឋាន ដូចគេបានពិនិត្យឃើញនៅកន្លែងឯទៀតដែរ ហើយស្ត្រីក៏មានស្ថានភាពងាយរងគ្រោះជាងបុរស នឹងការទិទៀលពីសាធារណជន។ ម្យ៉ាងទៀត ច្បាប់ និងគោលនយោបាយនានាច្រើនតែល្អប្រសើរនៅលើក្រដាស ជាជាងនៅពេលយកទៅអនុវត្តជាក់ស្តែង។ សំខាន់បំផុត បើពិនិត្យដល់ចំណុចស្នូលនៃរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចនយោបាយទៅ គេឃើញថា គណបក្សនយោបាយមិនទាន់សកម្មប្រយុទ្ធក្នុងការពង្រឹងសមភាពយេនឌ័រនោះទេ។ ដូច្នេះ ពុំមានឆន្ទៈនយោបាយអ្វីពិតប្រាកដ ដើម្បីលើកទឹកចិត្តស្ត្រីឲ្យចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋានឡើយ។ យ៉ាងណាក្តី ពួកយើងអាចអះអាងថា មានការធ្លាក់ចុះគួរឲ្យកត់សម្គាល់នូវការប្រឆាំងនឹងការទទួលស្គាល់ស្ត្រីក្នុងកិច្ចការនយោបាយ និងមានការចាប់អារម្មណ៍លើយុទ្ធសាស្ត្រថ្មីមួយ ក្នុងការដាក់បេក្ខនារីនៅលើគេក្នុងបញ្ជីគណបក្ស ព្រោះឥឡូវនេះវាអាចទាញទាញសម្លេងឆ្នោតពីមហាជន។

៤.២. លទ្ធភាពស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិអំពីអាទិភាពផ្នែកនយោបាយ និងទស្សនៈផ្សេងៗ

ទោះបីភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលនៅដ្ឋាន បានកើនឡើងយ៉ាងច្បាស់ក្តី ក៏លទ្ធភាពស្ត្រីក្នុងការបញ្ចេញមតិ និងបញ្ជាក់ពីចំណង់ចំណូលចិត្ត និងតម្រូវការនៃមណ្ឌលបោះឆ្នោតរបស់ខ្លួន មិនប្រាកដថាបានកើនឡើងដូចគ្នានោះទេ។ ស្ត្រីតែងត្រូវបានគេចាត់ថាជាអ្នកទទួលបន្ទុកដោះស្រាយបញ្ហាស្ត្រី ដូចជា សុខុមាលភាពសង្គម អំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ សេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារ និងកិច្ចការកុមារ។ ចំណុចនេះគេយល់ថាជាវិធីសម្រាប់ពង្រឹងផ្នត់គំនិតយេនឌ័រ ប៉ុន្តែវាក៏ជាមធ្យោបាយមួយសម្រាប់ទម្លាយការជជែកវែកញែកឲ្យតម្លៃទាបជាងទៅលើស្ត្រី ភាពទន់ខ្សោយរបស់ស្ត្រី កង្វះប្រសិទ្ធភាពក្នុងការដោះស្រាយជាមួយប៉ូលីស និងកង្វះជំនាញជាអ្នកដឹកនាំ។ ក្នុងសម័យក្រោយសង្គ្រាម បញ្ហាទាំងនេះមិនមែនសុទ្ធតែបន្ទាប់បន្សំទេ ព្រោះជួនកាលអាចលេចធ្លោឡើងនៅក្នុងការជជែកវែកញែកពីការអភិវឌ្ឍនៅមូលដ្ឋាន។ ដូចយើងបានឃើញស្រាប់ ថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រីមួយចំនួន គាត់ទទួលបាននូវភាពពេញច្បាប់ផ្នែកនយោបាយនៅក្នុងមូលដ្ឋាន ដោយសារគាត់មានសមត្ថភាពល្អក្នុងវិស័យទាំងនោះ។

លំនាំដែលស្ត្រីដោះស្រាយតែបញ្ហារបស់ស្ត្រីនោះ ត្រូវតែបំបាត់ចោល ឬយ៉ាងហោចណាស់ធ្វើឲ្យវាចុះខ្សោយ ដើម្បីឲ្យស្ត្រីមានលទ្ធភាពពេញលេញ និងពិតប្រាកដដើម្បីចូលរួមទៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន។ ជោគជ័យមួយភាគរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងកិច្ចការនយោបាយ គេពិនិត្យឃើញតាមរបៀបស្តាប់ និងនិយាយរបស់ស្ត្រី ដែលស្មោះត្រង់ផង និងអាចធ្វើឲ្យខូចប្រយោជន៍ផង៖ ជាទូទៅគេតែងពេញចិត្ត និងលើកសរសើរថា ស្ត្រីអ្នកដឹកនាំជាស្ត្រីងាយជួបទាក់ទង សុភាពរាបសារ និងមានចិត្តអំណត់។ ចរិតលក្ខណៈទាំងនេះ ប្រជាជនក្នុងសហគមន៍មូលដ្ឋានចង់បានខ្លាំងណាស់ ហើយចំណូលចិត្តនេះមិនមែនមកពីគេយល់ថា ស្ត្រី "ទន់ខ្សោយ" នោះទេ ប៉ុន្តែដោយសារស្ត្រីមិនពួននៅពីក្រោយអំណាចកម្រោល និងយកប្រជាជន និងបញ្ហាប្រជាជនជារឿងសំខាន់។ លក្ខណៈទាំងនេះអាចយល់ដឹងបាននៅពេលស្ត្រីអ្នកដឹកនាំបង្ហាញនូវគណនេយ្យភាពកម្រិតខ្ពស់។ ដូចយើងធ្លាប់បានឃើញនៅកន្លែងផ្សេងទៀត ថ្នាក់ដឹកនាំជាបុរសក៏ព្យាយាមអនុវត្តតាមបែបបទដឹកនាំនេះដែរ ព្រោះវាសក្តិសម្បនឹងពេលវេលា ក៏ដូចជាប្រព័ន្ធនយោបាយកំពុងផុសឡើង (Öjendal & Kim 2006; Thon *et al.* 2009)។

វិធីបញ្ចេញមតិពីគោលគំនិតផ្នែកនយោបាយ និងគុណតម្លៃផ្សេងៗ ទំនងងាយរងគ្រោះច្រើន ដោយសារកង្វះធនធាន ហើយការមិនគេចពួន អាចធ្វើឲ្យថ្នាក់ដឹកនាំជួបនឹងបញ្ហាអសមត្ថភាពដោះស្រាយការងារ មិនបានគាំទ្រដល់គំនិតល្អៗ និងជំហរដាច់ណាត់។ កង្វះធនធានហិរញ្ញវត្ថុដើម្បីបំពេញតម្រូវការនៃមណ្ឌលបោះឆ្នោត ទំនងជាប៉ះពាល់ដល់ថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រីធ្ងន់ធ្ងរលើសកម្រិត ហើយវាបំផុសនូវកង្វះសមត្ថភាពពិតនិងតាមការប្រឌិត និងកង្វះទំនុកចិត្តលើខ្លួនឯងខាងនយោបាយរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រី។ មួយវិញទៀត សព្វថ្ងៃនៅតែមានការសន្មតជាទូទៅ និងមុតមាំថា អ្នកដឹកនាំស្ត្រីមិនអាចចាត់ចែងលើបញ្ហាសន្តិសុខបានសក្តិសិទ្ធិទេ (ជាពិសេស នៅតាមឃុំដាច់ស្រយាល)។

កំណើនអ្នកតំណាងជាស្ត្រីក្នុងផ្នែកនយោបាយ និងការបញ្ចេញមតិផ្នែកនយោបាយកាន់តែទូលំទូលាយ បានត្រួសត្រាយផ្លូវឲ្យថ្នាក់ដឹកនាំជាស្ត្រី ក្លាយជាអ្នកធ្វើការសម្រេចចិត្តយ៉ាងស្វាហាប់ នៅក្នុងវេទិកានយោបាយមូលដ្ឋានក្នុងកម្រិតមួយមិនធ្លាប់មានពីមុនមក។ ដោយសារមានជនបង្គោលជាស្ត្រីកាន់តែច្រើននាក់ឡើងក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ និងនៅកម្រិតភូមិ ស្ត្រីអ្នកដឹកនាំកំពុងបង្កើនការប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្រផ្តោតតាមកន្លែង ដើម្បីជះឥទ្ធិពលទៅលើនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន។ ឆ្លងតាមការបរិយាយពីអំណាច និងសមត្ថភាពបុគ្គល ដើម្បីញុំាងឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរជាក់ស្តែងនោះ យើងឃើញច្បាស់ថា វាលំបាកជាខ្លាំងនឹងបញ្ជ្រាបការផ្លាស់ប្តូរទៅក្នុងប្រព័ន្ធអភិបាលកិច្ចទាំងមូលក្នុងមូលដ្ឋាន ដែលមិនគ្រាន់តែមានក្រឹត្យក្រមជាសមូហភាពជាច្រើននោះទេ ប៉ុន្តែមានទាំង "រដ្ឋាភិបាលចម្រុះ" ជាអចិន្ត្រៃយ៍មួយនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ព្រមទាំងគណបក្សខ្លាំងមួយនៅពីក្រោយដែលធ្វើការត្រួតត្រា។

ដូច្នេះ យន្តការដែលជះឥទ្ធិពលទៅលើ និងបង្កើតអំណាចស្ត្រី វាពឹងផ្អែកខ្លាំងលើលក្ខខណ្ឌដូចជា អំណាចនៅក្នុងគណបក្សកាន់អំណាច ធនធានហិរញ្ញវត្ថុដែលវិនិយោគចូលក្នុងនយោបាយមូលដ្ឋាន និងអំណាចស្នេហ៍មុខរបស់បុគ្គល ដែលអាចទន់ភ្លន់ និងយកចិត្តទុកដាក់ ឬក៏ រឹងរូសនិងជួយការពារ ដើម្បីទាក់ទាញការគាំទ្រពីមហាជន។ ស្ត្រីមួយចំនួន បានជាប់ឆ្នោតក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ដោយសារសមត្ថភាពផ្ទាល់ខ្លួនក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែជារឿយៗពួកគេមិនមានលទ្ធភាពប្រើប្រាស់សិទ្ធិអំណាចផ្លូវការរបស់ខ្លួនបានពេញលេញឡើយ។ សិទ្ធិអំណាចនេះ អាចជាបញ្ហាយេនឌ័រក្នុងកម្រិតតូចមួយប៉ុណ្ណោះ ព្រោះគណបក្សនយោបាយ នៅតែជាចំណុចស្នូលនៃអំណាចដដែល។

៤.៣. ការសន្និដ្ឋាន

ការសិក្សាបានលើកសំណួរថា៖ *តើតុល្យភាពខាងយេនឌ័របានល្អប្រសើរឡើងដល់កម្រិតណា និង តើស្ត្រីអាចបញ្ចេញមតិ និងព្យាយាមអនុវត្តទស្សនៈរបស់ខ្លួនក្នុងកិច្ចការនយោបាយមូលដ្ឋានយ៉ាងដូចម្តេច?* ជាការសន្និដ្ឋាន យើងគួរបង្ហាញដោយសង្ខេបពីស្ថានភាពទូទៅនៃបញ្ហាយេនឌ័រក្នុងកិច្ចការនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន តាមការយល់ឃើញរបស់យើងដូចតទៅ។

ពាក់ព័ន្ធនឹង*កំណែទម្រង់ D&D*៖ តាមទិន្នន័យស្ថិតិ ក៏ដូចជាព័ត៌មានប្រមូលបានពីសម្ភាសន៍ស៊ីជម្រៅនានាការយល់ឃើញជារួមអំពីវិមជ្ឈការ គឺកំណែទម្រង់បានបើកឱកាសច្រើនបែបយ៉ាងឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងអភិបាលកិច្ចនៅមូលដ្ឋាន យ៉ាងហោចណាស់ក៏នៅតាមសហគមន៍ជនបទ ដូចក្នុងការស្រាវជ្រាវនេះជាដើម។ កំណែទម្រង់វិមជ្ឈការ និងកត្តាសេដ្ឋកិច្ចសង្គមកិច្ច បានកែលំអបរិយាកាសនយោបាយ និងបង្កើនការយល់ដឹងអំពីយេនឌ័រ តាមរយៈការផ្តល់នូវវេទិកានានាដែលស្ត្រីត្រូវបាន "អនុញ្ញាត" ឲ្យចូលរួមខាងផ្នែកនយោបាយ និងមានលទ្ធភាពទទួលបានយ៉ាងហោចណាស់ថវិកាមួយចំនួនតូចសម្រាប់ការងារអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងមូលដ្ឋាន។

ពាក់ព័ន្ធនឹង*គោលនយោបាយ*៖ តាមរយៈគោលនយោបាយនាពេលថ្មីៗ រដ្ឋាភិបាលបានបញ្ចូលទិដ្ឋភាពផ្សេងៗនៃយេនឌ័រឲ្យទៅជាបញ្ហាពាក់ព័ន្ធច្រើនវិស័យ ដែលចាក់ឫសជាប់ក្នុងវិស័យជាច្រើន និងនៅតាមកម្រិតខុសៗគ្នា។ ស្ត្រីអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានភាគច្រើននៅកម្រិតឃុំ និងភូមិ បានប្រាប់ត្រង់ៗពីការយល់ដឹងរបស់ខ្លួនស្តីពីបញ្ហាសិទ្ធិស្ត្រី ហើយជួនកាលទាមទារឲ្យមានសមភាពកាន់តែប្រសើរឡើង។ អ្នកឆ្លើយសម្ភាសន៍ជាច្រើននាក់និយាយថា បើគ្មានវិមជ្ឈការក្នុងការបោះឆ្នោតនៅកម្រិតឃុំ និងគ្មានគោលនយោបាយគាំទ្រខ្លាំងក្លាទេនោះ ស្ត្រីមិនងាយទទួលបានឱកាសទាំងនេះឡើយ។ ប៉ុន្តែគោលនយោបាយជាច្រើន នៅតែជាពាក្យពេចន៍ស្រាលៗ ពិបាកយកមកអនុវត្តនៅតាមមូលដ្ឋាន ព្រោះត្រូវមានកិច្ចប្រឹងប្រែងចម្បងៗ ដើម្បីបំបែកកម្លាំងបែបបទសង្គម រីឯការគាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុដែលស្ត្រីអាចនឹងត្រូវការខ្លាំងជាងបុរស ក៏នៅខ្វះខាត ព្រោះប្រជាជនតែងរំពឹងទុកខ្ពស់ជាងលើស្ត្រីក្នុងការផ្តល់សេវានានា។ សំខាន់បំផុត ឆន្ទៈនយោបាយរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំកំពូលៗក្នុងការកែប្រែបែបបទសង្គម នៅស្ទាក់ស្ទើរជាខ្លាំង។

ពាក់ព័ន្ធនឹង*ការជជែកវែកញែករបស់មហាជន៖* ការយល់ដឹងពីបញ្ហាយេនឌ័រ ក៏ដូចជាការទទួលយកអ្នកដឹកនាំស្ត្រី បានកើនឡើងយ៉ាងខ្លាំងតាំងពីពេលចាប់អនុវត្តកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការនៅឆ្នាំ២០០២ មក។ មានកម្លាំងសំខាន់ៗយ៉ាងហោចណាស់បួន ដែលរួមចំណែកបង្កើនការយល់ដឹងនេះ៖ ១) ការគាំទ្រពីស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាល និងការគាំទ្រខ្លះៗពីគណបក្សនយោបាយ តាមរយៈប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតតាមបញ្ជីគណបក្ស ២) កិច្ចប្រឹងប្រែងបណ្ដុះបណ្ដាល និងតស៊ូមតិរបស់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល និងអង្គការសង្គមស៊ីវិល ៣) ថាមពលសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គម (ការណែនាំពី "ភាពទាន់សម័យ") និង ៤) ការផ្លាស់ប្ដូរក្នុងការជជែកវែកញែករបស់មហាជន។ កម្លាំងទាំងនេះបាននាំលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យរីកចម្រើនឲ្យកាន់តែលឿន ជាពិសេស តាមរយៈការបោះឆ្នោតឃុំនៅតាមមូលដ្ឋាន ការបង្កើតឱកាសសម្រាប់ឲ្យស្ត្រីចូលរួមក្នុងកិច្ចការនយោបាយនៅមូលដ្ឋាន និងសកម្មភាពអភិវឌ្ឍន៍នានា ដែលនាំឲ្យការផ្លាស់ប្ដូរយ៉ាងច្បាស់ឃ្លាតចេញពីបែបបទចាស់ៗ។

ក្នុងរយៈពេល ១០ឆ្នាំ នៃការអនុវត្តកំណែទម្រង់វិមជ្ឈការ (និង ២០ឆ្នាំនៃកិច្ចប្រឹងប្រែងអនុវត្តលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ) គេឃើញមានការរីកចម្រើនច្រើនហើយ។ នៅពេលសាកសួរពីតួនាទីដ៏សំខាន់នៃបែបបទសង្គមនានា អ្នកផ្ដល់ព័ត៌មានជាច្រើននាក់ ជាពិសេសបុរសៗ អះអាងថា ស្ត្រីពូកែគ្រប់គ្រងគណៈកម្មាធិការថ្នាក់មូលដ្ឋាន ព្រោះគាត់គិតថា ស្ត្រីមានចិត្តអំណត់ និងការយោគយល់ច្រើននៅពេលដោះស្រាយបញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងកុមារ សង្គម និងគ្រួសារ។ នេះជាការរីកចម្រើនពីរមុខព្រួញគឺ ១) វាបើកច្រកឲ្យស្ត្រីមានវត្តមានកាន់តែច្រើននៅក្នុងវេទិកានយោបាយមូលដ្ឋាន និង ២) បញ្ហាស្ត្រីតែងផ្គុំគ្នាក្នុងមុខដំណែងគេគិតថាសម្រាប់ស្ត្រី ពោលគឺការដោះស្រាយបញ្ហារបស់ស្ត្រី។ ទោះល្អ ឬអាក្រក់ក្ដី ការអនុវត្តរបស់ស្ត្រី ក៏គេវាយតម្លៃតាមគំនិតចាស់គម្រិលពីយេនឌ័រដែរ។ សព្វថ្ងៃនៅតែមានឧបសគ្គជាច្រើនដែលរារាំង កំណើនសមភាពយេនឌ័រ។ អ្នកដឹកនាំជាស្ត្រី មិនទទួលបានការពេញចិត្តទាំងស្រុងពីសំណាក់ភាគីពាក់ព័ន្ធជាបុរស ឬនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ឬក្នុងគណបក្សនយោបាយឡើយ។ បញ្ហានេះជារឿយៗដោយសារគេសន្មតថា ស្ត្រីទន់ខ្សោយក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាសន្តិសុខ ហើយបែបបទសង្គម និងប្រពៃណីនានា ក៏បានរារាំងដល់ការដឹកនាំរបស់ស្ត្រីដែរ។

ជាទូទៅកំណែទម្រង់នយោបាយដោយសារវិមជ្ឈការ បានបើកច្រកចូលនយោបាយឲ្យស្ត្រី និងចាប់រៀបចំឡើងវិញនូវបែបបទសង្គមដែលគេតែងយកមកប្រើ ដើម្បីរារាំងស្ត្រីក្នុងការចូលរួមធ្វើកិច្ចការនយោបាយ។ ដោយសារកំណែទម្រង់នេះសំខាន់ជាខ្លាំងសម្រាប់ផ្នែកនយោបាយ ដូច្នេះគេត្រូវតែរក្សាសន្ទុះដំណើរការរបស់វា ដើម្បីឈានទៅសម្រេចសមភាពយេនឌ័រក្នុងអភិបាលកិច្ចនៅតាមមូលដ្ឋានក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ ឧបសគ្គចម្បងដែលរារាំងដល់សមភាពយេនឌ័រកាន់តែស៊ីជម្រៅ វាស្ថិតជាសំខាន់លើដំណើរផ្លាស់ប្ដូរសន្សឹមៗ ក្នុងបែបសង្គមដែលទាំងបុរសទាំងស្ត្រីកំពុងជ្រោងខ្ពស់ និងក្នុងប្រព័ន្ធគណបក្សនយោបាយ។ នាបច្ចុប្បន្នយើង អាចកំពុងពិនិត្យឃើញដោយផ្ទាល់នូវការចាប់ផ្ដើមនៃដំណើរការជាប្រវត្តិសាស្ត្រនេះ។

ឯកសារយោង

Ahikire, Josephine (2007), Localised or Localising Democracy: *Gender and the Politics of Decentralisation in Contemporary Uganda* (Kampala: Fountain Publishers)

Arghiros, Daniel (2001), *Democracy, Development and Decentralization in Provincial Thailand* (Richmond: Curzon Press)

Beall, Jo (2005), *Decentralizing Government and Centralizing Gender in Southern Africa: Lessons from the South African Experience*, United Nations Research Institute for Social Development (Geneva: Switzerland)

Blunt, Peter & Mark Turner(2005), "Decentralisation, Democracy and Development in a Post-Conflict Society: Commune Councils in Cambodia", *Public Administration and Development,* Vol. 25 (1), pp. 75-87

Byrne, Sarah & Matthias Schnyder (2005), *"Gender and Decentralised Governance"* International Research and Consulting Centre, Institute of Federalism

Campbell, H.F. (2003), "Are Culturally Diverse Countries More Fiscally Decentralized", in H. Bloch (ed.) *Growth and Development in the Global Economy*(Cheltenham: Edward Elgar)

Chandler, David P. (2000), *Voices from S-21: Terror & History in Pol Pot's Secret Prison* (Chiang Mai: Silkworm)

COMFREL (2007), *"Final Assessment and Report on 2007 Commune Council Elections"*, Mimeo, Phnom Penh

Crook, Richard &James Manor (1998), *Democracy and Decentralization in South Asia and West Africa: Participation, Accountability and Performance* (Cambridge: Cambridge University Press)

Derks, Annuska (2010), *Khmer Women on the Move: Exploring Work and Life in Urban Cambodia* (Singapore: Department of Geography, National University of Singapore &Blackwell Publishing Asia Pty Ltd)

Ebihara, May (1968), *Svay, a Khmer Village in Cambodia,* PhD dissertation, Department of Anthropology, Columbia University, NY

Frieson, Kate (2001), *In the Shadows: Women, Power and Politics in Cambodia*(Victoria, BC: CAPI-Centre for Asia-Pacific Initiatives)

Goetz, Anne Marie (2007), "Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force?" *Development and Change*, Vol. 38, pp.87–105

Gottesman, Evan (2003), *Cambodia after the Khmer Rouge: Inside the Politics of Nation Building* (New Haven, CT: Yale University Press)

Grindle, Merilee S. (2009),*Going Local: Decentralisation, Democratization and the Promise of Good Governance* (Princeton, NJ: Princeton University Press)

Hughes, Caroline (2003), *The Political Economy of Cambodia's Transition*, 1992-2001 (London: Routledge)

Hughes, Caroline & Un Kheang (2007), *"Governance Analysis"* (Phnom Penh: DIFD)

IULA-International Union of Local Authorities (1998), *The World Executive Committee of the International Union of Local Authorities,* the IULA association of local governments, meeting in Zimbabwe, November 1998

Iwanaga, Kazuki (2008), *Women's Political Participation and Representation in Asia* (Copenhagen: NIAS Press)

Kayumba, Christopher (2010), *"Threatening & Appropriate Bodies in Nation-building: Paths to World's First Female Parliamentary Majority in Post-Genocide Rwanda"*, PhD thesis, Peace and Development Research, School of Global Studies, University of Gothenburg, Sweden

Kent, Alexandra (2010) "Shades of Gender and Security in Cambodia", in Helle Rydstrom (ed.) *Gendered Inequalities in Asia: Configuring, Contesting and Recognizing Women and Men* (Copenhagen: NIAS Press)

Kent, Alexandra & David Chandler (2008), *People of Virtue: Reconfiguring Religion, Power and Moral Order in Cambodia Today* (Copenhagen: NIAS Press).

Kim Sedara (2012), *"Democracy in Action: Decentralisation in Post-conflict Cambodia"*, PhD dissertation, School of Global Studies Department of Peace and Development Research, Göteborg University, Sweden

Kim Sedara & Joakim Öjendal (2009), "Decentralization as a Strategy for State Reconstruction in Cambodia", in Joakim Öjendal & Mona Lilja (eds.) *Beyond Democracy in Cambodia: Political Reconstruction in a Post-Conflict Society* (Copenhagen: NIAS Press)

Kim Sedara & Joakim Öjendal (2011), *"Real Democratization in Cambodia?' An Empirical Review of the Potential of a Decentralisation Reform"* (Goteborg: Swedish International Centre for Local Democracy, ICLD)

Kimchoeun Pak, Horng Vuthy, Eng Netra, Ann Sovatha, Kim Sedara, Jenny Knowles & David Craig (2007), *Accountability and Neo-patrimonialism in Cambodia: A Critical Literature Review,* Working Paper 34 (Phnom Penh: CDRI)

Ledgerwood, Judy (1990), *"Changing Khmer Conceptions of Gender: Women, Stories and the Moral Order"*, PhD dissertation, Anthropology Department, Cornell University

Ledgerwood, Judy (1992), *"Analysis of the Situation of Women in Cambodia"* (Phnom Penh: UNICEF)

Ledgerwood, Judy & John Vijghen (2002), "Decision Making in Rural Khmer Villages", in Judy Lederwood (ed.), *Cambodia Emerges from the Past: Eight Essays* (Dekalb, IL: Southeast Asia Publications, Northern Illinois University)

Lilja, Mona (2009), "Gendering Legitimacy through the Reproduction of Violent Discourses in Cambodia", in Joakim Öjendal & Mona Lilja (eds.) *Beyond Democracy in Cambodia: Political Reconstruction in a Post-conflict Society* (Copenhagen: NIAS Press)

Lilja, Mona (2010), "Discourses of Hybrid Democracy: The Case of Cambodia", *Asian Journal of Political Science, Vol. 18, Issue 3, pp. 289-309*

Litvack, Jennie, Ahmad Junaid & Richard Bird (1998), "Rethinking Decentralization in Developing Countries", *Sector Studies Series, Poverty Reduction and Economic Management* (Washington, DC: World Bank)

Luco, Fabienne (ed.) (2002), *Management of Local Conflicts in Cambodia: Anthropological Approaches to Traditional and New Practices* (Phnom Penh: UNESCO)

Mabbett, Ian & David Chandler (1995), *The Khmers* (Chiang Mai: Silkworm Books)

Manor, James (1999), *The Political Economy of Democratic Decentralization* (Washington, DC: World Bank)

Manor, James (2008), *Supporting Cambodia's Decentralisation and Deconcentration Reforms: Issues and Options for Development Partners* (Phnom Penh: Sida)

Manor, James (2011), *Perspectives on Decentralisation,* Working Paper No. 3 (Visby: International Centre for Local Democracy-ICLD)

Marston, John (1997), *"Cambodia 1991-94: Hierarchy, Neutrality and Etiquettes of Discourse"*, Doctoral Dissertation, University of Washington

Ministry of Women's Affairs (2008), *"A Fair Share for Women: Cambodia Gender Assessment and Policy Brief"* (Phnom Penh: Ministry of Women's Affairs)

National Institute of Statistics (2008), *Statistical Yearbook of Cambodia 2008* (Phnom Penh: NIS)

Öjendal, Joakim (2002), *Understanding Decentralisation in Cambodia: A Research Proposal on the Processes of Devolution and Deconcentration in Cambodia* (Phnom Penh: CDRI)

Öjendal, Joakim & Kim Sedara (2006), 'KorobKaudKlach': In Search of Agency in Rural Cambodia", *Journal of Southeast Asian Studies,* Vol. 37:3, pp. 507-526

Öjendal, Joakim & Kim Sedara (2009), "Local Democracy as a Strategy for State Reconstruction—Decentralization and Participation in Cambodia", in Joakim Öjendal & Mona Lilja (eds.), *Beyond Democracy in Cambodia: Political Reconstruction in Post-conflict Society* (Hawaii: NIAS Press)

Öjendal, Joakim & Kim Sedara (2010), *Transforming Local Politics in Rural Cambodia: In Search for Accountability in Natural Resource Management* (Visby: University of Gotenborg, Sweden)

Öjendal, Joakim & Mona Lilja (eds.) (2009), *Beyond Democracy in Cambodia: Political Reconstruction in a Post-conflict Society* (Copenhagen: NIAS Press)

Ovesen, Jan, Ing-Britt Trankell & Joakim Öjendal (1996), *When Every Household is an Island.* (Stockholm; Uppsala: Sida)

Pak Kimchoeun & David Craig (2008), *Accountability and Public Expenditure Management in Decentralised Cambodia,* Working Paper No.38 (Phnom Penh: CDRI)

Pak Kimchoeun, Horng Vuthy, Eng Netra, Ann Sovatha, Kim Sedara, Jenny Knowles & David Craig (2007), *Accountability and neopatrimonialism in Cambodia: A critical literature review,* Working Paper 34 (Phnom Penh: CDRI)

Roberts, David (2006),*"The Superficiality of State-building in Cambodia: Patronage and Clientelism as Enduring Forms of Politics"*, draft for the Research Partnership on Post-war Statebuilding, http://statebuilding.org/resources/Roberts_RPPS_October2006.pdf (accessed October 2012)

Rondinelli, D.J & S. Cheema (1983), *Decentralisation in Developing Countries: A Review of Recent Experience, World Bank Working Paper No. 581* (Washington, DC: World Bank)

Royal Government of Cambodia (2005), *Strategic Framework for Decentralisation and Deconcentration Reform* (Phnom Penh: RGC)

Royal Government of Cambodia (2010a), *Rectangular Strategy and National Programme for Sub-National Democratic Development 2010-2019* (Phnom Penh: RGC)

RGC (2010b), *Fourth and Fifth National Report on Implementation of the International Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women in Cambodia,* http://cncw.gov.kh/userfiles/FINAL%20FINAL%20edited%20Eng_4th_and_5th_National_report_RGC%20Final%20Edit.pdf (accessed October 2012)

Rydstrom, Helle (2010), *Gendered Inequalities in Asia: Configuring, Contesting and Recognizing Women and Men* (Copenhagen: NIAS Press)

Seidl, John T. (2000), *Capital, Coercion and Crime: Bossism in the Philippines* (Stanford: Stanford University Press)

Spivak, Gayatri Chakravorty (1988), "Can the Subaltern Speak?" In Cary Nelson & Lawrence Grossberg (eds.) *Marxism and the Interpretation of Culture* (London: Macmillan)

Stivens, Maila (2010), "Gendering Asia after Modernity", in Helle Rydstrom (ed.) *Gendered Inequalities in Asia: Configuring, Contesting and Recognizing Women and Men* (Gendering Asia) (Copenhagen: NIAS Press) pp. 21-44

Sylvester, Christine (1994), *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era* (Cambridge, NY: The Press Syndicate of the University of Cambridge)

Thion, Serge (1993), *Watching Cambodia: Ten Paths to Enter the Cambodian Tangle* (Bangkok; Cheney: White Lotus)

Thon Vimealea, Ou Sivhuoch, Eng Netra & Ly Tem (2009), *Leadership in Local Politics of Cambodia: A Study of Leaders in Three Communes of Three Provinces*, CDRI Working Paper Series No. 42 (Phnom Penh: CDRI)

Treisman, Daniel (2006), *"Fiscal Decentralization, Governance, and Economic Performance: A Reconsideration,"* Economics and Politics, Vol. 18 (2), pp. 219-235

UNDP (2000), *Women's Political Participation and Good Governance* (Phnom Penh: UNDP)

UNDP (2002), *Gender Approaches in Conflict and Post-conflict Situations* (New York: United Nations Development Programme)

World Bank (2001), *Engendering Development: Through Gender Equality in Rights, Resources and Voice, World Bank Policy Research Report* (Oxford: Oxford University Press)

World Bank and United Cities and Local Governments (2008), *Decentralization and Local Democracy in the World: First Global Report by United Cities and Local Governments,* (Barcelona: United Cities and Global Governments)

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់វិទ្យាស្ថាន CDRI

១. Kannan, K. P. (វិច្ឆិកា ១៩៩៥) *ការកសាងសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់សម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា៖ ការពិនិត្យឡើងវិញលើការអនុវត្តន៍នាពេលបច្ចុប្បន្ន និងការលើកមតិកែលម្អ* (ឯកសារពិភាក្សា លេខ ១) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៤.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

២. McAndrew, John P. (មករា ១៩៩៦) *ជំនួយហូរចូលជំនួយស្រពិចស្រពិល៖ ជំនួយសង្គ្រោះ និងអភិវឌ្ឍន៍ទ្វេ និងពហុភាគី ១៩៩២-៩៥* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២) ជាភាសាខ្មែរ ៤.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៥,០០ ដុល្លារ។

៣. Kannan, K. P. (មករា ១៩៩៧) *កំណែទំរង់សេដ្ឋកិច្ច កំណែតម្រូវរចនាសម្ព័ន្ធនិងការអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៤.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

៤. ជឹម-ចរិយា ស្រ៊ុន-ពិធូ សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ចន-ម៉ាកឃិនខ្ទេ ងួន-សុគន្ធា ប៉ុន-ដូរីណា និងរ៉ូបឺន-ប៊ិដឹលវ៍ (មិថុនា ១៩៩៨) *ការរៀនសូត្រពីកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍ជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារ ពិភាក្សាលេខ ៤) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៩.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៧,៥០ដុល្លារ។

៥. Toshiyasu-Kato ច័ន្ទ-សុផល និង ឡុង-វុ-ពិសិដ្ឋ (កញ្ញា ១៩៩៨) *សមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ច តំបន់សម្រាប់ការអភិវឌ្ឍន៍ជានិរន្តរ៍ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៥) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៩.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៦,០០ដុល្លារ។

៦. Murshid, K. A. S. (ធ្នូ ១៩៩៨) *សន្តិសុខស្បៀងនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចអន្តរៈអាស៊ី៖ បទពិសោធន៍ កម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៦) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៧.៥០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៩,០០ដុល្លារ។

៧. McAndrew, John P. (ធ្នូ ១៩៩៨) *ការពឹងពាក់គ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រចិញ្ចឹមជីវិតគ្រួសារនៅក្នុងភូមិខ្មែរពីរ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៧) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៧.៥០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០,០០ដុល្លារ។

៨. ច័ន្ទ-សុផល Martin-Godfrey, Toshiyasu-Kato, ឡុង-វុ-ពិសិដ្ឋ Nina-Orlova, Per-Ronnås ទា-សាវ៉ា (មករា ១៩៩៩) *ប្រទេសកម្ពុជា៖ បញ្ហាប្រឈមមុខនៃការបង្កើតការងារដែលមានផលិតភាព* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៨) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៦.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៩,០០ដុល្លារ។

៩. តេង-យូឌី ប៉ុន-ដូរីណា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និង ចន-ម៉ាកឃិនRDU (មេសា ១៩៩៩) *បទពិសោធន៍របស់សកម្មភាពសហគមន៍ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនៃអង្គការយូនីសេហ្វ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៩) ជាភាសាខ្មែរ ៤.៥០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៤,៥០ដុល្លារ។

១០. Gormna, Siobham, ជាមួយ ប៉ុន-ដូរីណា និង សុខ-ខេង (មិថុនា ១៩៩៩) *បញ្ហាតួនាទីបុរស-ស្ត្រី និងការអភិវឌ្ឍន៍នៅប្រទេសកម្ពុជា៖ ការពិនិត្យមើលជាទូទៅ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ១០) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៤.៥០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៦,០០ដុល្លារ។

១១. ច័ន្ទ-សុផល និង សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ (មិថុនា ១៩៩៩) *ចំណាកពលកម្មកម្ពុជាទៅប្រទេសថៃ៖ ការប៉ាន់ស្មានជំហានដំបូង* (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១១) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៣.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។

១២. ច័ន្ទ-សុផល Toshiyasu Kato ឡុង-វុពិសិដ្ឋ ទា-សាវ៉ា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ហង់-ជួនណារ៉ុន កៅ-គឹមហួន និង ជា-វុធណា (តុលា ១៩៩៩) *ផលប៉ះពាល់នៃវិបត្តិហិរញ្ញវត្ថុអាស៊ីលើសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាលនៅបណ្តាប្រទេសអាស៊ីអគ្នេយ៍៖ ទស្សនៈកម្ពុជា* (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១២) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៤.៥០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៤,៥០ ដុល្លារ។

១៣. អ៊ុង-ប៊ុនឡេង (សីហា ២០០០) *ការប្រែប្រួលតាមរដូវកាលនៃសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៣) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។

១៤. Toshiyasu-Kato, Jeffrey A. Kaplan, ច័ន្ទ-សុផល និង រៀល-សុភាព (សីហា ២០០០) *ប្រទេសកម្ពុជា៖ លើកកម្ពស់អភិបាលកិច្ចសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មាននិរន្តរភាព* (ឯកសារពិភាក្សា លេខ ១៤) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៦.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៦,០០ដុល្លារ។

១៥. Toshiyasu Kato ច័ន្ទ-សុផល Jeffrey A. Kaplan, (សីហា ២០០០) *ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចមួយដែលពឹងផ្អែកលើជំនួយ៖ បទពិសោធន៍កម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៥) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ១០.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០,០០ដុល្លារ។

១៦. ស៊ិក បូរ័ក្ស (ធ្នូ ២០០០) *កម្មសិទ្ធិ ការលក់ដូរ និងការប្រមូលផ្តុំដីធ្លីនៅកម្ពុជា៖ ការពិនិត្យ វិភាគដោយត្រួសៗនូវទិន្នន័យទីពីរ និងទិន្នន័យដើម ដែលបានមកពីអង្កេតថ្មីៗចំនួនបួន* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៦) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៧,០០ដុល្លារ។

១៧. ច័ន្ទ-សុផល សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និងប៊ុន-ដូរីណា (មិថុនា ២០០១) *ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាព នៅសាលាកសិកម្មព្រែកលៀប* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៧) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៨,០០ដុល្លារ។

១៨. Martin Godfrey, សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ទេព-សា៊រ៉ាវី ប៊ុន-ដូរីណា Claude-Katz, Sarthi-Acharya, ស៊ីសុវត្ថិ-ឌួង-ចាន់តូ និងហ៊ីង ថូរ៉ាក់ស៊ី (តុលា ២០០១) *ការសិក្សាអំពីទីផ្សារពលកម្មនៅកម្ពុជា៖ ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ការលូតលាស់ និងការកែតម្រូវចំពោះវិបត្តិ* (ឯកសារពិភាក្សា លេខ១៨) ជាភាសាខ្មែរ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៧,០០ដុល្លារ។

១៩. ច័ន្ទ-សុផល ទេព-សា៊រ៉ាវី និង Sarthi Acharya, (ធ្នូ ២០០១) *ការកាន់កាប់ដីនៅកម្ពុជា៖ ការវិភាគលើទិន្នន័យចុងក្រោយ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៩) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០,០០ ដុល្លារ។

២០. សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ រៀល-សុភាព អ៊ិច-ឧទេយ្យ ស៊ី-រត្ន័មុនី, Brett Ballard និង Sarthi Acharya (មីនា ២០០២) *ការវាយតម្លៃសង្គមពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២០) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០,០០ដុល្លារ។

២១. Bhargavi Ramamurthy ស៊ិក-បូរ័ក្ស, Per Ronnås និង សុក-ហាច (មីនា ២០០២) ប្រទេសកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៩-២០០០៖ *ការផ្តោតលើបញ្ហាដីធ្លី កម្លាំងពលកម្ម និងការចិញ្ចឹមជីវិត នៅជនបទ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២១) តម្លៃ ៨.០០០រៀល។

២២. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (កក្កដា ២០០២) *ការលក់ដូរដីធ្លីនៅកម្ពុជា៖ ការវិភាគទិន្នន័យនៃការផ្ទេរ និងការលក់ដូរដីធ្លី* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២២) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល។

២៣. Bruce McKenney និងព្រុំ-តុលា (កញ្ញា ២០០២) *ធនធានធម្មជាតិនិងជីវភាពនៅតាមជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា៖ ការវាយតម្លៃជាមូលដ្ឋាន* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៣) ជាភាសា ខ្មែរ តម្លៃ ១០.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០.០០ដុល្លារ។

២៤. ច័ន្ទ-សុផល គឹម-សេតារា និង Sarthi Acharya (ធ្នូ ២០០២) *ដីធ្លី ជីវភាពជនបទ និងសន្តិសុខស្បៀងនៅកម្ពុជា៖ ទស្សនៈបានពីអង្កេតតាមមូលដ្ឋាន* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៤) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៦.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស តម្លៃ ៧.០០ដុល្លារ។

២៥. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (ធ្នូ ២០០២) *បញ្ហាប្រឈមចំពោះការចិញ្ចឹមជីវិតនៅ ជនបទ៖ ការសិក្សាលើភូមិចំនួន ៩ នៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សា លេខ២៥) ជាភាសាខ្មែរ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ១០.០០ ដុល្លារ។

២៦. Sarthi Acharya គឹម-សេតារា ចាប-សុថារិទ្ធ និង មាច-យ៉ាឌី (កញ្ញា ២០០៣) *ការងារក្រៅកសិដ្ឋាន និងការងារមិនមែនកសិកម្ម៖ ទស្សនៈស្តីពីការបង្កើតការងារនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៦) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៧.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

២៧. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (ធ្នូ ២០០៣) *ការនាំចេញត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅប្រទេសថៃ៖ ការវិភាគលើការរាំងស្ទះពាណិជ្ជកម្ម អភិបាលកិច្ច និងបរិយាកាសសម្រាប់ការលូតលាស់* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៧) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៧.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ១០,០០ដុល្លារ។

២៨. ព្រុំ-តុលា និង Bruce McKenney (ធ្នូ ២០០៣) *ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មផលព្រៃឈើនៅកម្ពុជា៖ ការប្រឈម ការគំរាមកំហែង និងឱកាសសម្រាប់ពាណិជ្ជកម្មជ័រទឹក* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៨) ជាភាសាខ្មែរ ៧.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១០,០០ដុល្លារ។

២៩. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (វិច្ឆិកា ២០០៣) *ពាណិជ្ជកម្មត្រីក្នុងស្រុក៖ ករណីសិក្សានៃម៉ាឃីទីងត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅក្រុងភ្នំពេញ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៩) ជាភាសាខ្មែរ ៥.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៥,០០ដុល្លារ។

៣០. Caroline Hughes និង គីម-សេតារា (មិថុនា ២០០៤) *ការវិវត្តន៍នៃដំណើរការប្រជាធិបតេយ្យ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់នៅកម្ពុជា៖ ការសិក្សាប្រៀបធៀបការបោះឆ្នោតបីលើកនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣០) ជាភាសាខ្មែរតម្លៃ ១០.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១៣,៥០ដុល្លារ។

៣១. Robert Oberndorf (កក្កដា ២០០៤) *សុខដុមនីយកម្មច្បាប់ទាក់ទងនឹងដំណើរការវិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣១) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៥.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៦,៥០ដុល្លារ។

៣២. K. A. S. Murshid និង ទួត-សុខផល្លី (ឧសភា ២០០៥) *សេដ្ឋកិច្ចឆ្លងកាត់ព្រំដែនរបស់ប្រទេសកម្ពុជា៖ ការសិក្សាជំហានដំបូង* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣២) ជាភាសាខ្មែរ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៥,០០ដុល្លារ។

៣៣. Hansen, Kasper K. និង នុប-នេត (ធ្នូ ២០០៦) *Natural Forest Benefits and Economic Analysis of Natural Forest Conversion in Cambodia* (Working Paper No. 33) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៨.០០ដុល្លារ។

៣៤. ប៉ក់-គីមជឿន ហ៊ីង-វុទ្ធី អេង-នេត្រា អាន-សុវត្ថា គីម-សេតារា, Jenney Knowles និង David Craig (មីនា ២០០៧) *Accountability and Neo-patrimonialism in Cambodia: A Critical Literature Review* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣៤) ជាភាសាអង់គ្លេស ៦,០០ដុល្លារ។

៣៥. គីម-សេតារា និង Joakim Öjendal (ឧសភា ២០០៧) *Where Decentralisation Meets Democracy: Civil Society, Local Government, and Accountability in Cambodia* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣៥) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៤,០០ដុល្លារ។

៣៦. លឹម-សុវណ្ណារា (វិច្ឆិកា ២០០៧) *ចំណាកស្រុករបស់យុវជន និងនគរូបនីយកម្ម នៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣៦) ជាភាសាខ្មែរ ៦.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៣,៥០ដុល្លារ។

៣៧. ចែម ផល្លា និងអ្នកផ្សេងទៀត (ឧសភា 2008), *Framing Research on Water Resources Management and Governance in Cambodia: A Literature Review* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

៣៨. ប៉ក់ គីមជឿន និង David Craig, *Accountability and Public Expenditure Management in Decentralised Cambodia* (Working Paper No. 38) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

៣៩. ហ៊ីង វុទ្ធី និង David Craig, *Accountability and Planning in Decentralised Cambodia* (Working Paper No. 39) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

៤០. អេង នេត្រា និង David Craig (មីនា ២០០៩), *Accountability and Human Resource Management in Decentralised Cambodia* (Working Paper No. 40) ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៥,០០ដុល្លារ។

៤១. ហ៊ីង វុត្ថា និង Hossein Jalilian (មេសា ២០០៩) *ផលប៉ះពាល់នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិនចំពោះបរិស្ថាននៅតាមបណ្ដាប្រទេសក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៤១)* ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ៣,០០ដុល្លារ។

៤២. ធន់ វិមាលា អ៊ូ ស៊ីវហួច អេង នេត្រា និង លី តឹម (តុលា 2009), *Leadership in Local Politics of Cambodia: A Study of Leaders in Three Communes of Three Provinces* ជាភាសាអង់គ្លេស ៣,០០ដុល្លារ។

៤៣. ហ៊ីង វុត្ថា និង បណ្ឌិត ធន់ វឌ្ឍនា (ធ្នូ ២០០៩) *ពាណិជ្ជកម្មកសិកម្មក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ៖ ករណីដំឡូងឈើ និងកៅស៊ូនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៤៣) ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៦.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៣,០០ដុល្លារ។

៤៤. ច័ន្ទ សុផល (ធ្នូ ២០០៩) *ផលប្រយោជន៍ និងចំណាយនៃទេសន្តរប្រវេសន៍កម្លាំងពលកម្មក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ៖ ករណីសិក្សានៅប្រទេសកម្ពុជា* ជាភាសាខ្មែរតម្លៃ ៨,០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣.០០ដុល្លារ។

៤៥. ការបោះពុម្ពរបស់ CDRI (ធ្នូ 2009), *Costs and Benefits of Cross-country Labour Migration in the GMS: Synthesis of the Case Studies in Thailand, Cambodia, Laos and Vietnam* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១,៥០ដុល្លារ។

៤៦. ការបោះពុម្ពរបស់ CDRI (ធ្នូ 2009), *Agricultural Trade in the Greater Mekong Sub-region: Synthesis of the Case Studies on Cassava and Rubber Production and Trade in GMS Countries* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ១,៥០ដុល្លារ។

៤៧. ជា ជូ (សីហា 2010), *The Local Governance of Common Pool Resources: The Case of Irrigation Water in Cambodia* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៤៨. ការបោះពុម្ពរបស់CDRI (សីហា2010), *Empirical Evidence of Irrigation Management in the Tonle Sap Basin: Issues and Challenges* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៤៩. ចែម ផល្លា និង សុមេធ ប៉ារ៉ាឌី (ឧសភា ២០១១), *ការប្រើប្រាស់ចំណេះដឹងផលសាស្ត្រនៃអាងស្ទឹង និងការចូលរួមរបស់សហគមន៍ដើម្បីលើកកម្ពស់ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តប្រកបដោយការចូលរួមស្តីពីការបែងចែកទឹកសម្រាប់ស្រោចស្រព* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល។

៥០. ប៉ក់ គឹមជឿន (ឧសភា ២០១១), *វិមជ្ឈការហិរញ្ញវត្ថុនៅកម្ពុជា៖ ការងារសម្រេចបាន និងជំហានបន្ទាប់* ជាភាសាអង់គ្លេសតម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ៨.០០០រៀល។

៥១. Christopher Wokker, Paulo Santos, រស់ បានសុខ និង Kate Griffiths (មិថុនា ២០១១), *Irrigation Water Productivity in Cambodian Rice System* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៥២. អ៊ូច ច័ន្ទតារ៉ានី សាំង ច័ន្ទហង្ស និង ផាន់ ដាលីស (សីហា ២០១១), *ការវាយតម្លៃផលប៉ះពាល់នៃប្រទេសចិនលើការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រនៅមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ៖ ករណីសិក្សាប្រទេសកម្ពុជា* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,៥០ដុល្លារ ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ១០.០០០រៀល។

៥៣. Chann Sopheak, Nathan Wales and Tim Frewer (August 2011), *An Investigation of Land Cover and Land Use Change in Stung Chrey Bak Catchment, Cambodia* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣.០០ដុល្លារ។

៥៤. ណាំងភិរុណ ខៀវដារ៉ាវី, Philip HIRSCH និង Isabelle WHITEHEAD (កក្កដា២០១១), *លើកកម្ពស់អភិបាលកិច្ចធនធានទឹកនៅកម្ពុជា៖ ការវិភាគអ្នកពាក់ព័ន្ធ* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ ភាសាខ្មែរ ១២.០០០រៀល។

៥៥. គឹម សុផន ឈឹម ឈន់ ថេង វុទ្ធី និង សូ សុវណ្ណារិទ្ធ (កក្កដា ២០១១), *Policy Coherence in Agricultural and Rural Development: Cambodia* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។

៥៦. តុង គឹមស៊ុន ហែម សុចិត្ត និង Paulo Santos (កក្កដា ២០១១), *What Limits Agricultural Intensification in Cambodia? The Role of Emigration, Agricultural Extension Services and Credit Constraints* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៥៧. តុង គឹមស៊ុន ហែម សុចិត្ត និង Paulo Santos (កក្កដា ២០១១), *The Impact of Irrigation on Household Assets* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,០០ដុល្លារ។

៥៨. ហ៊ីងវុត្ថា លន់ពិដេ និងផាន់ដាលីស (តុលា២០១១) *ទេសន្តរប្រវេសន៍មិនស្របច្បាប់ពីកម្ពុជា៖ លក្ខណៈសម្គាល់បញ្ហាប្រឈម និងការរៀបចំច្បាប់គ្រប់គ្រង* ជាភាសាខ្មែរ តម្លៃ ១០.០០០ រៀល អង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៥៩. ចែម ផល្លា, Philip Hirsch និង សុមេធ ប៉ារ៉ាឌី (កញ្ញា ២០១១), Hydrological Analysis in Support of Irrigation Management: A Case Study of Stung Chrey Bak Catchment, Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៦០. *ការបោះពុម្ពរបស់ CDRI (តុលា ២០១១), Poverty Dynamics Study: Evidence from Nine Villages in Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។*

៦១. *រស់ បណ្ណេត, លី តឹម និង Anna Thompson (កញ្ញា ២០១១), Catchment Governance and Cooperation Dilemmas: A Case Study from Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។*

៦២. ជា ជូ, ណាំង ភិរុណ, Isabelle Whitehead, Phillip Hirsch និង Anna Thompson (តុលា ២០១១), *Decentralised Governance of Irrigation Water in Cambodia: Matching Principles to Local Realities* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៦៣. ហេង សីហា, គឹម សេតារា និងសូ សុខប៊ុនធឿន(តុលា ២០១១), *Decentralised Governance in Hybrid Polity: Localisation of Decentralisation Reform in Cambodia* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។

៦៤. តុង គឹមស៊ុន និងស្រ៊ី បុប្ផារត្ន (វិច្ឆិកា ២០១១), *Poverty and Evironment Links: The Case of Rural Cambodia* ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។

៦៥. រស់ បានសុខ, ណាំង ភិរុញ និង ឈឹម ឈុន (តុលា ២០១៣), *Agricultural Development and Climate Change: The Case of Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ ដុល្លារ។*

៦៦. តុង គឹមស៊ុន (*កុម្ភៈ ២០១២*), *Analysing Chronic Poverty in Rural Cambodia Evidence from Panel Data ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,០០ដុល្លារ។*

៦៧. Keith Carpenter ដោយមានជំនួយពី ប៉ុន ដូរីណា (*កុម្ភៈ ២០១២*), *A Basic Consumer Price Index for Cambodia 1993–2009 ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៣,០០ដុល្លារ។*

៦៨. *រ័ត្ន វឌ្ឍនា (មីនា ២០១២)*, *Sectoral Composition of China's Economic Growth, Poverty Reduction and Inequality: Development and Policy Implications for Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ២,៥០ដុល្លារ។*

៦៩. *ការបោះពុម្ពរបស់ CDRI (មីនា ២០១២), Understanding Poverty Dynamics: Evidence from Nine Villages in Cambodia ជាភាសាអង់គ្លេស តម្លៃ ៤,៥០ដុល្លារ។*

៧០. ហ៊ីង វុត្ថា, សាំង ច័ន្ទហង្ស និង យៀង សុធី (សីហា ២០១២), *Baseline Survey for Socioeconomic Impact Assessment: Greater Mekong Sub-region Transmission Project* មានក្នុងគេហទំព័រវិទ្យាស្ថាន CDRI។

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

☛ អគារលេខ 56 ផ្លូវ 315 ខ័ណ្ឌទួលគោក

✉ ប្រអប់សំបុត្រលេខ 622 ភ្នំពេញ កម្ពុជា

☎ (855-23) 881-384/881-701/881-916/883-603/012 867-278

🖷 (855-23) 880-734

អ៊ីមែល៖ cdri@cdri.org.kh

គេហទំព័រ៖ http://www.cdri.org.kh

តម្លៃ ៨.០០០៛

9 789995 052676